T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİMDALI
ESKİÇAĞ TARİHİ BİLİMDALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İSTANBUL YENİKAPI LİMANI'NDA BULUNAN GEÇ ROMA - ERKEN BİZANS AMPHORALARI ÜZERİNDEKİ YAZITLAR VE DAMGALAR

ÜLKÜ BAYRAK

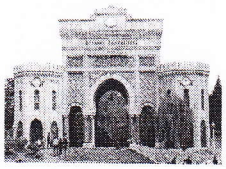
2501060114

TEZ DANIŞMANI
Prof. Dr. MUSTAFA HAMDİ SAYAR

İSTANBUL 2011

BAP No: 3127

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MÜDÜRLÜĞÜ

TEZ ONAYI

Enstitümüz TARİH ANABİLİM Dalında ders dönemindeki Eğitim - Öğretim Programını başarı ile tamamlayan 2501060114 numaralı ÜLKÜ BAYRAK'IN hazırladığı "İSTANBUL- YENİKAPI LİMANI'NDA BULUNAN GEÇ ROMA-ERKEN BİZANS AMPHORALARI ÜZERİNDEKİ YAZITLAR VE DAMGALA" konulu YÜKSEK LİSANS/ ~~DOKTORA TEZİ~~ ile ilgili TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği'nin 15.Maddesi uyarınca 23.03.2011 ÇARŞAMBA günü saat: 10.00' de yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin .....KABUL..... 'ne* OYBİRLİĞİ /~~OYÇOKLUĞUYLA~~ karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	KANAATİ(*)	İMZA
PROF. DR. MUSTAFA HAMDİ SAYAR	kabul	
PROF. DR. OĞUZ TEKİN	Kabul	
PROF. DR. VEDAT ÇELGİN	Kabul	
PROF. DR. İNCİ DELEMEN	kabul	
PROF. DR. KEMALETTİN KÖROĞLU	Kabul	

Adres: Besim Ömerpaşa Caddesi Kaptan-ı Derya Sokağı 34452 Beyazıt/İstanbul
Tel: 0212 440 00 00 / 14219-14220-14221-14222-14226-14227-14243
Fax: 0212 440 03 40 e-mail: sbe@istanbul.edu.tr

ÜLKÜ BAYRAK

İSTANBUL YENİKAPI LİMANI'NDA BULUNAN GEÇ ROMA - ERKEN BİZANS AMPHORALARI ÜZERİNDEKİ YAZITLAR VE DAMGALAR

ÖZET

Halen devam etmekte olan Tüpgeçit-Marmaray Projesi Yenikapı Arkeolojik Kazıları sırasında Antik Eleutherios Limanı ortaya çıkarılmıştır. Kazıda Geç Roma Erken Bizans Dönemi kontekstinde ele geçen malzemelerin yoğunluğunu amphoralar oluşturmaktadır. Büyük bir buluntu grubu olan dönem amphoraları çok çeşitliliğe sahiptir. Söz konusu taşıma kaplarının üzerinde çok sayıda damga ve yazıtlar (graffiti ve dipinti) bulunmaktadır. Kazıda ele geçen damga ve yazıtların bir bölümü hazırlanan tezde kataloglanarak incelenmiştir. Bununla birlikte, tezde Geç Roma Erken Bizans Dönemi öncesi ve sonrası dönemlere ait bazı örneklere de değinilmiştir.

Yenikapı Marmaray Arkeolojik Kazısı'nda ele geçen, Geç Roma Erken Bizans Dönemi amphoralarındaki damga ve yazıtlarda; kapasite, amphoranın veya taşınan mamulün üretici markası, ürünün cinsi ve görevli memur ile ilgili konularla karşılaşılmıştır. Dini öğeler de çok sık görülmektedir.

Geç Roma Erken Bizans Dönemi'nde kullanılan amphoralar üzerindeki yazıt ve damgalar; dönemin ekonomik faaliyetleri, ticari dolaşım, üretici bilgileri, pazarlama stratejileri ve okuma yazma oranı hakkında bilgiler vermektedir. Bu bağlamda, tezde incelenen Yenikapı buluntularından, Constantinopole'ün ekonomisi ve günlük yaşamı ile ilgili bilgi edinilmektedir.

ÜLKÜ BAYRAK

İSTANBUL YENİKAPI LİMANI'NDA BULUNAN GEÇ ROMA - ERKEN BİZANS AMPHORALARI ÜZERİNDEKİ YAZITLAR VE DAMGALAR

ABSTRACT

At the Archaeological Excavations of Yenikapı Tuptunnel-Marmaray Project is stil going Antique Eleutherios Harbour was founded. At the Excavations, density of the material addressed in the context constitutes amphorae. Amphoras of that period are a big group and they are many varied. These transport jars have lots of stamps and inscriptions (grafiti and dipinti). A part of Stamps and inscriptions finding in excavation were catalogued and researched in this thesis. Nevertheless, some other samples are dating the preceding and later periods than Late Roman Early Byzantine Period time were mentioned, too.

On the stamps and inscriptions of Late Roman and Early Byzantine Period amphoras found at Yenikapı Marmaray Archaeological Excavation; some subjects about capasity, producer mark of amphora or transportting goods, type of product and officer were met. Religious items were very often seen.

Inscriptions and stamps on the amphoras using at Late Roman Early Byzantine Period give some informations about economic activities, commercial circulation, name of manufacturer, marketing strategies and the literacy rate of that period. In this context, from Yenikapı foundlings are researching in this thesis we can learn some knowledges about Constantinopolis's economy and daily life.

ÖNSÖZ

Antik Dönem amphoralarında damga ve yazıtlara sık sık rastlanmaktadır. Klasik ve Hellenistik Dönem'de kullanılan damgalı veya yazıtlı amphoralarla ilgili yapılmış ve yapılmakta olan pek çok araştırma mevcuttur. Benim de faydalandığım ve ilgiyle izlemeye özen gösterdiğim bu çalışmaların dönemsel açıdan bir devamı niteliği taşıyan araştırmalar ise özellikle ülkemiz için yok denecek kadar azdır. Geç Roma Erken Bizans Dönemi'nde kullanılmış damgalı ve yazıtlı amphoralarla ilgili araştırmam sadece küçük bir adım olsa dahi aslında bu konuda söylenmeyi bekleyen pek çok söz olduğunu göstermektedir.

Bu tezin yapılmasındaki amaç, ilk etapta ortaya çıkarılmasından itibaren tüm önlemlerin alınmasına karşın, dipinti yazıtların yok olma sürecine girmesi göz önüne alınarak belgelenmelerini sağlamaktır. Bundan sonraki amaç ise, elbette ki damga ve yazıtların birer tarihi belge olmaları ve önce Constantinopolis sonra da diğer bölgelerin ticareti açısından incelenmesidir. Yapılan çalışma bir ilk adım olarak düşünülmüştür. Bahsi geçen ilk adım, sadece ele alınan eser sayısı ile değil, kazının Antik Eleutherios/Theodosios Limanı'nın[1] sadece bir bölümünü ele alınması göz önünde bulundurulmasıyla da doğrudan ilintilidir. Bundan sonra yapılması düşünülen çalışmalarda konunun çok kapsamlı bir halde ele alınması hedeflenmektedir.

Araştırmam sırasında bana yol gösteren tez danışmanın Prof. Dr. Mustafa H. SAYAR'a, İstanbul Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Birimi'ne, İstanbul Arkeoloji Müzeleri'ne ve Marmaray Yenikapı Arkeoloji Kazısı'ndaki çalışma arkadaşlarıma teşekkür ederim. Son olarak da hep yanımda olan arkadaşlarıma ve özellikle desteğini benden hiçbir zaman esirgemeyen aileme de teşekkürü bir borç bilirim.

Ülkü BAYRAK

[1] Bahsi geçen limanın ismi ya da dönemsel adlandırmaları hakkında halen araştırmacılar arasında bir fikir birliği sağlanamamıştır. İleriki bölümlerde bu konuya değinilecektir.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ŞEKİLLER LİSTESİ ...…….……...…….. vii

KISALTMALAR …….……..…..... ix

GİRİŞ ……..……..……...….. 1

I. MARMARAY YENİKAPI KAZISI VE BÖLGENİN TARİHİ …….. 3

II.AMPHORA ÜZERİNDEKİ YAZILAR VE DAMGALARIN İLK ORTAYA ÇIKIŞI VE GELİŞMESİ …….. 9

III. YENİKAPI GEÇ ROMA ERKEN BİZANS AMPHORALARININ ÜZERİNDEKİ YAZI VE DAMGALAR……...… 12

A) YAZILAR ……...…… 12

1. Graffiti……..... 13

2. Dipinti …… 34

B) DAMGALAR ve MÜHÜRLER …….…… 44

1. Damgalar ...…… 44

2. Mühürler …….……... 56

IV. DİĞER YENİKAPI YAZI VE DAMGALARI ...…….…..…… 58

V. YAZIT VE DAMGALARIN DEĞERLENDİRİLMESİ, GÜNLÜK HAYAT, EKONOMİ VE TİCARETTEKİ YERİ ……...…… 61

VI. SONUÇ …….. 70

VII. İSİM LİSTESİ ……..…... 74

VIII. KATALOG …… 75

VIX. ŞEKİLLER ……...….... 157

BİBLİYOGRAFYA ……...… 167

ŞEKİLLER LİSTESİ

Resim 1: Pervititch, J., **Jacques Pervititch sigorta haritalarında İstanbul**, İstanbul, Türkiye Ekonomik Toplumsal Tarih Vakfı-Aksa Oyak Yayınevi, 2000.
Resim 2: Pervititch, J., **Jacques Pervititch sigorta haritalarında İstanbul**, İstanbul, Türkiye Ekonomik Toplumsal Tarih Vakfı-Aksa Oyak Yayınevi, 2000.
Resim 3: (Çevirimiçi) www.sanatsalhaber.com, 20.09.2010.
Resim 4: Yenal, E., **Bir Kent İstanbul: 101 Yapı,** İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2000, Res.1.
Resim 5: Yenal, E., **Bir Kent İstanbul: 101 Yapı**. İstanbul, Yapı Kredi Yayınları. 2000. Res.2.
Resim 6: Gökçay, M., "Yenikapı Kazılarında Ortaya Çıkarılan Mimari Buluntular," **Gün ışığında İstanbul'un 8000 Yılı, Marmaray, Metro, Sultanahmet Kazıları**, İstanbul, Vehbi Koç Vakfı Yayını, Res.3.
Resim 7: Gökçay, M., "Yenikapı Kazılarında Ortaya Çıkarılan Mimari Buluntular," **Gün ışığında İstanbul'un 8000 Yılı, Marmaray, Metro, Sultanahmet Kazıları,** İstanbul, Vehbi Koç Vakfı Yayını, Res.4.
Resim 8: Gökçay, M., "Yenikapı Kazılarında Ortaya Çıkarılan Mimari Buluntular," **Gün ışığında İstanbul'un 8000 Yılı, Marmaray, Metro, Sultanahmet Kazıları,** İstanbul, Vehbi Koç Vakfı Yayını, Res.6.
Resim 9: Gökçay, M., "Yenikapı Kazılarında Ortaya Çıkarılan Mimari Buluntular," **Gün ışığında İstanbul'un 8000 Yılı, Marmaray, Metro, Sultanahmet Kazıları,** İstanbul, Vehbi Koç Vakfı Yayını, Res.5.
Resim 10: Yenal, E., **Bir Kent İstanbul: 101 Yapı**, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2000, Res.324.
Resim 11: Yenal, E., **Bir Kent İstanbul: 101 Yapı**, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2000, Res.38
Resim 12: Yenal, E., **Bir Kent İstanbul: 101 Yapı**, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2000, Res.7
Resim 13: Kocabaş, U., "İstanbul Üniversitesi Yenikapı Batıkları Projesi: Gemiler," **İstanbul Arkeoloji Müzeleri, 1.Marmaray-Metro Kurtarma Kazıları Sempozyumu Bildirileri Kitabı 5-6 Mayıs 2008**, İstanbul, İstanbul Arkeoloji Müzeleri, 2010, Res.8.
Resim 14: Kızıltan, Z., "İstanbul'un 1.600 yıllık Limanı Theodosius," **Skylife,** 317, 2009, s.114.
Resim 15: Kızıltan, Z., "İstanbul'un 1.600 yıllık Limanı Theodosius," **Skylife,** 317, 2009, s.116.
Resim 16: Gökçay, M., "Yenikapı Ahşap Buluntularından Seçmeler," **İstanbul Arkeoloji Müzeleri, 1.Marmaray-Metro Kurtarma Kazıları Sempozyumu Bildirileri Kitabı 5-6 Mayıs 2008**, İstanbul, İstanbul Arkeoloji Müzeleri, 2010, Res.12.
Resim 17: Gökçay, M., "Yenikapı Ahşap Buluntularından Seçmeler," **İstanbul Arkeoloji Müzeleri, 1.Marmaray-Metro Kurtarma Kazıları Sempozyumu Bildirileri Kitabı 5-6 Mayıs 2008**, İstanbul, İstanbul Arkeoloji Müzeleri, 2010, Res.5.
Resim 18: Kızıltan, Z., "Marmaray Metro Projeleri Kapsamında Yapılan, Yenikapı, Sirkeci ve Üsküdar Kazıları," **İstanbul Arkeoloji Müzeleri,**

1.Marmaray-Metro Kurtarma Kazıları Sempozyumu Bildirileri Kitabı 5-6 Mayıs 2008. İstanbul, İstanbul Arkeoloji Müzeleri, 2010, Res.11.
Resim 19: Karagöz, Ş., "Üsküdar Gerçeğe Dönüşen Kent," **Arkeoatlas,** 6, 2007, s.167.
Resim 20: Laflı, E., "Güney Karadeniz Kıyılarında Hellenistik ve Roma Dönemleri Seramik Arkeolojisi: Araştırmaların Ulaştığı Nokta ve Genel Değerlendirmeler," **Karadeniz Araştırmaları Sempozyum Bildirileri**, **16-17 Nisan Ankara,** fig.3.
Resim 21: Pieri, D., "Les Centres De Production D'Amphores En Mediterranée Orientale Durant L'Antiquité Tardive: Quelques Remarques," **Late Roman Coarse Wares and Amphorae in the Mediterranean: Archaeology and Archaeometry 2, BAR International Series,** 1662, Oxford, fig.2.3.
Resim 22: Pieri, D., "Les Centres De Production D'Amphores En Mediterranée Orientale Durant L'Antiquité Tardive: Quelques Remarques," **Late Roman Coarse Wares and Amphorae in the Mediterranean: Archaeology and Archaeometry 2, BAR International Series,** 1662, Oxford, fig.2.1.
Resim 23: (Çevirimiçi) www.aedilis.irht.cnrs.fr/manuscrit/poubelles-ostraca.htm, 23.09.2010
Resim 24: (Çevirimiçi) www.aedilis.irht.cnrs.fr/manuscrit/poubelles-ostraca.htm, 23.09.2010

KISALTMALAR

BAH Bibliothèque Archéologique et Historique

BAR International Series British Archaeological Reports International Series

BCH Supplément Bulletin de Correspondance Hellénique, Supplément

BSR Papers of the British School at Rome

JRA Journal of Roman Archaeology

JRS The Journal of Roman Studies

ZPE Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik

GİRİŞ

Antik dönemlerden itibaren kullanılan söz konusu taşıma kaplarının bazılarının üzerinde damga, yazı ve şekil/bezemeler mevcuttur. Bu tip yazı, damga ve bezemeler dönemlere göre çeşitlilik göstermektedir. Hazırlanan tezde özellikle Geç Roma Erken Bizans Dönemi amphoralarındaki yazı ve damgaların üzerinde durulmuştur.

Söz konusu dönemde amphora üzerindeki yazılar ve damgalar oldukça farklılık göstermiştir. Amphora tiplerine ve başka faktörlere göre değişik yazılara, yazı karakterlerine, damgalara ve bazı dini öğelere rastlanmıştır. Geç Roma Erken Bizans Dönemi'nde Hıristiyanlık Dini çok önemli bir faktör olarak karşımıza çıkmakta ve bununla birlikte amphora üzerindeki yazı ve damgaları da etkilemektedir. Pek çok ihtiyaçtan yazıt ve damgalar yapılmış, işlenen konular da çoğalmıştır. Ancak sözü geçen döneme ait amphora yazı ve damgaları hakkında diğer dönemlere oranla araştırmalar oldukça azdır. Yurt içinde yok denecek kadar az yayına rastlanmıştır, yurt dışında ise daha fazla yayın çalışması olsa da kronolojik değerlendirmelere, detaylı araştırmalara veya geniş açılı bilgilere ulaşılamamaktadır. Bu durum hazırlanan tez için karşılaştırma zorluğu yaşanmasına neden olmuştur. Yurt dışındaki araştırmalar yazı ve damgaların tipolojik sınıflandırmalarından ziyade yerel kapsamlı araştırmalardır. Mevcut yayınlar bölgede yapılan kazının sonucu, ya da bazı kazı sonucu yazıt ve damgalarla ilgili spesifik yayınlardır. Bakılabilen söz konusu yayınlarda yazı ve damgaların tam olarak kim tarafından yapıldığına dair bilgilere neredeyse hiç yer verilmemiştir. Bununla birlikte mevcut yurt dışı araştırmalarında kullanılan dillerin çok çeşitli (Bulgarca, Romence, Rusça v.b.) olması da hazırlanan tez için asıl zorluğu oluşturmaktadır.

Araştırmada öncelikle; Marmaray Yenikapı Kazısında şu ana kadar ele geçmiş özellikle envanterlik yazıtlı ve damgalı amphoralar taranmış, yaklaşık 600'e yakın amphora üzerinde yer alan 1000 kadar yazıt ve damga da kataloglanmıştır. Amphora çizimleri yoğunluklu olarak dijital ortama aktarılabilmiştir. Kataloglama işleminde, her amphora için tipolojik özellikler ve edinilebilecek tüm veriler edinilmeye

çalışılmıştır. Katalogda; yazıt/damga çizimi, fotoğrafı, tipolojik özellikleri, kazıda bulunan noktası ve seviyesi, amphora ölçüleri, yazıt/damga ölçüleri, amphora bibliyografyası ve yazının/damganın epigrafik nitelikleri aktarılmıştır. Bu katalog içinden yapılan 126 amphoranın seçimi ile birlikte tezde yer alacak katalog sınırı belirlenmiştir. Tez kataloğunda 40 damga, 3 mühür, 97 graffiti ve 38 dipinti olmak üzere toplam 182 damga, mühür ve yazıt incelenmiştir. Bunlardan; 4 damga, 4 graffiti ve 1 dipinti örneği Geç Roma Erken Bizans Dönemi'ne ait olmayan örneklerdendir. Akabinde 126 amphoradan oluşan katalog direkt aktarılacak bilgilerin dışındaki maddeler çıkarılarak sadeleştirilmiştir. Tez kataloğunda; amphoranın tipolojisi, bibliyografyası ve tarihlendirilmesine, yazıt ve damga ölçü ve epigrafik özelliklerine yer verilmiştir. Yazıt ve damgaların çizimleri genellikle incelendikleri bölümlerde kullanılmıştır.

Kataloğun ardından yazı ve damgaların üretimle ilgili bağlarını incelemek için amphoraların tipoloji, köken ve tarihlendirme araştırmaları yapılmıştır ve benzer ve ya farklı amphora tiplerinde yer alan benzer örnekler araştırılmıştır. Özellikle yazılara yönelik olarak dönemin litre birimi araştırmaları yapılmış ve kullanılan birimler değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Araştırmada ağırlıkla Geç Roma Erken Bizans Dönemi amphoralarının araştırılacağından bahsedilmişti. Söz konusu dönem, 2.-3.yy'a tarihlendirilen bir örnek dışında, malzeme bütünlüğüne bakıldığında 4.yy'dan başlatılmış ve 7.yy'da sonlandırılmıştır. Ancak 8.yy olduğu düşünülen bazı amphoralar da, malzeme benzerliği açısından bu dönem içinde değerlendirilmiştir. Dönemsel bütünlüğü sağlamak için Geç Roma Erken Bizans Dönemi'ne ve diğer dönemlere ait buluntular ayrı başlıklarda incelenmiştir.

Hazırlanan tezde Marmaray Yenikapı Kazısında ele geçen Geç Roma Erken Bizans Dönemi amphoraları düzleminde yazı ve damgalar kategorize edilecek, anlamları ve işaret ettiği sonuçlar incelenecek, ticari ve ekonomik boyutları ele alınacaktır.

I. MARMARAY YENİKAPI KAZISI VE BÖLGENİN TARİHİ

Tüpgeçit-Marmaray Projesi dahilinde şehrin bazı bölgelerinde arkeolojik kazılar yapılmaktadır. Söz konusu kazı çalışmaları Marmaray istasyonlarının inşaa edileceği noktalarda yoğunlaştırılmıştır. 'Marmaray Yenikapı Arkeolojik Kazısı' 26.250 m²'lik bir alanda, Aksaray ile Yenikapı semtleri arasındaki bölgede, Kasım 2004'de başlamış ve halen devam etmektedir. Batısında Kasap İlyas mah. ve Davutpaşa hamamı, doğusunda Mustafa Kemal Caddesi, güneyinde Yenikapı Banliyö Tren istasyonunu da içine alan şehir tren hattı ve kuzeyinde Aksaray Mahallesi ile Metro projesi için halen devam eden 'Yenikapı Metro Arkeolojik Kazısı' bulunmaktadır. Marmaray Yenikapı durağının ayrıcalığı Metro, Deniz Otobüsü, Banliyö Treni-Tramvay ve Tüpgeçit hatlarını bir ana istasyonla bağlayıp, her hattın birbirine geçişini sağlamaktır. Bu amaçla büyük bir alanda başlayan söz konusu çalışma, projedeki diğer arkeolojik kazıları yapılan veya devam eden istasyon alanlarından çok daha büyük olma özelliğini taşımaktadır. Yenikapı kazı alanının bu kadar büyük olması, pek çok batığın bulunmasına ve tahmin edilen ancak şu zamana kadar hiç kazılmamış bir antik liman bölgesinin açığa çıkmasına sebep olmuştur (Res.1-2).

Bölgenin kronolojisinden kısaca bahsedecek olursak; yine Yenikapı arkeolojik Kazılarıyla ortaya çıkarılan ve Neololitik Dönem'e (M.Ö. 6500) tarihlendirilen merkezi bir köy yerleşimi bulunmuştur (Res.18). Alanın en alt kodunda görülen Neolitik Tabaka ortaya çıkana kadar, şehrin daha çok dış kesimlerinde olduğu bilinen tarih öncesi yaşam için yeni bir keşif olmuştur.[1] Söz konusu tabakanın üstünde ise Arkaik-Klasik-Hellenistik Dönem'e ait kısa bir kontekstle karşılaşılmıştır. Arkaik dönemde olmasa da Klasik ve Hellenistik Dönem'de alanın liman olabileceği düşünülmektedir.[2] Kontekstte ele geçen amphoralar bunu kanıtlar niteliktedir.[3] Mevcut kontekstin üzerinde de, arazinin bazı bölgelerinde ele geçen az sayıdaki

[1] Mehmet Özdoğan, "Tarih Öncesi Dönemlerin İstanbul'u," **Bizantion'dan İstanbul'a: Bir Başkentin 8000 yılı,** İstanbul, Kitap Yayınevi, 2010, s.37.
[2] Rahmi Asal, "İstanbul'un Ticareti ve Theodosius Limanı," **Gün Işığında İstanbul'un 8000 Yılı**, Marmaray, Metro ve Sultanahmet Kazıları, İstanbul, Vehbi Koç Vakfı Yayınevi, 2007, s.180-181.
[3] **Gün Işığında İstanbul'un 8000 Yılı, Marmaray, Metro ve Sultanahmet Kazıları Kataloğu**, (Ed.A.Karamani Pekin), İstanbul, Vehbi Koç Vakfı Yayını, 2007, Y3, Y4.

liman buluntuları[4] ile liman geleneği önceki dönemler gibi devam etmiştir.[5] Bahsi geçen dönemlerin üzerinde ise daha geniş ve uzun bir Geç Roma Erken Bizans Konteksti görülmüştür (Res.14, 15, 16 ve 17).[6] Döneme ait kontekst ise bölgenin liman geleneğinin sürdürdüğünü ortaya koymaktadır.

Geç Roma Erken Bizans Dönemi'nde söz konusu limanın tarihi ile ilgili bilinenlere değinecek olursak birkaç ayrı düşünce ve tartışmayla karşılaşmaktayız (Res.11-12). Eleutherios/Theodosios Limanı olarak adlandırılan limanın ismi ve lokalizasyonu ile ilgili olarak araştırmacılar tarafından savunulan birkaç düşünce en önemli tartışma konusudur. Buna göre gezgin Petrus Gyllius (d.1490-ö.1555) buranın **Eleutherios Limanı** olduğunu ve daha sonra isminin değişerek **Theodosios Limanı** olarak adlandırıldığından bahsetmektedir.[7] Semavi Eyice ise I.Konstantinos (h.324-337) tarafından burada Eleutherios Limanı adıyla anılan bir liman yaptırıldığını ve sonra Theodosios tarafından (h.378-392) limanın doldurulduğu iddiasından söz etmektedir. Ancak bu iddianın mümkün olamayacağı düşüncesiyle[8], olasılıkla Eleutherios Limanı'na dökülen **Lykos** deresinin getirdiği alüvyonlarla dolmaya başlayan limanın, Theodosios tarafından ıslah edilerek yenilendiği ihtimali üzerinde durmaktadır (Res.4).[9] Müller-Wiener ise Theodosios Limanı'nın burada olacağını kabul etmiş ama Gyllius'un söylediğinin aksine Eleutherios Limanı'nın daha doğuda aranması gerektiğinin bildirmektedir.[10] Albrecht Berger ise **Notitia Urbis Constantinopolitanae**[11]'e dayanarak, burada Theodosios Limanı adıyla anılan

[4] Gün Işığında İstanbul'un 8000 Yılı, (Ed.A.Karamani Pekin), 2007, Y5, Y6.
[5] Asal, "İstanbul'un Ticareti ve Theodosius Limanı," s.182.
[6] Geç Roma Erken Bizans Dönemi Kontekstinin içindeki tabakalaşma ya da tabakalaşmanın olup olmadığı ve döneme ait herhangi bir karışıklığa dair araştırmalar kazı halen devam ettiği için net olarak bilinmemektedir. Bu aşamada söylenebilecek söz kontekstin arazi içindeki bölgelere göre değişkenlik gösterdiğidir.
[7] Petrus Gyllius, **İstanbul'un Tarihi Eserleri**, (Çev.E.Özbayoğlu,1997), İstanbul, Eren Yayıncılık. s.188-189.
[8] İki imparator arasında yaklaşık 60 yıl olduğu düşünülerek, sürenin çok kısa olması sebebi ile bu ihtimal üzerinde durulmamıştır.
[9] Semavi Eyice, "Eleutherius Limanı," **Geçmişten Günümüze İstanbul Ansiklopedisi**, İstanbul, Türk Tarih Vakfı-Kültür Bakanlığı Yayınları, 1993, C.3, s.153.
[10] Wolfgang Müller-Wiener, **Bizans'tan Osmanlı'ya İstanbul Limanı**, (Çev.E.Özbek, 1998), 2.bs., Tübingen, Ernst Wasmuth Verlag, 1994, s.8-9.
[11] Notitia Urbis Constantinopolitanae; II.Theodosios Dönemi'nde 425 yıllarında hazırlanmış bir kent rehberidir. Rehberin söz konusu olan Constantinopolis bölümünde şehrin 14 bölgesinden ve şehirde bulunan tiyatro, kilise, saray, hamam, saray, havuz ve imparatorluk binalarından bahsedilmiştir.

limanın üzerinde durmakta ancak söz konusu limanın tahıl indirme için yapıldığını da aktarmaktadır (Res.5). Bir dönem (2005-2008) kazı sorumlusu olarak görev yapan M.Gökçay ise gözlemlerine dayanarak burada iki liman bulunduğuna değinmektedir[12].

I.Konstantinos yeni başkent arayışını sonlandırdıktan sonra küçük bir yerleşim olan Byzantion'u fark etmiş ve aklındakileri hayata geçirmeye başlamıştır. Gelişen süreçte bu yeni kent daha çok bir inşaat alanını andıran bir görünüme kavuşmuştur.[13] Prokonnesos'dan[14] (b.Marmara Adası) gelen mermerler, Belgrad Ormanları'ndan keresteler kullanılmış ancak zamanın mimar ve kalfaları yeterli olmayınca İmparator'un yanındaki teknik okullarda eğitilen çırakların da yardımıyla kentin kurulma süreci hızlandırılmıştır. 11 Mayıs 330'da Nova Roma'nın açılışı yapılmış ancak bu inşaa faaliyetleri Konstantinos'un[15] torunlarının hükümdarlıkları boyunca devam etmiştir.[16] Konstantinos bununla da kalmamış şehrin kendini geliştirmesine izin vermeden başka hızlı adımlar da atmıştır. Roma'dan şehrin ileri gelenleri ve zenginlerinden bir grubu da Nova Roma'ya getirtmiş ve büyük bedava araziler vermiştir. Böylece hem şehir büyümüş hem de zengin bir yüze kavuşmuştur. Zincirleme bir şekilde, artan iş imkanı, işçi talebi ve belli vergilerden muafiyet de toplumun diğer sınıfından insanlar için Nova Roma'yı cazip hale getirmiştir. Son olarak da Bizans toprağı olan Mısır'dan hububat getirip bedava ekmek dağıtmak da insanları bu toprağa daha hızlı bağlamak için akla gelmiş bir fikirdir.[17] Bu noktada devreye giren büyük hacimli hububat aktarımı için iki adet liman inşaa edildiği aktarılmaktadır. Biri Eleutherios Limanı[18] diğeri ise daha doğuda olduğu düşünülen

---

[12] Metin Gökçay, "Yenikapı Kazılarında Ortaya Çıkarılan Mimari Buluntular," **Günşığında İstanbul'un 8000 Yılı**, **Marmaray, Metro, Sultanahmet Kazıları**, İstanbul, Vehbi Koç Vakfı Yayını, 2007, s.166.

[13] Alexander Van Millingen, **Constantinople**, (Çev.A.Gürçağlar, 2003), İstanbul, Homer Yayınevi. 1998, s.47.

[14] Michael Grant, **Roma'dan Bizans'a**, (Çev.Z.Zühre İlkgelen, 2000), İstanbul, Homer Yayınevi. 1998, s.19.

[15] Metinde bundan sonra I.Konstantinos için 'Konstantinos', II.Theodosios için de 'Theodosios' şeklinde bahsedilecektir.

[16] Michael Grant, **Roma'dan Bizans'a**, s.20.

[17] Millingen, **Constantinople**, s.25.

[18] /Theodosius Limanı

Sophia Limanı'dır.[19] Eleutherios Limanı'nın olduğu yerde büyük tahıl ambarları yapılmıştır. 425-430 yılları arasında hazırlanan, resmi kent rehberi olan Notitia Urbis Constantinopolitanae'de bu ambarların isimlerinden ve mendireklerden bahsedilmiştir. Buna göre; doğudaki ambarın adı **Horrea Aleksandrina**, batıdaki ambarın ismi ise **Theodosios Ambarı** olarak anılmaktadır. Ayrıca biri bugünkü Davutpaşa Kapısı'na, diğeri de Yenikapı'dan güneye doğru uzanıp sonradan batıya doğru kıvrılan iki mendirekle korunduğu da not edilmiştir.

Buna göre deniz yolu ile gelen tahılı boşaltma yeri olan limanın bir adet mendireği ve de tahıl ambarı bulunmaktadır. Ayrıca söz konusu limanda, semte ismini vermiş olan Elutherios'un elinde buğday tanelerini ayırma tırmığı ve omzunda bir sepetle betimlenmiş mermer bir heykelin varlığından söz edilmektedir.[20]

Aynı zamanda Lykos Deresi'nin denize ulaştığı yerde bulunan limanın batı bölümü zamanla dolmaya başlamış ve olasılıkla da Theodosios zamanında ıslah edilerek (ve/veya genişletilerek) araya bir duvar çekilmiş ve liman Theodosios adıyla anılmaya başlanmıştır.[21]

Bu dönemden sonra ise, Mısır'dan gelen hububatın, Mısır'ın Arapların eline geçmesiyle 641 yılında kesilmesi sonucu limanın öneminin yitirdiği aktarılmaktadır[22]. O yıllarda **Kaisarios Limanı** olarak anılan limandan söz eden belgelerin sonuncusu 673 tarihilidir.[23] Bu tarihten sonra da, depo binaları kullanılmaya devam eden[24] limanın olasılıkla 10.yy'dan önce harabe haline geldiği aktarılmaktadır.[25] Osmanlı Dönemi'nde ise artık dolduğu ve verimli bostan

[19] Albrecht.Berger, "Theodosius Limanı," **Geçmişten Günümüze İstanbul Ansiklopedisi**, C.7, 1993, s.263.
[20] Eyice, **Eleutherius Limanı**, s.153; Wolgang Müller-Wiener, **İstanbul'un Tarihsel Topografyası**, (Çev.Ü.Sayın, 2001), İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 1977, s.153.
[21] Eyice, a.e.
[22] Berger, Theodosius Limanı, s.263.
[23] Berger, a.y.
[24] Berger, a.y.
[25] Berger, a.y.

topraklarına dönüştüğü ve yakın zamana kadar da halen bölgenin ürünlerinin ününden[26] söz edildiği bilinmektedir (Res.3).

Bu bağlamda araştırmada benimsenen düşünce; buranın tahıl indirme yeri olarak inşaa edilen bir liman olduğu ve adının da Konstantinos Dönemi'nde yaşamış, bu bölgede sarayı bulunan Eleutherios adında tanınmış bir kişiden ismini alan semt gibi limanın da bu adla anıldığı düşüncesidir. İmparator Theodosios'un ise limanı ıslah etmesi ve/veya genişletmesi de kabul görebilir değerdedir. Yapılan kazı verileri ile karşılaştırıldığında oldukça aydınlatıcı bulgularla karşılaşıldığı düşünülmektedir. Doğu-batı doğrultulu dikdörtgen bir alanda devam eden kazı, yine doğu-batı doğrultulu limanın sadece bir bölümüdür. Batı yönünde (Samatya yönünde) limanın başlangıcı olduğu tahmin edilen sur ve kule yapısı olduğu sanılan bir yapı kalıntısı (Res.6, 7 ve 8) bulunmuş[27] ancak limanın bitişi (doğuda)[28] bulunamamıştır ve olasılıkla da kazı bölgesinin dışında yer almaktadır. Aynı şekilde limanın kuzey-güney doğrultusuyla ilgili bilinenler de oldukça azdır. Güney yönünde limana ait bir mendirek ve ya dalga kıran kalıntısına rastlanmamıştır. Antik kaynaklarda[29] olduğu söylenen mendirek ve ya dalga kıranın kazı alanının dışında kaldığı düşünülmektedir. Kazının kuzey yönünde de, limanın kara tarafı olduğu için limana ait beklenen yapı kalıntıları ele geçmemiştir. Bu bağlamda karanın denizle birleştiği yerin daha kuzeyde olduğu düşünülmektedir.

Alanın batı tarafındaki yapı kalıntısından yukarıda bahsedilmiştir. Burada Konstantinos Deniz Suru ve Theodosios Deniz Suru'nun birbirini kestiği noktayı tam da limanın başladığı noktada görebilmekteyiz. Theodosios Deniz Suru'na dayanan ve deniz yönünde kuzey-güney doğrultulu uzanan kesme blok taşlardan yapılmış küçük bir rıhtım yer almaktadır (Res.9).[30] Rıhtımın güneybatısında ise, ufak taşlardan

[26] İlber Ortaylı, "Langa," **Geçmişten Günümüze İstanbul Ansiklopedisi**, İstanbul, Türk Tarih Vakfı-Kültür Bakanlığı Yayınları, C.5, 1993, s.195.
[27] Gökçay, "Yenikapı Kazılarında Ortaya Çıkarılan Mimari Buluntular," s.173-175.
[28] Bu yönde bir kule veya fener yapısı olduğu düşünülen bir yapı kalıntısı ele geçse de olasılıkla tarihi daha geç olduğu için bu tartışmaya alınmamıştır.
[29] Fırat Düzgüner, "Iustinianus Dönemi'nde İstanbul'da Yapılar: Procopius'un Birinci Kitabı," İstanbul, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 2004, s.21.
[30] Gökçay, "Yenikapı Kazılarında Ortaya Çıkarılan Mimari Buluntular," s.170.

horasan harçla örülmüş kütle, mendireğin limana bakan iç kısmını oluşturmaktadır. Horasan harcının yapısından ve üstünde yer alan Theodosios Suru'ndan daha önce yapıldığı düşünülen mendirek, muhtemelen 4.yy'a tarihlenmektedir.[31] Sözü edilen veriler ve bazı 4.yy'da kullanıldığı düşünülen küçük buluntular, limanın 4.yy'da faaliyetlerine başladığını kanıtlar niteliktedir. Kazıların diğer bir aydınlattığı nokta ise, bazı araştırmacıların değindiği gibi limanın 10.yy'da harabe haline gelmiş olduğu konusudur. Alanda bulunan 9., 10. ve 11.yy'llara ait yoğun biçimde kullanılmış amphora ve mutfak kabı parçalarından ve bu tarihlere ait batıklardan (Res.13) yola çıkılarak bu fikre açıklık getirildiği düşünülmektedir. Bir diğer konu ise Osmanlı tabakalarında bulunan kuyu kalıntıları ile gözlemlenmektedir. Buna göre çeşitli formlarda ele geçen söz konusu kuyuların varlığıyla bu dönemdeki tarımsal faaliyetlerinin doğrulanmış olmasıdır.

Kazı esnasında ele geçen buluntular yine kazı alanında bulunan bir laboratuarda incelenmekte ve tasnifi yapılmaktadır. Tasnifi yapılan kasaların sayısı şu ana kadar yaklaşık 250.000 kasadır.[32] Kasaların içindeki eserlerin ortalama %95'i amphora parçalarından oluşmaktadır. Amphoraların ait olduğu dönemler; Bizans Dönemi, Geç Roma ve Erken Bizans Dönemi, Roma İmparatorluk Dönemi, Hellenistik Dönem ve Klasik Dönem'dir. Geç Roma-Erken Bizans ve Orta Bizans Dönemi'ne tarihlendirilen amphoralar en yoğun ele geçen malzemelerdir. Özellikle Geç Roma Erken Bizans Dönemi'nde amphora çeşitliliği oldukça artmaktadır. Sayısal göstergeler söz konusu antik limanda ne kadar yoğun amphora kullanımının olduğunu ve bu bağlamda ticaret yoğunluğunu anlatmaktadır.

[31] Gökçay, a.e.
[32] En az 250.000 kasadır. Kazı henüz tamamlanmamıştır.

II. AMPHORA ÜZERİNDEKİ YAZILAR VE DAMGALARIN İLK ORTAYA ÇIKIŞI VE GELİŞMESİ

Yunanca **amphiphoreus** (**ἀμφιφορεύς**) sözcüğünün kısaltması olarak kullanılan **amphoreus** (**ἀμφορεύς**), **amphi-** (=çift taraflı, ikili) ve **pherein** (=taşımak) sözcüğünden türeyen **phoreus** (=taşıyıcı) kelimesinin birleşmesi ile oluşmuştur ve "karşılıklı iki kulplu taşıyıcı kap" anlamına gelmektedir. Arkeoloji literatüründe de **amphora** adı "taşıyıcı kap" anlamında kullanılmaktadır.

Diğer kap formlarında ve pek çok şeyin üzerinde olduğu gibi amphoraların üzerinde de çok eski tarihlerden beri yazı ve damgalar görülmektedir. M.Ö. 4.binin sonlarından itibaren çeşitli yazı ve sembollerin olduğu bilinmektedir.[1] M.Ö. 14.yy'da ise Mısır'da kraliçe Nefertiti'nin resmi mührü olan hiyeroglif kartuşu ile damgalanmış amphoralar ortaya çıkmaktadır.[2] Söz konusu uygulama için aslında Kenaan Amphoralarının mührlerinden ya da kulplar üzerine kap pişirmeden önce kazıma olarak yapılmış işaretlerden esinlenildiği aktarılmaktadır.[3] Bundan sonra ise standart hale gelen Yahuda Krallığı'na ait M.Ö.7.yy'a tarihlenen amphora mührlerinde ise kanatlı bir **skarabe**'nin[4] altında **retrograd**[5] olarak yazılmış ve **Hebron** kentine işaret eden İbranice HBRN harfleri yer almaktadır.[6] Bu harflerden biri 'Krala ait' ya da 'Kral için' anlamına gelen bir ifadeyi, diğeri de Hebron kentinin adını simgelemektedir.[7]

M.Ö. 8.yy'da, Yunan dünyasında başlamış olan ticari amphora üretimine rağmen sistemli bir mührleme M.Ö.5.yy'ın sonlarında Fenikeliler aracılığı ile Filistin'den etkilenmiş gibi görünen Thasos Ada'sında başladığı aktarılmaktadır.[8] Thasos'u ilk olarak Sinope, Herakleia Pontike, daha sonra Rodos, Kos ve Knidos kentleri

[1] Ersin Doğer, **Antik Çağda Amphoralar**, İzmir, Sergi Yayınevi, 1991, s.71.
[2] Doğer, a.g.e., s.74; **Gonca Cankardeş-Şenol, Klasik ve Hellenistik Dönem'de Mührlü Amphora Üreten Merkezler ve Mührleme Sistemleri**, İstanbul, Ege Yayınları, 2006, s.11.
[3] Cankardeş-Şenol, a.y.
[4] Mısır'da yaygın biçimde görülen böcek betimi.
[5] Sağdan sola doru
[6] Cankardeş-Şenol, a.e.
[7] Doğer, **Antik Çağda Amphoralar**, s.75.
[8] Doğer, a.y.

izlemişlerdir. Zamanla yayılan mühürleme geleneği özellikle kentlere ve yöneticilere göre değişiklik göstermiştir. Klasik ve Hellenistik Dönemde oldukça yaygınlaşan mühürlerin formlarında daire, kare, dikdörtgen, oval gibi değişik formlar mevcuttur. Ancak dikkat edilmesi gereken unsurlardan biri tüm amphoraların mühürlenmemiş olmasıdır. Buna göre bazı amphoraların mühürlendiği bazılarının mühürlenmediği bilinmemekte ancak kendi içinde mühürlenme oranları araştırmalar ışında tahmin edilebilmektedir. Üzerinde durulan diğer bir konu mühürlenme sebebidir. Mühürleyen atölyeler kendileri için, marka kavramını oluşturması için mi, yoksa vergi deneticileri ya da diğer kontrolörler için mi yapıldığı bilinmemektedir. Aynı zamanda mühürleme için bir zorunlu durum olup olmadığı da net olarak açıklamamaktadır. Genellikle kulp üzerinde görülen mühürler, bazen de ağız kenarına veya boyuna yapılmıştır. Roma İmparatorluk Dönemi'ne gelindiğinde ise bu geleneğin devam ettiği bilinmektedir. Geç Roma-Erken Bizans, Orta Bizans ve Geç Bizans Dönemi'nde de mühürleme işlemleri devam etmiştir ancak formları ve çeşitliliği değişkenlik göstermiştir. Hellenistik Dönem'e kadar görülen mühürleme sebepleri hakkında bazı bilgiler bulunsa da, daha sonraki dönem olan Roma İmparatorluk Dönemi itibari ile mühürleme sebeplerinde bir değişiklik olup olmadığı henüz bilinmemektedir.

Bununla birlikte söz konusu taşıma kapları üzerinde görülen yazılarda da aynı gelişim gözlenmiştir. Yazılarda kent ifadeleri olduğu gibi buna ek olarak çeşitli kısaltmalar, isimler, litre ifadeleri olabilecek yazılar da amphora üzerindeki yazıtların konularındandır. Hem yazılı hem de damgalı, sadece yazılı, sadece damgalı ya da üzerinde hiçbir ifade olmayan amphoralar mevcuttur. Bu durumun genellemesi henüz yapılmamıştır. Geç Roma-Erken Bizans Dönemi'ne gelindiğinde yazıların damgalardan fazla yapılmaya başlandığını görmekteyiz.[9] Damgalar genellikle amphora tiplerine göre değişiklik göstermektedir. Daire formu Yenikapı'da bulunan mühürler içinde en çok kullanılan geometrik formdur.

[9] Marmaray Yenikapı Arkeolojik Kazıları için yapılan bir genelleme.

Amphora üzerindeki ilk görülen yazılardan itibaren en çok görülen yazı çeşidi pişirilmiş kap üzerine yazılmış **graffiti**'dir. Boya ile yazılmış **dipinti** yazılar (**tituli picti**) ise graffitiden daha az oranda görülmekte ya da daha az oranda koruna gelmektedir. Geç Roma-Erken Bizans Dönemi'nde de bu oran devam etmektedir. Yenikapı'daki Geç Roma Erken Bizans kontekstinde bulunan balçık yardımı ile fazla miktarda dipinti yazı ele geçmiş olsa da graffitili amphoraların sayısı daha fazladır. Dipinti yazıların ıslak hamura mı yoksa pişirme sonrası mı yazıldığı bilinmemektedir.[10] Ancak firnistlerin halen kaldığı düşünülürse dipintilerin pişirme sonrası yazıldığı ihtimalinin üzerinde durmak mümkündür. Yazılarda kullanılan dipintinin siyah renkli olduğu gözlemlenmiştir. Bunların içinde en az ele geçen yazı tekniği ise ıslak hamura yazılmış graffiti yazıtlardır. Bu teknik olasılıkla en az kullanılan tekniktir.

[10] Doğer, **Antik Çağda Amphoralar**, s.72.

III. YENİKAPI GEÇ ROMA ERKEN BİZANS AMPHORALARI ÜZERİNDEKİ YAZI VE DAMGALAR

A) YAZILAR

Keramik üzerine yazı yazma tarihte sık görülen bir tekniktir. Papirüsün pahalı bir araç olması ve taştan daha kolay yazılması sebebi ile çokça tercih edilmiştir. Bilgi veren ya da aidiyet gösteren yazı, şiir, mektup, dua, muska vb. gibi yazılar barındıran bu tür yazıtlı kap ya da kap parçaları için 'ostrakon' sözcüğü kullanılmaktadır. Yunanca '**ὄστρακον'**; (**ostrakon**) (çoğul formu '**ὄστρακα**; **ostraka**') sözcüğü, antik dönemde üzerine yazı yazılmış kırık kap parçaları (genellikle kırıldıktan sonra) ve ya diğer pişmiş toprak (kiremit, vb.) malzemelerdir. Keramiğin üzerindeki yazıtlar ise 'tituli picti' olarak adlandırılmaktadır. Yazıtların yapılış tekniklerine göre adlandırılışları ise araştırmacıların daha çok tercih ettiği bir yöntemdir.

Hazırlanan tezde de Yenikapı'da ele geçen yazılı ve damgalı amphoralar yapılış tekniklerine göre ayrıştırılmış ve tekniklerin altında ise, şekil ve anlam açısından sınıflandırılmaya çalışılmıştır. Tek başlık olarak tekniklerin kullanımı ve teknik grupların içinde ayrımların başlıklar halinde yapılmamasının sebebi ise anlam açısından olasılık taşıyan örneklerdir.

1) GRAFFİTİ: Eski Grekçe '**γράφειν'** (**graphein**) sözcüğü (=yazmak) anlamına gelmektedir. Arkeoloji literatüründe 'kazıma yaparak yazmak, çizmek' anlamında kullanılan sözcük günümüz dillerine de yansımıştır. **Graffiti**, günümüzde birçok dilde 'duvar yazısı' anlamına gelmektedir. Arkeoloji literatüründe ise hem tekil anlamı taşıyan 'graffito' hem de çoğul anlamı taşıyan 'graffiti' sözcükleri kullanılmaktadır. Ancak literatürde tekil ve çoğul anlamına dikkat edilmeden kullanıldığı da görülmektedir. Hazırlanan bu tezde de 'graffiti' sözcüğü esas alınmıştır.

Amphora üzerinde görülen örneklere bakıldığında; çok uğraş gerektirmeden, gündelik yaşamda sık rastlanılan ve kullanılan bir teknik olarak akla gelmektedir. Örneğin stellerdeki yazıtların da kazımayla yapıldığı düşünüldüğünde bu tarz bir iş gücü gerektirmediği bilinmelidir. Graffiti teknikli yazı ve betimler amphoranın hemen hemen tüm yüzeyinde yapılmıştır. Eldeki ve daha önce görülmüş örneklere göre; amphoranın boynu, omuz ve gövde yüzeyi, kulp üst yüzeyi ve amphora dibinde graffitiler mevcuttur. Graffiti tekniği; pişirme öncesi ve pişirme sonrası olmak üzere iki şekilde uygulanır. Pişirme öncesi graffiti, amphora çarkta yapıldıktan sonra bir aletle yapılır ve ardından amphora pişirildiğinde graffiti kalıcılaştırılmış olur. Pişirme sonrası graffiti ise, amphoranın pişirilmesi ardından, kullanılmadan ya da kullanıldığı sırada sivri uçlu bir aletle yapılmıştır. Gelişigüzel uygulanmış graffitiler dışında, noktalarla harf yerleri belirginleştirilmiş ve sonra yazılmış yazılar da mevcuttur.

Yenikapı'da çoğunlukla pişirme sonrası yapılan grafftiler görülmektedir. Ayrıca diğer, damga ve dipintilere göre de en çok görülen yazı çeşididir. Yazılarda çoğunlukla ligatür ve monogramlar, sayı ifadesi olabilecek harf ya da kısaltmalar, genetivus ekli kişi isimleri görülmektedir. Bununla birlikte sayı göstergesi olabilecek çentikler ve kelime halinde olmayan harf tekrarlarından oluşan daha uzun yazılar da mevcuttur. Bunların dışında yazı başlarında yapılmış ya da tek başına haç graffitileri de bulunmaktadır.

Yukarıda bahsedilen her iki graffiti tekniğiyle yapılmış örnekler birlikte incelenmiştir. Yenikapı kazısı Geç Roma Erken Bizans Dönemi amphoralarında bulunan graffitilerinin içinde, en çok buluntuya sahip grup, kapların kapasitesi ile ilgili graffitilerdir. Sayı göstergesi olarak önerilen graffitilerin '**ξέστης'** (xéstes) biriminin ifadesi olduğu sanılmaktadır. Ölçü graffitilerinde genellikle büyük harf kullanılmıştır. Bu gruba verilebilecek ilk örnek Kuzmanov XIX tipli 47 no'lu amphoranın omzunda bulunan ve büyük harf kullanılarak yazılmış '**ΚΑ'** graffitisidir. (=21) xéstes'i gösterdiği düşünülen amphorayla aynı tiple olan 92 no'lu Kuzmanov XIX amphorasının boynunda bulunan bir graffitide de benzer bir ölçüyle karşılaşılmıştır. Amphorada yapılmış ikinci (b) graffitide '**ΚΗ'** yazısı (=28) xéstes'i göstermektedir. Bunun yanı sıra, aynı tipli bir başka amphoranın omzunda (Kn.119) bulunan, ıslak hamura yazılmış '**ΚΓ'** graffitisi de kabın (=23) xéstes kapasitesine işaret etmektedir.

Kapasite ve üretim özelliği açısından benzerlik gösteren bir başka amphora tipine ait graffitilerden bahsedecek olursak 13 no'lu amphoranın omzunda görülen '**ΚΘ**' (=29 xéstes) graffitini örnek gösterebiliriz. Benzer tipli diğer bir amphora örneği olan 15 no'lu kabın omzunda ise '**ΚΔ**' (=24) xéstes graffitisi görülmektedir. 15 no'lu amphoraya form açısından benzeyen 33 no'lu kabın omzunda da bir graffiti (b) yer almaktadır. '**ΚΗ**' yazısının (=28) da ölçü ifadesi olduğu sanılmaktadır. Ancak yine Yassıada 2 tipine ait 37 no'lu amphoranın omzunda bulunan (c) üçüncü yazıtın ise kapasiteye dair bir ifade olup olmadığı düşündürücüdür. Graffitinin sadece '**Ν**' (Nü) harfi olarak mı, yoksa ligatür olarak mı okunması gerektiği anlaşılmamıştır. (=50) xéstes'e eşitlenen graffitinin kapasite göstermediği varsayıldığında içindeki malzemeye ya da bir özel isme gönderme olabileceği ihtimali akla gelmektedir. Aynı biçimde ölçü birimi olma olasılığı düşük bir başka yazıt 42 no'lu amphoranın omzunda yer almaktadır. Kabın (c) üçüncü graffitisi '**Π**' (Pi) harfi olarak okunursa (=80) xéstes olarak yorumlanabilmektedir. Benzer bir form olan 51 no'lu amphoranın (b) ikinci graffitisinde de '**ΠΑ**' (=81 xéstes), dördüncü (d) graffitide ise '**Δ**' (=4) harfleri görülmektedir. İkinci graffitinin hacim ölçüsü, dördüncü graffitinin ise ağırlık ölçüsü olabileceği sanılmaktadır. Dönemsel açıdan belki de (?) yarım ya da bir yüzyıl daha geç yapılmış bir amphora olan 57 no'lu

kabın (b) ikinci graffitisinde görülen '**Λ**' (Lambda) harfinin de (=30 xéstes) kapasite için verilen örneklerden olabileceği sanılmaktadır.

Yukarıda bahsedilen 37-c, 42-c ve 51-b graffitilerinin ölçüleri diğerlerinden farklı sonuçlar vermiştir. Söz konusu amphoraların formları ve kapasite ölçülerinin birbirine yakın olması gerektiği bilinmektedir. Yukarıda incelenen amphora tiplerinin yaklaşık 20/35-40 lt. arasında değişen kapasiteleri olduğu bilinmektedir.[1] Gerçek kapasite veren yazıta ulaşmak xéstes biriminin iyi analiz edilmesi ile ilişkilidir.

Ölçü birimi ve onun değerinin, dönemlere ve taşıdığı malzemenin sıvı ya da katı olmasına göre değişkenlik gösterdiği bilinmektedir. Geç Antik Dönem'de hem kuru hem de sıvı mallar için hemen hemen her eyalette yaygın yerel ölçüler kullanılmıştır.[2] Bununla birlikte ticari değişimi kolaylaştırmak için genel standardı sağlayacak bir karar ya da adaptasyonla kesin ölçüler de belirlenmiştir. En çok kullanılan sıvı ölçü birimi olan xéstes, Roma **congius**'unun 1/6'sı değerindedir ve 0.546 lt. eşittir.[3] Kuru ölçü birimi olarak da 16 xéstes değerinde **μόδιος** (modius) yaygın biçimde kullanılmıştır. 3.yy'da şarap için 0.654 lt. ve yağ için 0.728 lt.'e eşit olan birim, olasılıkla bir sistemden diğerine dönüştürmenin kolaylığına yönelik bir hacim ve ağırlık ölçüsü arasındaki ilintiye işaret etmektedir.[4] Bunların dışında ve daha sonraki zamanlarda da kullanılan ölçüler de mevcuttur.

Diğer amphora tiplerindeki kapasite graffitilerine bakarsak; 5 no'lu Zeest 80 amphorasının boynunda, kulbun alt-iç yüzeyi hizasında bir sıra graffiti yazı görülmektedir. Dikey biçimde yazılmış graffitide, xéstes ifadesi olduğu düşünülen '**ΓΕ**' (=35) değeri görülmektedir. Aynı tipte, 26 no'lu amphoraya ait, yine kulbun alt-iç yüzeyinde dikey biçimde yazılmış graffiti de (=42 xéstes) kapasiteye işaret eden '**MB**' yazısı görülmektedir. 45 no'lu amphorada da, (a) boyunda, kulpların

[1] Kazıda ölçümü yapılabilen amphora örneklerinden ve bkz: Domique Pieri, "Le Commerce du vin Oriental à L'époque Byzantine (Ve-VIIe siécle)," Le Témoignage des Amphores en Gaule, **BAH**, 174, Paris, 2005, s.169.
[2] Peter G.van Alfen, "New light on the 7th-century Yassi Ada shipwreck: Capacities and Standard Sizes of LRA 1 Amphoras," **JRA, 9**, 1996 , s.204.
[3] Van Alfen, a.y.
[4] Van Alfen, a.y.

arasında yerleştirilmiş '**NI**' graffitisi ve yine kulbun alt-iç yüzeyinde dikey biçimde yazılmış (b) '**ME'** graffitisi yapılmıştır. İkinci graffitinin (=45 xéstes) kapasite ifadesi olduğu düşünüldüğünde ilk graffitinin xéstes göstergesi (=60?) olup olmadığı bilinememektedir. Zeest 80 amphoralarının 2.-3.yy'da 60-70 lt. kapasiteli, nispeten küçük formlara sahip oldukları, 4.-5.yy'larda ise daha geniş ölçülerde ve 80-100 lt. kapasiteli olduğu bilinmektedir.[5]. 45-a örneği dışında incelenen üç örneğin xéstes değerlerinin ve form ölçülerinin birbirine yaklaşık olduğu gözlemlenmiştir. Bununla birlikte aynı amphorada yer alan iki ifadeden birinin ağırlık birinin ise hacim olma olasılığı da göz önünde bulundurulmalıdır.

Kabın kapasitesini ifade eden ölçünün rakamlarla verildiği düşünülen örnekler yukarıda incelenmiştir. Bunların dışında yunan harflerinin kullanılmadığı ancak rakam olduğu düşünülen başka buluntularla karşılaşılmıştır. Söz konusu sayıların kapasite ölçüsü olup olmadığı net olarak bilinmemesine karşın seçilen üç örnekle durum değerlendirilmeye çalışılmıştır. 20 no'lu amphoranın omzunda yan yana iki adet graffiti yer almaktadır. Bunlardan ilki (a) sayı ifadesi olarak nitelenen ve 40 (=40 xéstes) değerini düşündüren bir graffitidir. Bir başka yönden, Roma rakamı gibi düşünüldüğünde 30 sayısının (=30 xéstes) bir göstergesi gibi de anlaşılabilmektedir. Her iki şekilde de xéstes ölçüsünü belirten ifade olabileceği akla gelmektedir. Bunların dışındaki bir kanı da depozito ilgili olup olmadığıdır. Kabın kaç kez kullanıldığının not edilmiş olması da muhtemeldir. Tüm bu düşünceler içinde en çok benimsenen düşünce litre göstergesi olduğudur. Son olarak amphorada yer alan her iki graffitinin de aynı zamanda ve aynı kişi tarafından yapıldığı izlenimi de bu düşünceyi destekleyen bir etkendir.

61 no'lu amphoranın, kulbunun omza bağlandığı yerinde bulunan ikinci (b) graffiti, sayısal değeri olduğu düşünülen çizgilerden oluşmaktadır. Yan yana 10 adet ve üzerinden geçen son çizgiyle toplam 11 çizginin görüldüğü graffitinin '10 ya da 11' sayısını gösterdiği düşünülmektedir. Söz konusu

[5] Vivien G. Swan, "Dichin (Bulgaria) and the Supply of Amphorae to the Lower Danube in the Roman-Early Byzantine Period," **Transport Amphorae and Trade in the Mediterranean, Acts of the International Colloquium at the Danish Institute at Athens, September 26-29, 2002**, Aarhus, Aarhus University Press, 2002, s. 379.

değerler xéstes ifadesi olarak değerlendirilmektedir. Amphoranın tüm formu bilinmemekle birlikte çok büyük ve hacimli olmayan bir formu olduğu tahmin edilmektedir. (=10-11) xéstes'in mevcut kaba uygun olabilecek bir ölçü olduğu sanılmaktadır. Bununla birlikte, mevcut graffitinin sayı olduğu düşüncesine dayanarak 'deste' ifadesi olup olmadığı ise dikkat çekici bir konudur.

Aynı amphorada, kulp üzerinde bulunan (c) üçüncü graffitinin de Roma rakamı ile 10 değerini ifade etme olasılığı da mevcuttur. Hacim ölçüsüne dair bir sayı ifadesi olabileceği gibi başka bir kısaltma olabileceği de düşünülmektedir.

Sözü edilen graffitilerin yanı sıra 123 no'lu amphoranın omzunda, kulpların arasında bir sıra graffiti görülmektedir. '**XXXIIIIII'** graffitisinin sayı değeri taşıdığı sanılmaktadır. Kuzmanov XIX tipine ait olan kabın kapasitesinin (=36) xéstes'e eşit olduğu düşünüldüğünde, yukarıda incelenen Kuzmanov XIX amphoralarında görünen kapasite birimiyle kısmen farklı olduğu anlaşılmaktadır. Bu bağlamda, değerin kapasite ifadesi olmadığı ya da xéstes biriminin değişkenlik gösterdiği bir durumla karşılaşıldığı anlaşılmaktadır. Tomis (Constanta/Romanya) buluntusu olan çok benzer formlu bir amphorada yine benzer bir graffiti yer almaktadır. Amphorada görülen '**XXXXXIIIIIII**'[6] graffitisinin (=18) xéstes'i ifade edip etmediği bilinmemektedir.

İspanya'da bulunmuş bir başka amphora tipi üzerinde benzer bir graffiti görülmektedir. Keay, graffitinin kapasite ya da ağırlığa işaret ettiğini aktarmaktadır.[7] Erken 4.yy-5.yy arasına tarihlendirilmiş[8] söz konusu örnek de yukarıda yapılmış yorumları destekler durumdadır.

[6] Andrei Opait, "Beobachtungen zur Entwicklung der Zwei Amphoratypen," **Studii şi Comunicări de Istorie Veche, Arheologie şi Numismatică**; **Peuce**, 9, 1984 , s.677.
[7] Simon J. Keay, "Late Roman Amphorae in the Western Mediterranean. A Typology and Economy Study: the Catalan Evidence," **BAR International Series**, 196, C.I, Oxford, 1984, s.170.
[8] Keay, a.d.e., s.171.

Yenikapı'da bulunan amphoralarda kapasite ve ağırlık göstergeleri dışında monogram ve ligatür graffitiler de yapılmıştır. Söz konusu graffitilerin özel isimlere ait olduğu düşünülmektedir. Geç Roma Erken Bizans Dönemi'nde ve daha sonra Bizans Dönemi'nde monogramlar özellikle kurşun mühürlerde görülmektedir. Kurşun mühürlerin ve üzerlerindeki monogramların, kişilerin isimlerine ve bazen de görevlerine gönderme oldukları düşünüldüğünde monogramların 'şahıs imzası' niteliği taşıması oldukça önemlidir. Amphoralar üzerindeki monogramların, amphorayı üreten ya da tüccarlığını yapan kişi ismi ya da manastır adı olduğu düşünülmektedir. İlk etapta, taşıma kapları üzerinde bulunan monogramların da bu şekilde değerlendirmesi gerektiği önerilmektedir. 63 no'lu amphora örneğinde mevcut olan monogram da bu şekilde yorumlanmaktadır. Yassıada 2 tipli kabın omzunda, kulpların arasında söz konusu graffiti monogram yer almaktadır. '**A**, **N**, **W**, ⊗' harflerinin görüldüğü monogramın [**Ί**]**ωάν**[**ν**]**ης** [9] ismine ait olduğu sanılmaktadır. İsim '**Ίωάννης'in** [**amphorası/malı**]' anlamına gelmektedir.

Aynı monograma sahip ve form açısından benzerlik taşıyan 89 no'lu amphoranın omzunda bir graffiti monogram yer almaktadır. Yassıada 2 (CA 18) amphorasının monogramında '**A**, **N**, **W** ve ⊗' harfleri okunmaktadır ve monogram '[**Ί**]**ωάν**[**ν**]**ης**' ismine aittir[10] ve isim '**Ίωάννης'in** [**amphorası/malı**]' anlamına gelmektedir.

17 no'lu amphorada da benzer bir monogram bulunmaktadır. Yassıada 2 tipli amphoranın omzuna yakın yere ait bir parça olan gövde üzerindeki monogramın da '**Ίωά**[**νν**]**ης**' ismine ait olduğu düşünülmektedir. İsim '**Ίωάννης'in** [**amphorası/malı**]' anlamına gelmektedir.

46 amphorasının omzunda, kulba yakın yerde graffiti monogram yer almaktadır. '**A, N, W, Y** ve **O** (?)' harflerinin okunabildiği monogramın '[**Ί**]**ωάν**[**ν**]**ης**'[11] ismine ait olduğu anlaşılmaktadır. İsim genetivus eki almıştır ve '**Ίωάννης'in** [**amphorası/malı**]' anlamına gelmektedir.

[9] George Zacos, Alexander Veglery, **Byzantine Lead Seals I**, Basel, 1972, plate 244; 250A. certain solutions.
[10] Zacos-Veglery, a.g.e., plate 236; 249.certain solutions.
[11] Zacos-Veglery, a.g.e., plate 235; 233.certain solutions.

89 no'lu monogramın bir benzeri de 122 no'lu amphorada bulunan graffitidir. Monogram kabın omzunda yer almaktadır ve '**A**, **N**, **W** ve ' harfleri okunabilmektedir. Graffiti 89 no'lu amphorasındaki gibi '[**Ι**]**ωάν**[**ν**]**ης**' ismine aittir ve '**Ιωάννης'in** [**amphorası/malı**]' anlamına gelmektedir.

Kişi isimlerinin olduğu kaplardan başka bir örnek de 31 no'lu amphoranın üzerindedir. Amphora gövde parçası üzerinde bir monogram yer almaktadır. '**M, P, K**, **A** ve ' harflerinin okunduğu graffitinin **'Μάρκος**'[12] ismine ait olduğu düşünülmektedir. Monogram '**Μάρκος'un** [**amphorası/malı**]' anlamına gelmektedir.

Bir başka monogram da 16 no'lu amphoranın omzunda yer almaktadır. (a) söz konusu monogramda '**B**, **P** (?), **Π**, ' okunabilen harflerdir. Son harfin tanımlaması

yapılamamıştır. Aynı kapta bulunan damgadaki monogramla graffiti monogram arasında bir benzerlik görülmemiştir. Damga ileriki bölümde incelenecektir ancak damga monogramının üretici ile ilgili olduğu, graffitinin de amphorayı satın alan ya da kullanan (tüccarlığını yapan) kişi ile ilintili olabileceği düşünülmektedir. Bu bağlamda graffiti monogramın, amphorayı alıp satan kişinin ismine yönelik bir yönlendirme olduğu sanılmaktadır.

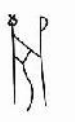
19 no'lu amphora gövdesinde ve 20 no'lu amphoranın omzunda (b) birer graffiti

monogram görülmektedir. 19 no'lu amphorada '**N, A, A, W** ve ' harfleri okunabilmektedir. 20-b graffitisinde ise '**E, M, A, P**

ve ' harfleri görülmektedir. Her iki monogramın da ait oldukları isimler bilinmemektedir.

Yassıada 2 (CA 13-17) amphorası olan 111 no'lu parçada, yivli kısmın üst bölümünde bir graffiti monogram yer almaktadır. '**A**, **N** (?), **P** ve ' harflerinin okunduğu monogramın anlamı bilinmemektedir. Bununla

birlikte, yine aynı tip bir amphorada görülen, oldukça küçük karakterli 106 no'lu

[12] Zacos-Veglery, a.g.e., plate 245; 317C, certain solutions.

graffiti de dikkat çekicidir. Amphoranın omzuna ait bir gövde parçası üzerinde yer alan bir monogramda, '**Π** [ve/ve ya] **M** (?), **A**, **Y**' harfleri okunabilmekte ancak monogramın hangi isimleri gösterdiği bilinmemektedir.

Benzer bir form olan 69 no'lu amphoranın omzunda, her iki yönde de birer graffiti monogram yer almaktadır. İlk (a) monogramda '**C, M, W**' harfleri okunabilse de dördüncü harf tanımlanamamaktadır. İkinci (b) monogramda/ligatürde ise '**P**, **Δ** (?)' harfleri dışında üçüncü harf tanımlanamamıştır. Her iki monogramın anlamı da bilinmemektedir.

 Yine Yassıada 2 amphorası olan 24 no'lu graffitinin omzunda, kulba yakın yerde bir graffiti ligatür bulunmaktadır. Bir kısaltma olduğu anlaşılan ligatürde '**P** ve **W**' harfleri okunmaktadır. Graffitinin anlamı bilinmemektedir.

 28 no'lu amphorada bulunan ikinci (b) graffitinin de bir ligatür olduğu görülmektedir. Yine Yassıada 2 tipli olan amphoradaki ligatürde '**Γ, E**' harfleri mevcuttur. Hem 24 no'lu, hem de 28-b no'lu ligatürün xéstes ya da ağırlık ifadesi ya da içinde taşıdığı maddeyi belirtmesi ihtimalinden çok amphoraların sahibi ya da üretim yapan firmanın adına gönderme olduğu düşünülmektedir.

28 no'lu amphoraya benzer bir tip olan 97 no'lu amphoranın omzunda bir graffiti ligatür bulunmaktadır. Ligatürde '**Γ, C, T, E**' harfleri okunabilse de kısaltmanın anlamı bilinmemektedir.

 Yukarıda bahsedilen tiplerden farklı olan Zeest 80 tipli, 26 no'lu amphorada bulunan (a) graffitide de bir ligatür görülmektedir. Amphoranın boynunda bulunan graffitide '**T**/**Π** (?), **P**, **I**' harfleri okunabilmiş ancak ligatürde bir harf tanımlanamamıştır. Ligatürün sayı göstergesinden çok bir kısaltma olduğu düşünülmektedir. Amphorada bulunan damga ileriki aşamada incelenecektir ancak damganın üretim ile ilgili olduğu düşünüldüğünde ilk graffitinin amphoranın sahibi

ya da ikinci kez kullanan başka bir tüccar tarafından yazılmış olabileceği düşünülmektedir. Ancak ilk ve ikinci[13] graffitilerin büyük olasılıkla aynı kişi tarafından yazıldığı anlaşılmaktadır. Bu bağlamda graffitiler, ilk ticareti yapıldığında yazıldıysa ilk tüccar tarafından yazılmış olması büyük olasılıktır.

Bir başka Zeest 80 amphorasının kulbunda ise ıslak hamura yapılmış bir graffiti bulunmaktadır. 3 no'lu amphorada bulunan monogram kısmen aşınmış olsa da tamdır. '**P**, **Y**, **N,** **Δ** ve **I** (?)' harflerinin okunabildiği monogramın anlamı bilinmemektedir. Ancak monogramın ıslak hamura yapılmış olması üretici ile ilgili olduğunu ya da belirli bir sipariş üzerine yapılan bir monograma işaret ettiğini düşündürmektedir. Aynı tip damgaya sahip aynı amphoradan Marmaray Üsküdar Arkeolojik Kazısı sırasında da ele geçmiştir[14].

Samos Sarnıç tipli amphora olan 41 no'lu kabın boynunda, bir christogram etrafında yerleştirilmiş dört harfle birlikte oluşturulmuş graffiti monogram görülmektedir. Christogramın kollarının dört tarafında '**C**, **C, Α/Δ, Γ'** harfleri okunabilmektedir ancak monogramın anlamı bilinmemektedir.

 74 no'lu amphoranın boynunda, kulpların arasında bir ligatür bulunmaktadır. '**Π, Α'** harflerinin okunduğu graffitinin ağırlık ya da kapasite göstergesi olmadığı düşünülmektedir ancak anlamı bilinmemektedir.

Tipolojisi yapılmamış 81 no'lu amphoranın omzunda ise bir satır ligatür yazı bulunmaktadır. '**Π** [ve/veya] **M, N'** harflerinin okunabildiği graffitinin anlamı bilinmemektedir.

[13] s.15.
[14] Şehrazat Karagöz, "Üsküdar: Gerçeğe Dönüşen Kent," **Arkeoatlas,** 6, 2007, s.167.

115 no'lu Spatheion amphorasında bir graffiti harf/ligatür (?) bulunmaktadır. '**R**/**K**' harfi okunabilen graffitinin anlamı bilinmemektedir. Graffiti kabın içindeki mamulle ilgili ya da amphoranın tüccarı ile ilgili olabileceği de düşünülmektedir.

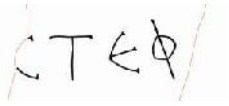
95 no'lu amphorada ise, kabın boynundan başlayıp omzunda devam eden bir graffiti görülmektedir. Graffitinin alt kısmı amphora kırık olduğu için eksiktir. Söz konusu graffitinin bu yüzden monogram ya da başka bir işaret olup olmadığı bilinmemektedir.

Monogram ve ligatürlerin dışında özel isme gönderme yapılan başka graffitiler de Yenikapı buluntularının arasında mevcuttur. 71 no'lu amphoranın omzunda graffiti ligatür ve içinden geçen bir satır yazıt bulunmaktadır. '**AN**' harflerinden oluşan ligatürün ortasında yer alan '**Ιωάν**[**ν**]**ου'** yazısı görülmektedir. Ligatürün anlamı bilinmemektedir ancak yazıt özel şahıs ismine ait olduğunu göstermektedir. Graffiti '**Ιωάννης'in** [**amphorası/malı**]' anlamına gelmektedir. '**AN**' yazıtının kapasite ya da ağırlık ifadesi olmasının dışında ikinci bir isme ya da kabın taşıdığı mamule gönderme olabileceği düşünülmektedir.

Bir başka isme geçildiğinde; Yassıada 2 tipli 76 no'lu amphorada, gövde üzerinde bir sıra graffiti yazıt görülmektedir. Christogramdan sonra '**ZWTHK'** yazısının sonu eksiktir. Sözcük olasılıkla '**Ζώτηκ**[**ος**/**ου**]' olarak devam edecektir. Genetivus ya da nominativus eki aldığı düşünülen yazının **Ζώτηκος** isminin göndermesi olduğu sanılmaktadır.

Benzer tipli, 68 no'lu amphora gövdesi üzerinde de bir sıra graffiti yazıt yer almaktadır. Çalakalem yazıldığı göze çarpan yazının sonu amphora kırık olduğu için eksiktir. '**CTΕΦAN'** yazısının '**Στέφαν**[**ος**]/[**ου**]' isminin nominativus ya da genetivus hali olduğu düşünülmektedir.

114 no'lu amphoranın boynundan gövdeye geçiş yerinde bir sıra graffiti yazıt bulunmaktadır. Graffitinin olasılıkla başı ve sonu (?) eksiktir ancak okunabilen '**CTEΦ'** yazıtının '**Στέφ**[**ανως**]/[**ου**]' ismine ait olabileceği düşünülmektedir.

Amphora kırık olduğu için eksik olan yazılara devam edecek olursak benzer tipli 48 no'lu amphoranın omzunda yer alan bir satır yazıtta (a) '**ΦOTIN'** sözcüğü okunabilmektedir. Bu sözcüğün çözümlemesi belki '**Φοτίνι**[**α**]' olarak önerilebilir ve önerinin isme gönderme olduğu düşünülmektedir.

112 amphorasının ise omuz kısmında bir sıra graffiti yazıt bulunmaktadır. Yazının başı tam ancak sonu amphora kırık olduğu için eksiktir. Okunabilen mevcut yazı '**Θεωδώρ**[**ᾳ**] ya da **Θεόδώρ**ǫ[**ς**/**ϗ**/**υ**]' şeklinde yorumlanmaktadır. Yazının başında da bir ön ek ya da başka bir yazı olup olmadığı bilinmemektedir. Özel isim olduğu anlaşılan yazının nominativus ya da genetivus eki aldığı sanılmaktayız.

Özel isim yazıldığı düşünülen başka bir yazı da 18 no'lu amphoranın omzunda, kulpların arasında yerleştirilmiş şekilde görülmektedir. Büyük harf kullanılarak bir satır yazılmış yazıtta '**KOCTANTINOY'** graffitisi okunmaktadır. Yazıtın anlamı '**Ko**[**ν**]**σταντῖνος'un** [**amphorası/malı**]'dır ancak '**Konstantinopolis'e gidecek**' anlamı taşıyan bir ifade mi, yoksa sahibine ya da üretici ile ilgili olabilecek şekilde özel isme ait bir maldan mı söz edildiği bilinmemektedir. Konstantinopolis kentinde üretildiğine dair bir gönderme olduğu ihtimali ise bu dönem için küçük bir ihtimaldir. Belki de Konstantinopolis'e ait bir markadan bahsetmek bu süreçte yapılabilecek başka bir yorum olsa da önerilen sonuç taşınan mamulün tüccarına ait bir isim olduğudur.

49 no'lu amphoranın omzunda christogramla başlayan bir satır graffiti yazıt bulunmaktadır. Yassıada 2 tipli kapta görülen '**IWPΔΆN**[**OΣ**]' yazısının çözümlemesi bu şekilde önerilmektedir. Yazıt tamdır ve **'Ιωρδάνοσ**' ismine gönderme olduğu sanılmaktadır.

Benzer tipli 42 no'lu amphora gövdesi üzerinde de bir satır graffiti yazıt yer almaktadır. '**ΔOMETIX**' yazısı tamdır; çözümlemesi '**Δομετί**[**άνος**]' şeklinde önerilmekte ve '**Δομετίάνοσ**' ismine gönderme olduğu düşülmektedir.

Samos Sarnıç Tipli, 99 no'lu amphoranın boynunda bir sıra graffiti yazıt mevcuttur. Çözümlemesi '**KYP**[**I**]**AKOC**' şeklinde önerilen yazının '**Κυρίακος**' ismini ifade ettiği sanılmaktadır.

Yukarıda incelenen özel isimlere ait graffitilerin yanında görevli isimlerinin olduğu yazıtlar da Yenikapı buluntularının arasında yer almaktadır. Keay LIX (?) formlu 126 no'lu amphoranın gövdesinde yer alan bir satır graffiti (a) de bunlardan biri olarak örneklendirilebilir. Bir christogramla başlayan yazının sonu amphora kırık olduğu için eksiktir. '**ΕΠΙΦΛSKOC.**' graffitisinin '**Ἐπὶ Φλ**[**άβιος**] **Κο**[**ν**]**σ**[**ταντίνοπόλενυς**]' şeklinde çözümlenmesi önerilmektedir ve bu çözümlemenin anlamı '**Konstantinopolis'ten Flavius'un memuriyet döneminde**'dir. Bu amphoranın **Flavius**[15] isimli görevlinin memuriyet döneminde içinin doldurulduğu anlaşılmaktadır. Yazıtı, amphoranın boynunda bulunan kurşun mühür ile yorumlamanın daha doğru bir netice vereceği düşünülmektedir.[16]

126 no'lu amphora ile tipoloji olarak bir benzerlik taşımayan 72 no'lu amphoranın gövdesi üzerinde yer alan bir satır graffiti yazıt da bahsedilen graffiti tipinden biri olarak değerlendirilmiştir. Yazının başı olasılıkla tamdır ancak sonu amphora kırık olduğu için eksiktir. Yazıtın okunabilen kısmı şöyledir: '**ΕΠΙ ΦΛ**[**ΑΒΙΟ**] **Σ/Ζ**(?)**ΛΟ…'.** Graffitide Flavius ismindeki bir görevlinin memuriyet döneminde bu amphoranın kullanıldığı sanılmaktadır. Kentin valisini ya da belediye başkanını (=praefectus urbi) işaret ettiği sanılmaktadır. Bununla birlikte aynı amphorada,

[15] Flavius ismi M.S.4.yy'dan itibaren çok sık kullanılan bir Proenomen'dir. Bkz: Andreas Mócsy, "Der Name Flavius als Rangbezeichnung in der Spätantike," **AKTE: Des IV. Internationalen Kongresses für Griechische und Lateinische 1962**, Wien, 1964, s.257-263.

[16] Vali isminin olduğu sanılan damgalardan oluşan bir grup amphora ileriki bölümlerde incelenmiş ve değerlendirilmiştir.

boynun diğer yüzünde yer alan graffiti de (b) amphora kırık olduğu için tam anlaşılamamıştır. Flavius ismi 126 no'lu amphoradaki gibi tarihlendirilebilmektedir.

Özel isimlere gönderme yapılan monogramlar ve isim geçen yazıtlardan sonra bir grup graffitinin daha 'özel isim'lere gönderme yaptığı düşünülmektedir. Söz konusu grup kısaltmalardan oluşmaktadır. Kuzmanov XIX tipli 83 amphorasının boynunda her iki yönünde de birer satır graffiti yazıt bulunmaktadır. Aynı olan graffitilerde '**ΚΘC'** kısaltmaları görülmekte ve graffitilerin '**K**[**ονσ**]**θ**[**αντῖνο**]**ς'** özel ismine ait olduğu düşünülmektedir. Benzer bir başka graffiti ise 51 no'lu amphorada yer almaktadır. '**KOC**' (a) graffitisinin '**Κο**[**νσθαντῖνο**]**ς/Κο**[**ν**]**σ**[**θαντῖνου**]' isminin kısaltması olduğu sanılmaktadır.

62 no'lu amphora ise Yassıada 2 formuna ait bir gövde parçasıdır. Olasılıkla kabın omuz bölümünde bulunan '**KWN**' yazısı tamdır. Yazıtın yukarıda bahsi geçen iki kısaltma ile aynı isme; **Κων**[**σταντῖνος/υ**]'a ait olduğu önerilmekte ve '**Κωνσταντῖνος'un** [**amphorası/malı**]' anlamına geldiği düşünülmektedir.

Sözü geçen isimlerin Konstantinopolis kentinden çok tüccara ya da amphora sahibine ait olduğu düşüncesinden yukarıda bahsedilmişti. Buna göre bu kısaltma isimler de aynı şekilde yorumlanmaktadır. Buna göre başka bir isimden bahseden kısaltma da 44 no'lu amphorada yer aldığı sanılmaktadır. Amphoranın omzunda görülen '**CTE**' yazıtı '[**Στέ**]**φανος'** isminin kısaltması olarak önerilmiştir.

Farklı bir amphora tipi olan 61 no'lu örneğin omzunda en az iki satır graffiti yazıt (a) bulunmaktadır. Graffitinin ilk satırı tam, ancak ikinci satır amphora kırık olduğu için eksiktir: '**CTE**'

'**K .**'

İlk satırdaki graffiti 44 no'lu amphora gibi değerlendirilse dahi ikinci satırın anlamı bilinememektedir.

8.-9. yy'a tarihlendiği düşünülen bir form olan 57 no'lu amphorasının gövdesindeki ilk (a) graffitinin de, yine bir isim kısaltması olduğu düşünülmektedir. '**ΘEW**' yazıtı '**Θε**[**οδωρ**]**ώ**[**ρα**] ya da **Θε**[**οδωρ**]**ώ**[**ς**]' ismine gönderme olarak yorumlanmıştır.

14 amphorasının gövdesinde bir satır graffiti yazı bulunmaktadır. Kuzey Afrika yapımı amphorada bulunan '**ΑΛΣ**' yazısı tamdır. Graffitinin '**Ἀλ**[**έχιο**]**ς** ve ya **Αλ**[**έχανδρο**]**ς**' isimlerinden birine ait bir kısaltma olduğu ya da '**Αλέλαιον** (=tuzluyağ) taşıdığını gösteren bir kısaltma olabileceği düşünülmektedir.

2-3.yy'a tarihlendiği düşünülen 60 no'lu Pamphylia Amphorasının omzunda '**ΠΑΥ**' yazıtı görülmektedir. '**Παύ**[**λως/ου**]' ismine ait olabileceği düşünülen amphoranın bu bölümde incelenmesinin sebebi Geç Roma Erken Bizans Dönemi'nin, malzeme açısından Roma İmparatorluk Dönemi keramik yapısı ve formuyla çok benzer olması ve dönemin devamı niteliği taşımasıdır. [17]

Yukarıdakilerden daha farklı yapıdaki bir yazıt da 33 no'lu amphorada karşımıza çıkmaktadır. Söz konusu kabın omzunda, kulpların arasında iki sıra graffiti yazı bulunmaktadır. Büyük harf kullanılmış olan yazı tamdır. '**ΚΟCTANINAKI ΠΑCΙΚΑΛ**' yazısının çözümü '**ΚΟΣΤΑΝ**[**Τ**]**ΙΝΑΚΙ ΠΆΣΙ ΚΆΛΟΥ**' olarak önerilebilir. Eğer bu çözüm önerisi doğruysa anlamı '**Κο**[**ν**]**σταντῖνος**[**'un**] tüm iyilikler/iyi olan şeylerle' olmalıdır. Konstantinopolis kentine dair bir iyi niyet dileği olduğu sanılmaktadır.

Anlamları farklı olabilecek benzer bazı graffitiler de yukarıdaki gruba ait olduğu düşünülmüş Yenikapı buluntularındandır. Kuzmanov XIX tipli 91 no'lu amphoranın boynunda '**ΚΗΒ'** kısaltması okunmaktadır. Sondaki '**Β**' (Beta) harfi küçük formunda yazılmıştır ve 'Beta' harfinin bu şekilde yazılışı Yenikapı buluntularının arasında çok görülen bir tarz olamamakla birlikte, harfin olduğu yerde bulunan kulp çıkışı yüzünden harfi sığdırmak için yapılmış olabilir. Özel isim kısaltması

[17] Söz konusu amphoranın bulunduğu nokta Geç Roma Erken Bizans Kontekstinin hemen altı olan ve bir tabaka niteliğinden çok seyrek malzeme döküntülerinin mevcut olduğu bir kontekstir.

olabileceği gibi '**K**[**υρι**]**η B**[**οηθη**] (=efendimiz) biçiminde çözümlenebileceği düşünülmektedir. Aynı tipli, 92 no'lu amphoranın boynunda bulunan ilk (a) graffitinin de anlamı bilinmemektedir. '**KZC'** harflerinin okunduğu kısaltmada dördüncü harf '**Ξ**' (Ksi) okunmuştur. Yazıtın **K**[**ον**]**ζ**[**ταντῖνο**]**ς** ismine gönderme olarak sanılmaktadır. Başka bir Kuzmanov XIX tipli, 2 no'lu amphoranın omzunda da '**ΜΦΙ**' harfleri görülmektedir. Amphoranın ilk (a) graffitisi kısaltmanın anlamı da bilinmemektedir. Özel isme gönderme olabileceği düşünülmektedir.

Bu tip yazıtlardan başka, tam ele geçmemiş ve farklı çözümleme önerileri olan yazıt parçaları da mevcuttur. Buna örnek olarak 80 no'lu amphorada, boynun bittiği yerde bir satır graffiti yazıt mevcuttur. Tipolojisi yapılamayan amphorada bulunan '**ΕΥΝΘΧ'** yazısı tamdır ve çözümlemesi '**Εύν**[**οία**] **Θ**[**εῦ**υ] şeklinde önerilmektedir ve belki; '**Tanrının cömertliği**' olarak yorumlanabilir.

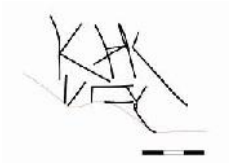
Kuzey Afrika yapımı bir amphoranın gövde parçası olan 43 no'lu örnek de, olasılıkla omza yakın yere ait bir parçadır. Gövde üzerinde bir sıra yazıt görülmektedir. Yazının başı ve sonu amphora kırık ve eksiktir. '.**ΕΝΔΟ.**' graffitisi '**Ενδό**[**ξος**]' (=**görkem**) şeklinde çözümlenebilir. Bir başka yazıt da 113 no'lu amphoranın üzerinde bulunmaktadır. Amphoranın omzuna ait bu parçada en az bir sıra graffiti yazı görülmektedir. Graffitinin başı ve sonu amphora kırık olduğu için eksiktir. '**ϷΟΦΡΟΙ'** okunabilen yazıtın çözümlemesi '**σοφρό**[**συνη**] olarak önerilebilir ve '**iffet / erdem**' gibi bir anlam çıkarılabilir.

Yenikapı kazısında yukarıdaki yazıtların dışında kırık ve tam okunamayan, bazı değişik yapılarda amphora yazıları da ele geçmiştir. 28 no'lu örnek de bunlardan biridir. Amphoranın omzunda bir sıra graffiti yazıt (a) bulunmaktadır. Yazıtta baştaki ince karakterli harflerin yazının ilk hali olduğu anlaşılmakta, daha kalın olan karakterlerin ise yazının yeniden yazılmış şekli olduğu sanılmaktadır. Yazının anlamı bilinmemektedir.

Bir diğer amphora olan Kuzmanov XIX amphorası olan 107 no'lu kabın boynunda en az iki satır graffiti yazıt (a) yer almaktadır. İlk satır tamdır, ikinci satır ise

amphora '**KHC ΚΕΥ**' kırık olduğu için eksiktir. Yazıtın iki kısaltmadan oluştuğu anlaşılmaktadır ancak anlamı bilinmemektedir. Aynı amphoranın diğer boyun yüzeyinde de ikinci graffiti

(b) bulunmaktadır. En az iki satırdan oluşan yazının ilk satırı tamdır ve '**ZE'** kısaltması okunabilmektedir. Diğer satır ise amphora kırık olduğu için eksiktir. Kısaltmanın sayısal nitelik taşıyıp kabın kapasitesi ile ilintili olduğu düşünülebilir.

Tipolojisi yapılamamış 64 no'lu amphoranın omzunda en az bir sıra graffiti yazıt bulunmaktadır. Bir christogramla başlayan yazıda '**ΝΓΣ**' harfleri okunmaktadır. Anlamı bilinmeyen graffitinin özel isim kısaltması olabileceği düşünülmektedir.

37 no'lu amphoranın omzunda ise '**A**' (Alpha) harfi görülmektedir. Bir kısaltma olabileceği gibi amphoranın içindeki mamulün 'birinci kalite' olduğu ifade eden bir gösterge olabileceği de düşünülmektedir.

Benzer bir tipe ait 51 no'lu amphorada bulunan üçüncü (c) graffitide '**OC**' harfleri görülmektedir. Yazıtın amphora sahibi, tüccarı, üretici ya da içindeki mamulü gösteren kısaltma olup olmadığı bilinmemektedir.

Yine benzer formlu 125 no'lu amphoranın boynunda '**A'** (Alpha) ya da '**TA'** olarak okunabilecek bir graffiti bulunmaktadır. Yazıtın ligatür olup olmadığı bilinmemektedir. Yazıt her iki formda da xéstes kısaltması değildir ancak ağırlık ifadesi olabileceği ya da amphora içindeki mamulün 'birinci kalite' olduğunun göstergesi olduğu düşünülmektedir.

8.yy'a tarihlendiği düşünülen 50 no'lu amphoranın omzunda bir adet '**Δ'** (Delta) graffitisi mevcuttur. Graffitinin xéstes ifadesi olmadığı düşünülmekte ise de ağırlık ölçüsü olabileceği sanılmaktadır.

Benzer formlu son amphorada bulunan 48-b graffitisinde ise '**Γ'** (Gamma) harfi görülmektedir. Harfin yine bir üreticiye, tüccara ya da amphoranın taşıdığı mamule gönderme olduğu düşünülmektedir.

Keay XXV (?) tipli, 79 no'lu amphoranın düz ve daire formlu bir zeminle sonlanan dibinde '**Φ'** (Phi) harfi görülmektedir. Graffitinin amphora sahibi, tüccarı ya da üreticiyle ilgili bir kısaltma olduğu sanılmaktadır. Kapasite ya da ağırlık ifadesi anlamı taşıması; hem sayı değeri, hem de grafitinin amphoranın dolu olduğunda zor görülür bir yerde bulunması açısından mümkün olmadığı düşünülmektedir.

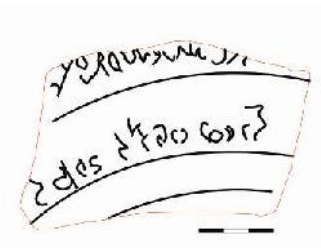
Kn.60 amphorasının omzunda bulunan '**A**' (Alpha) (b) graffitisinin de xéstes ifadesi yorumlanmamaktadır. Graffitinin, amphora içindeki mamulün 'birinci kalite' olduğunun göstergesi ya da ağırlık ifade eden bir sayı olabileceği düşünülmektedir. Söz konusu amphorada bulunan (yukarıda incelenmiştir) her iki graffitinin de aynı stilde yazıldığı ve benzerliği göz önüne alındığı taktirde aynı zamanda yazıldıkları anlaşılmaktadır. Bu bağlamda graffitinin daha çok ürünün kalitesi ile ilgili bir ifade olduğu yorumu benimsenmektedir.

89 no'lu amphoranın omzundaki ikinci (b) graffiti, '**E'** (Epsilon) harfinin, kabın ağırlığına, amphora üreticisine, tüccara ya da amphora sahibine (satın alan kişiye) ait olduğu düşünülmektedir.

42 no'lu amphoranın omzunda iki adet graffiti kısaltma (a) ve (b) yer almaktadır. Sözü edilen graffitilerin anlamları bilinmemektedir.

83 no'lu Kuzmanov XIX amphorasında, omuzda bulunan üçüncü (c) graffitinin amphora kırık olduğu için başı eksiktir ancak sonu tamdır. Yazıt olasılıkla bir

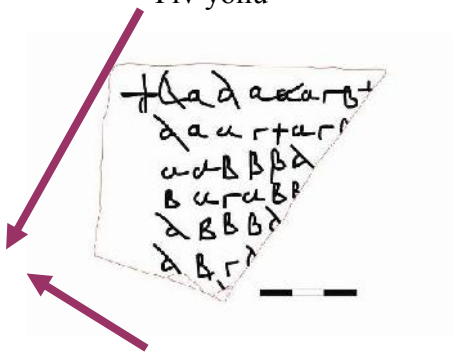
satırdan oluşmaktadır. '**ΠC**' harflerinin okunabildiği yazının anlamı bilinmemektedir.

Şu zamana kadar incelenen keramiklerin üzerindeki yazılardan farklı olan bir örnek, 54 no'lu amphoradır. Amphora gövde parçası üzerinde en az iki satır yazıt bulunmaktadır. Olasılıkla amphoranın dibe yakın yerine ait bir parça olan gövdede bulunan yazıt ıslak hamura yapılmıştır. Sağdan sola doğru yazılmış olduğu düşünülen yazıt yunanca değildir.

Taşıma kaplarında görülen graffitilerde yukarıda incelenen özel isim ya da litre ifadelerinin haricinde araştırmada küçük bir grubu oluşturan farklı yazıtlar da mevcuttur. Sözü edilen grup 'büyü levhası' olarak değerlendirilmiş graffitilerden oluşmaktadır. Genel olarak amphora kırıldıktan sonra kullanıldıkları gözlemlenmiş yazılarda, harf tekrarları sık görülen bir tekniktir. Amphoranın gövde parçaları bu tür yazılar için en çok değerlendirilen kısımlarıdır. 88 no'lu kap parçasında bir graffiti yazıt bulunmaktadır. Bir haçla başlayan ilk satır olasılıkla yazıtın da ilk satırıdır. Mevcut 6 satırın başı tam ancak son kısımları amphora kırık olduğu için eksiktir. 7.satır da amphora kırık olduğu için okunamamaktadır. Amphoranın yiv yönüne ters bir açıyla yazılmış graffiti, anlamlı bir yazıttan çok anlamsız bir yazı üslubuna sahiptir. Yazıtta **B, A, T, Δ**(?), **Γ** harflerinin değişik düzende (ya da düzensiz) yazıldığı görülmektedir.

Yiv yönü

Dip yönü

Çoğunlukla gövde parçalarına yazılan bu tür yazıtların amphora boynuna yazılmış bir örneği de mevcuttur. 102 no'lu kabın boynunda, kulpların arasında yerleştirilmiş üç satır graffiti yazıt yapılmıştır. Yazıt tamdır. '**B, A, Γ, Δ/Y** (?), **Λ** (?)' harflerinin

anlamsız biçimde dizildiği anlaşılan yazıda anlamlı bir yazı izlenimi yoktur. '**B**' harfinin bazı yazılışlarında da değişikler gözlemlenmiştir.

Gövde üzerine yazılmış büyü levhaları haricinde gövde içlerine yazılanları da mevcuttur. Bu yazılarda amphoranın kırıldıktan sonra yazı işleminin uygulandığını söylemek daha kolaydır. 32 no'lu amphoranın dibe yakın yerine ait olduğu anlaşılan, içbükey bir amphora gövde parçasının iç yüzeyinde dört sıra graffiti yazıt yer almaktadır. Yazıtta anlamlı kelimelere rastlanılmamıştır. Karışmış olduğu düşünülen kelimeler ve ters (sağ-sol ve alt-üst) yazılmış harfler göze çarpmaktadır. Bunun yanı sıra yazıtın son satırında harf tekrarları da görülmektedir.

Yukarıda incelenen büyü levhası örnekleri Yenikapı'da çok sık ele geçmeyen ancak belli genellemeler yapılması için yeterli olan örneklerdir. 124 no'lu amphora ise söz konusu grupta Yenikapı'da hiç ele geçmemiş bir örneğe ait yazıt tipidir. İçbükey bir amphora gövdesinin iç kısmında reçineye kazınarak yapılmış 15 satır yazıt bulunmaktadır. Amphora yatay tutularak yazılmıştır ve olasılıkla amphora kırıldıktan sonra kullanılmıştır. Yazıtın tam olduğu düşünülmektedir. Yazıt ilk 5 satırda, her sırada iki harf grubu şeklinde, aynı hizada dizilmiş olarak devam etmektedir. 6.satırdan itibaren aynı diziliş ilk harf grubuyla devam etmiş, ikinci grup yazılmamıştır. Yazıtın anlamlı bir biçimde oluşturulmadığı, harf tekrarlarından meydana geldiği anlaşılmaktadır.

Reçineye yazılmış yazıtın sağlam ele geçmesi olasılıkla Yenikapı'nın Geç Roma Erken Bizans tabakasında bulunan balçık yapısıyla ilgilidir. Kısmen silinmiş ancak okunabilen yazının reçinelerinin çok hassas, dökülebilir olduğu gözlemlenmiştir. Dokunma ile ya da suyla temas halinde çok çabuk yok olabilir durumdadır. Bu şartlar altında hem bu tarz yazıların ele geçmemesi hem de ele geçtikten sonra hızlıca

yok olma sürecine girmesi beklenen bir durumdur. Bununla birlikte düşündürücü olan nokta söz konusu şekilde reçineye kazıma yazıların o dönemde çok kullanılıp kullanılmadığıdır. Koruna gelmesi bu denli zor bir yapıya sahip yazıtlar en azından Geç Roma Erken Bizans Dönemi'nde çok kullanılmış ancak koruna gelmemiş midir yoksa o dönem için de çok tercih edilen bir yöntem değil midir? Bu bağlamda sorulan sorular büyü yöntemleriyle de bağlantılı olmalıdır. Yapılan büyünün türüyle ya da niyetiyle ilgili olabilecek şekilde yazıların silinmesinin istenip istenmemesi de bununla ilintili konulardır. Mevcut buluntu, büyü levhası oluşturma konusunda daha çok soru sorulmasına ve daha çok konunun araştırılmasının gerekliliğini düşündürmektedir.

Amphora üzerindeki büyü yazılarının genelinde görülen durum anlamsız harf dizilişleri ya da harf tekrarlarıdır. Anlamsız gibi görünen kelimeler büyük olasılıkla anlamlı kelimelerin bozulmuş ya da karışmış formlarıdır. Bu kelimeler büyünün temasıyla ilgili kelimeler olabilecekleri gibi büyülü sözcüklere de ait olabilirler. Harflerin değişik ya da ters yazılışı da bahsi geçen kelime deformeleriyle benzerlik taşıyor olabilir. Bununla birlikte görülen harf tekrarları da yine büyünün şifresiyle ilgili olmalıdır. Büyü levhalarının bu tür anlamsız yazılışları, büyünün kimse tarafından görülmemesine dikkat edilmesi ile ilgili olmalıdır.

Büyü levhalarında kötü niyet büyüleri olduğu gibi iyi niyet büyülerinin de olduğu düşünülmektedir. Buna göre işlerin iyi gitmesi, bir dileğin olması, başlanan işi sonlandırmak dileği gibi günlük hayata dair niyetlerle birlikte iyilik, hoşluk talepleri gibi rutin taleplerin de olduğu düşünülmektedir. Islak hamura yapılmış bir graffitinin olduğu 55 no'lu amphoranın dip kısmında bir sıra yazıt yer almaktadır. '**Cονκορδαν'** yazısının okunabildiği yazıt (**=Hep Barış**) dileğini ifade etmektedir. Pişirilmemiş hamura yazılması ve amphoranın görünmeyen bir yerinde; dip kısmında olması oldukça dikkat çekicidir. Çarktan çıktığında yazılması, yazının amphora fırınıyla ilgili olabileceğinin göstergesi olabilir. Amphora atölyesinde huzurun talep edilmesi akla gelebilir ancak sonradan amphoranın piyasaya sürülmüş olması ise, yazının tüccarın huzur talebi ile ilgili olabileceğini akla getirmektedir. Başka bir ihtimal ise dönemde deniz aşırı ticaretin zor koşulları akla geldiğinde tüccarla bağlantılı (ya da

aynı kişi) olan gemi sahibinin deniz yolculuğu ve/veya ticaret için böyle bir huzur talebi ile açıklanabilir. Bu şekliyle bir sipariş yazısı olmalıdır. Araştırmada son görüşün geçerliliği yüksek bir ihtimal olarak değerlendirilmiştir.

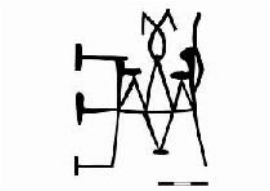
2) DİPİNTİ: 'Boya ile yazı yazma tekniği' ve 'boya ile yazılmış yazı' anlamlarında kullanılan '**Dipinti**' sözcüğü aslında sözcüğün çoğuludur. '**Dipinto**'nun çoğulu olan sözcük araştırmacılar tarafından daha çok tercih edilen bir tanımdır. Arkeoloji literatüründe 'boya ile yazılmış yazı/boya ile yapılmış' anlamına gelmekte ve boyalı/mürekkepli yazılar için kullanılmaktadır. Dipinti yazıların pişirme öncesinde mi yoksa sonrasında mı yazıldığı bilinmemektedir. Yenikapı'da ele geçen dipintilerde kullanılan boyanın ne tür malzemelerden oluştuğu henüz araştırılmamıştır. Yenikapı dışındaki kazılardaki bu tür buluntuların ağırlıklı olarak kırmızı renkle (boya/mürekkep) yapılmış oldukları bilinmektedir. Yenikapı Marmaray kazısında ele geçen dipinti örneklerinde ise yazılar siyah renklidir. Söz konusu dipinti örneklerinin siyah boya kullanılarak yazıldığı ya da içindeki bulundukları yoğun çamur tabakası dolayısıyla siyah renge dönüştükleri düşünülmektedir. Bunun yanı sıra Yenikapı Marmaray Kazı alanında bu kontekstte görülen çamur, sınırındaki Yenikapı Metro Kazı alanındaki Geç Roma Erken Bizans kontekstinde yerini, genel itibariyle çamursuz, sarı kumlu bir yapıya bırakmaktadır. Buradan ele geçen amphoralarda kırmızı renkli dipintilerin yanı sıra siyah renkli dipinti yazıtlar da gözlemlenmiştir. Bu bağlamda Yenikapı Marmaray kazı alanında hiç kırmızı renkli dipintiye rastlanmaması, Yenikapı Marmaray dipinti örneklerinin sonradan siyah renge dönüştüğünü ya da dipintinin aslında siyah renkli yapıldığını düşündürmektedir. Bununla birlikte, yukarıda yapılan gözlem bu tür dipintilerin bazılarının siyah, bazılarının da kırmızı mürekkeple yapılmış olabileceği fikrini destekler niteliktedir.[18]

Bunun yanı sıra Geç Roma Erken Bizans seviyesinde görülen çamur tabakası, dipinti yazıtların iyi derecede koruna gelmesini de sağlamış olmalıdır. Ancak bu boyalı yazılar bulundukları anda yok olma (silinme) sürecine girmektedir. Yenikapı'da bulunan dipintili amphoraların fırçasız yıkanarak inceltilmiş pareleoit B72 ile korumaya alınması gerekmektedir.[19]

[18] Yenikapı Marmaray Kazısı'nda ele geçen dipinti örneklerinden ileride yapılacak analizler bu soruları cevaplayacaktır.

[19] Dipintilerin topraktan çıkarıldıkları zaman fırça kullanılmadan suyla yıkanması ve kurumasının ardından inceltilmiş pareleoitle korumaya alınması gerekmektedir. Vakit kaybetmeden yapılan bu işlem sırasında dahi yazıların azaldığı zaman zaman gözlenmiştir.

Yenikapı'da bulunan dipintili amphora yazıtları genellikle amphoraların boynunda veya boyundan omuza geçilen yerinde görülmektedir. Kulp üzeri ve amphora gövdeleri de nadir olarak dipintinin bulunduğu yerlerdir. Yazıtlar çoğunlukla el yazısı tarzında yazılmış ve küçük harf kullanılmıştır. Anlamlarına bakıldığında özel isim, dini kalıplar, kabın içeriği, litre ifadeleri, kısaltma ve monogramların olduğu anlaşılmaktadır. 'Graffiti' bölümünde örnekler konu açısından gruplanmıştır ancak bu bölümde dipinti örneklerinin aynı anda yapılmış olduğu düşüncesi ile amphorada yer alan birden fazla dipinti örnekleri birlikte değerlendirilmiştir.

Özel isim olduğu düşünülen dipinti monogramlar ilk incelenecek örneklerdir. Bunlardan ilki Yassıada 2 amphorası olan 104 no'lu örnek üzerinde bulunmaktadır. İlk monogram (a) kulpların arasında, boyun yüzeyine yerleştirilmiştir. Dipinti kısmen aşınmış olsa da tamdır. Monogramda; '**E**, **P**, **Δ** (?)**, M**, **A** (?), **H**, ◊' harfleri okunabilmiştir. Boynun arkasındaki diğer dipinti monogram da (b) amphora kırık olduğu için kısmen eksik ancak anlaşılabilir durumdadır. Söz konusu monogramda '**Π** (Pi) ve **Δ** (Delta)' harfleri olarak okunabilen harfler görülmektedir. İlk monogramın tüccara, amphora üreticisine ya da üretimi yapan manastıra ait olabileceği düşünülmektedir. Karşılaştırma için benzerine ulaşılamamıştır. Ancak ikinci monogramın özel bir isme, içindeki mamule ya da amphoranın kapasitesine (=84?) gönderme olabileceği düşünülmektedir.

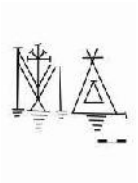

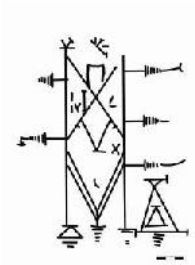
Benzer formlu diğer bir örnek de 9 no'lu amphorada yer almaktadır. İlk dipinti monogram (a) boyunda, kulpların arasına yerleştirilmiştir. Özel isme ait olduğu sanılan monogram kısmen aşınmış olsa da tam olarak okunabilmektedir. İkinci (b) dipinti yazıt ise boynun diğer yüzeyinde yapılmıştır. '**IZ**' yazısının (=17 xéstes) kapasiteyi ya da ağırlığı gösterdiği düşünülmektedir.

Bir Zeest 80 amphorası olan 85 no'lu örneğin boynunda, kulpların arasında büyük karakterlerle yazılmış bir dipinti yazıt (a) görülmektedir. Dipinti boyna yakın

yerdedir ve iki büyük harften oluşmaktadır. '**M Δ'** harflerinin görüldüğü dipintide, **'M'** (Mü) harfinin üst kısmında bir haç/christogram mevcuttur. Dipinti tamdır ve kapasite göstergesi olduğu düşünülmektedir. (=44) xéstes'i ifade ettiği düşünülen dipintinin aynı amphora tipine ait diğer xéstes örneklerine yukarıda değinilmişti. Bahsedilen üç Zeest 80 amphorasından daha geniş ve uzun ölçülere sahip olduğu gözlemlenmiştir. Buna göre yukarıda sözü geçen graffitilerin xéstes sayısı olduğu düşüncesiyle (a) dipintisinin de xéstes ifadesi olabileceği sanılmaktadır. Boynun diğer yüzeyinde ise ağzın 1.6 cm aşağısından başlayan bir başka dipinti (b) mevcuttur. Dipinti monogram tüm boynu kaplayacak

şekilde yerleştirilmiştir. Yer yer silinmiş olmasına rağmen tamdır. Monogramın alt kısmında ilk dipintideki gibi '**M Δ**' harfleri de görülmektedir ve karakter yapıları benzerlikler taşımaktadır. Bununla birlikte amphoranın bir kulbunun üzerinde daire formlu bir damga yer almaktadır. Söz konusu damga ileriki bölümde incelenecektir.

Yine bir Zeest 80 amphorası olan 84 no'lu örnekte ise birkaç biçimde yapılmış monogramlar mevcuttur. Yukarıdaki aynı tipli amphora ile aynı biçimde yerleştirilmiş monogramların olduğu görülmektedir. İlk dipinti (a) monogram ağzın hemen altında, kulpların arasındaki yüzeye yerleştirilmiştir. İkinci (b) dipinti ise

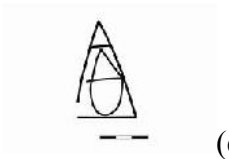
boynun diğer yüzeyine yapılmış bir ligatürdür. İlk iki graffitinin üretici ya da tüccarla ilgili olduğu düşünülmektedir. İkinci dipintinin xéstes ifadesi olmadığı sanılmaktadır.

(c)

(d)

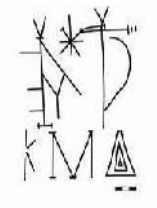

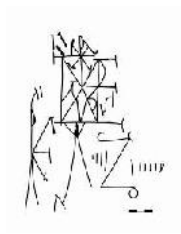
(e) Bununla birlikte (c) üçüncü dipintinin olduğu kulbun üzerinde bir dipinti monogram (e) daha görülmektedir. Monogramda '**Θ, A/Δ**' ligatürünün anlamı bilinmemektedir. Üçüncü (c) ve dördüncü (d) dipintiler ise, boyun üzerinde, kulp hizasında, yukarıdan aşağıya doğru dikey biçimde yazılmış birer satır yazıttan oluşmaktadır. Üçüncü (c) dipintide

‘**ΑΝΔΡΟΑΝ**’ yazısı görülmektedir. Yazıtın çözümlemesi ‘᾽**Ανδρο**[**νίκος**]’ şeklinde önerilebilir. Yazının sonu kısmen silinmiş olsa da harf tanımlanabilmektedir. Dördüncü (d) dipintide ise ‘**ΠΑΥΛ**’ (**Παύλου**) yazıtı okunabilmektedir ve yazıt tamdır. Yazıt ‘**Paulus’un’** anlamına gelmektedir. Aynı göndermeyi yaptıkları düşünülen iki yazıtın da birlikte değerlendirilmesi gerektiği düşünülmektedir. Bu bağlamda her iki ismin de temsil ettikleri şey birbirinden farklı olabilir. Birisi manastıra, diğeri de tüccara ait olabileceği gibi ikisinin de kutsal isimler taşıyor olma ihtimali de vardır. Bununla birlikte (=**Paulus’un oğlu Ανδρονίκος’un** [**amphorası/malı (örn.şarabı)**]) şeklinde de yorumlanabilir.

75 no’lu Zeest 80 amphoranın boynunda yerleştirilmiş ilk (a) dipintinin bir ligatür olduğu düşünülmektedir. Dipintide ‘**Y**, **W**, **Π/Δ (?)**, **M’** harfleri okunmuştur ancak dipinti yüzeyi oldukça aşınmış olduğu için yazı kısmen silinmiştir. Dipinti yazıtın anlamı bilinmemektedir. Boynun diğer yüzünde ise ikinci (b) dipinti yapılmıştır. Aynı amphorada yer alan ikinci dipintinin de bir monogram olduğu görülmektedir. Ortada bir christogram (?) ve iki tarafında ‘**E**, **A**, **P** (?), **Y**’ birkaç harfin net olarak seçilebildiği monogramın, alt kısmında bir satırda büyük karakterlerle üç adet harf okunabilmiştir; ‘**K**, **M**, **Δ**’ Dipinti kısmen aşınmış olsa da tamdır. Tek kulbun üzerine basılmış damgadan ileriki bölümde bahsedilecektir.

Zeest 80 formunda bulunan dipinti monogramların sonuncu örneği de 70 no’lu amphorada yer almaktadır. İlk dipinti (a) amphora boynuna yerleştirilmiş olan bir monogramdır. Monogramın altında ‘**ΚΛΖ**’ yazısı görülmektedir. İkinci (b) dipinti ise boynun arka yüzeyinde yine aynı şekilde yerleştirilmiş bir ligatür’dür. Yan yana yazılmış 3 harf görülmektedir. Ortadaki harfin (Alpha) karakteri daha büyüktür: ‘**ΖΑΖ**’ dipintisindeki ‘**Α**’nın (Alpha) içinde bir ‘**Ζ**’ (Zeta) harfi daha yer almaktadır. Amphoranın boynunda, kulp hizasında dikey biçimde yazılmış birer satır (c ve d) dipinti yazıt görülmektedir. Üçüncü dipintide (c) ise ‘**ΑΝΔΡΟΑ**[**Ν**]’ (=**Ἀνδρο**[**νίκος**]) yazısı görülmektedir.

Dipinti yüzeyi aşınmış olduğu için kısmen aşınmış ve yazının son harfi silinmiştir. Dördüncü yazıt ise '**ΠΑΥΛ**' (**Παύλου**) olarak okunmuştur. Yazıt kısmen silinmiş olsa da tamdır. Yukarıda sözü edilen 84 no'lu amphora ile aynı tipte olan amphoranın monogram tarzlarının benzemesi yanı sıra boyunda, kulp hizasında yazılmış olan yazıtları da aynı olduğu görülmektedir. Her iki amphoranın karşılaştırılması yapıldığında form ölçülerinin birbirlerine çok yakın olduğu da gözlemlenmiştir. Bu bağlamda sözü edilen dipinti yazıtların aynı dönemde ve aynı ekol tarafından yazılmış oldukları düşünülmektedir. Arazide bulundukları konular açısından ise, aynı bölgede ve minumum 1200 m²'lik (doğu-batı 30 m, kuzey-güney 40 m mesafeli bir alanda) bir alanda ve yaklaşık 1.1 m'lik bir kod farklıya ele geçmiştir. Bu durumun, kontekstin tabakalaşmasını açıklayıcı unsurlardan olduğu gözlemlenmiştir.

121 no'lu Zeest 80 amphorası üzerinde yer alan söz konusu dipintinin bir monogram olup olmadığı bilinmemektedir. Ağız kenarının hemen altında yapılmış olan dipinti hem amphora kırık olduğu için, hem de dipinti yüzeyi aşınmış olduğu için oldukça silinmiştir. Okunabildiği kadarı ile '**M .**' (Mü) harfini net olduğu görülmektedir. İkinci harf okunamamaktadır. Dipintinin üzerinde çerçeve tarzında bir dipinti mevcuttur. Boynun arkasında yer alan damgalar ileriki bölümde incelenecektir.

Kuzmanov XIII tipli, 95 no'lu örnek üzerinde (a) dipinti monogram/christogram (?) görülmektedir. Amphora kulplarının arasında, boyunda başlayıp omuzda devam eden dipintinin alt kısmı, amphora kırık olduğu için eksiktir. Eksik olan kısımda herhangi bir harf olup olmadığı bilinmediği için kesin monogram şeklinde adlandırılamamıştır. Dipintinin görülen kısmında genellikle dipinti monogramların üzerinde bulunan detay göze çarpmakta, onun alt kısmında ise bir '**P**' (Rho) harfi görülmektedir. '**P**' harfinin hemen altında ise çok kollu haç mevcuttur. Bu bölümün bir christogram olarak değerlendirilip değerlendirilemeyeceği bilinmemektedir.

Dipintinin arka yüzünde de bir graffiti monogram (?) yer almaktadır. Graffiti önceki bölümde incelenmiştir[20].

120 no'lu Yassıada 2 benzeri bir amphora üzerinde dipinti ligatür yer almaktadır. Yazı amphoranın omzunda, kulba yakın yerde yapılmıştır ve tamdır. Ligatürde '**TEOX**' yazısı okunmaktadır ancak anlamı bilinmemektedir. Yazının bir özel isme gönderme olabileceği düşünülmektedir.

Monogramların dışında kalıp biçimli dipinti yazıt örnekleri de ele geçmiştir. Bu örneklerden 4 no'lu amphorada yer alan ilk dipintide (a), '**Θεού χάρις Κέρδος**' ile başlayan metnin devamı tam olarak okunamamakta ve alt kısmı da kırık olduğu için metnin alt satırı olup olmadığı bilinememektedir. Yazının okunabilen anlamı (=**Tanrı'nın merhameti kazançtır**). Aynı amphorada, bir kulbunun altında, iç yüzeyinde iki harften oluşan bir dipinti bulunmaktadır. Büyük harfin kullanıldığı yazıt dikey biçimde yazılmıştır ve '**Σ/Ζ/Ξ Δ**' kısaltma ya da xéstes ifadesi olabilecek bir sayıdır. İlk harfin tanımlaması tam yapılamamıştır. '**ΞΔ**' harfleri temel alındığında (=64) xéstes yani kapasite ifadesi olarak yorumlanabilmektedir. Bu tarz metinlerde xéstes'in metnin devamında yazıldığı gözlemlenmiştir. Bu bağlamda iki dipinti de, hem bu nedenle hem de aynı el yazısı tarzıyla yazılmış olması sebebi ile aynı grupta değerlendirilmişlerdir.

98 no'lu Yassıada 2 amphorasında bir yönden çerçeve içine alınmış[21] altı satırsan oluşan dipinti yazıt bulunmaktadır. Dipintinin boyunda, kulpların arasına yerleştirildiği görülmektedir:

ΧΜΓ
ΘΕΟ[Υ] Χ[ΑΡΙΣ]
ΣΟΧΜ
ΚΕΡΔ[ΟΣ]
Ϊωγω . . .
ν . . .

[20] s.21.
[21] Diğer yönde de çerçeve olup olmadığı dipinti silindiği için bilinmemektedir.

Üstteki satırda kısaltma kalıp **Χ**[**ριστὸς**] **Μ**[**αρίας**] **Γ**[**έννα**] / **Γ**[**έννημα**][22] okunmaktadır. Altındaki satırda bulunan yazı ise (=**Tanrının merhameti … kazançtır**) şeklinde çevrilmektedir. Üçüncü satırın anlamı çözülememiştir. Bununla birlikte 5. ve 6. satır da okunamamaktadır. Sağa eğik yazılmış yazıtın sağ tarafındaki harfler dipinti silinmiş olduğu için eksiktir. Boynun diğer tarafında ise herhangi bir yazı yoktur.

29 no'lu amphorada, boyunda iki satır dipinti yazı (a) görülmektedir. Alt satırın başındaki harfin kısmen kırık olması dışında yazıt tamdır:

Θέού χάρις

Ἐντόνου

Yazı (=**Tanrının Merhametinin Samimiyeti/Gücü**) anlamındadır. İkinci dipintisi (b) ise, kulp hizasında, boyunda bulunmaktadır ve ilk dipintinin hizasında, omuzda bulunan üçüncü (c) dipintiyle aynıdır. Ancak üçüncü yazıt kısmen kırık ve eksiktir. 29 (b) ikinci ve 29 (c) üçüncü dipintilerinin ligatür olabileceği düşünülmektedir: '**Π Π / Π Σ'** . İkinci dipintinin ağırlık ya da büyük olasılıkla hacim (xéstes) ifadesi olabileceği sanılmaktadır. Amphora boynunun arka yüzeyinde herhangi bir yazı yoktur.

Aynı tipolojide ve aynı dipinti yazıya sahip 40 no'lu amphoranın boynunda da iki satır dipinti yazı görülmektedir. Yazıda küçük ve büyük harf kullanılmıştır: '**Θέού χ**[**ά**]**ρ**[**ις**] **Ἐντόνου**'. Yazı (=**Tanrının Merhametinin Samimiyeti/Gücü**) anlamında olduğu düşünülmektedir. Boynun arka yüzeyinde herhangi bir yazı yoktur ve 29 no'lu amphorada yer alan hacim ifadelerinin dipintisi de, olasılıkla amphora kırık olduğu için eksiktir. 29 ve 40 no'lu amphoralarının yazı üslupları ve karakterleri büyük benzerlikler taşımaktadır. Aynı zamanda kazı alanında bulunduğu alan ve seviyenin birbirine çok yakın olduğu gözlemlenmiştir. İki amphoranın aynı batık malzemesi olması çok büyük olasılıktır. Bununla birlikte Kızıl Deniz Kıyısı'nda

[22] Joyce Reynolds, Mary Beard, Richard Duncan-Jones, Charlotte Roueché, "Roman Inscriptions 1976-1980," **JRS**, 71, 1981, s.136.

bulunan Aqaba Kent'inde (Ürdün) ele geçen bir amphorada[23] bulunan bir dipinti monogramın üst kısmındaki ligatür[24] de, 29 (b) ligatürüne oldukça benzemektedir. Söz konusu durumun döneme ait dil özelliği olduğu sanılmaktadır.

6 no'lu amphorada görülen dipinti de amphoranın boynunda ve bir çerçeve içine alınmış olarak görülmektedir. 5 ve ya 6 satırdan oluşan yazı, hem amphora kırık olduğu için hem de silinmiş olması nedeni ile tam okunamamaktadır. Ağız kenarının hemen altından başlayan yazıda küçük harf kullanılmıştır.

Tipolojisi henüz bilinmeyen küçük ve ince formlu bir amphora olan 116 no'lu örneğin üzerinde iki sıra dipinti yazıt yer almaktadır. Boyunda, iki kulp arasında bulunan yazıt bir haçla başlamaktadır. Dipinti el yazısı tarzında yazılmıştır. Dipinti tamdır ancak kısmen silinmiştir: **+E Y B**

E [M?] ζ

Yazıtın anlamı bilinmemektedir.

96 no'lu örnek, amphoranın boyundan omuza geçildiği yere ait bir parçadır. Boyundan itibaren devam edip omza doğru uzanan en az iki satırdan oluşan dipinti yazıt görülmektedir: **ον . γ . . .**

Β . Θάργζ .

Yazının alt kısmı hariç tüm yönleri amphora kırık olduğu için eksiktir. Yazıtta bulunan sesli ve sessiz harflerin karakterlerinin oldukça farklı yapılmış olduğu görülmektedir. Yenikapı'da bu tip yazıtlar bu amphora formunda karşımıza çıkmaktadır. Ancak hem az ele geçen bir formdur hem de amphoranın tipolojisi henüz yapılmamıştır. Yazının anlamı bilinmemektedir.

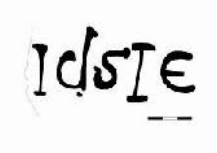
Yukarıda bahsedilen dipinti yazıtların dışında amphora omzuna yerleştirilmiş yazıtlara da rastlanmaktadır. 25 no'lu amphoranın

[23] Yenikapı Kazısı'nda söz konusu amphora tipinden ele geçmemiştir.

[24] Dominique Pieri, "Les Centres De Production D'Amphores En Mediterranée Orientale Durant L'Antiquité Tardive: Quelques Remarques," **Late Roman Coarse Wares and Amphorae in the Mediterranean: Archaeology and Archaeometry 2, BAR International Series, 1662**, C.2, Oxford, 2007, s.619.

omzunda bir satır dipinti yazı bulunmaktadır. Yazıda büyük harf kullanılmıştır. Harf karakterleri kalın ve büyüktür: '**ΑΥΣΤΟΣ**'. Yazının anlamı bilinmemektedir.

67 no'lu amphoranın boynunda, kulba yakın yerde bir satır (a) dipinti yazı bulunmaktadır. Dipinti oldukça aşınmıştır ancak tamdır: '**ΣΒΙΛΚ'** Yazının anlamı bilinmemektedir. 67 (b) dipintisi ise boynun diğer yüzeyinde, kulba yakın yerde bulunmaktadır. Yazı aşınmış ve amphora kırık olduğu için eksiktir.

Yukarıda amphora gövdesi üzerinde dipinti yazılara değinilmişti. Gövde üzerinde dipinti ise çok sık rastlanmayan bir durumdur. 12 no'lu örnekte, amphoranın ağız yönünden dip yönüne doğru dik biçimde yazılmış bir satır yazı mevcuttur. Yazının başı amphora kırık olduğu için eksiktir: '**. ΙΔΣΙΕ'** Yazının anlamı bilinmemektedir.

93 no'lu amphora ağzının hemen aşağısında, haç formlu bir damganın üzerinden geçen en az bir satır dipinti yazı bulunmaktadır. Yazı kısmen silinmiştir ve altında yazı olup olmadığı amphora kırık olduğu için bilinmemektedir. Yazıt tam olarak okunamamaktadır. Ancak damgayla birlikte değerlendirilmesi gerektiği düşünülmektedir.

11 no'lu amphoranın boyun yüzeyinde, damgaların etrafında dipinti monogram (?) mevcuttur. Ancak dipinti oldukça aşınmış olduğu için okunamamaktadır.

38 no'lu örnekte, amphoranın boynunda, kulba yakın yerde görülen bir satır dipinti yazıt mevcuttur. Yazıda büyük harf kullanılmıştır ve beyaz boyayla yazılmıştır:

'**MAP**⊗'

Yazıt tamdır ve anlamı bilinmemektedir. Yenikapı kazılarında ele geçen beyaz boyayla yazılmış nadir bir dipintidir. Bununla birlikte, aynı döneme ait başka kazı buluntuları arasında da beyaz boyalı dipinti örneklerine sık rastlanmamaktadır.

Yenikapı Limanı'nda bulunan başka bir tip dipinti de bir tek Yassıada Tip 2 amphorası üzerinde görülen kireç karışımlı olduğu düşünülen, beyaz bir harcın

kullanıldığı bir yazı çeşididir. Bu yazı stili amphoranın gövdesinde, derin, sık, ince tarak yivlerin üzerine yapılmaktadır.[25] Amphoranın böyle yivleri olan gövdesinden, söz konusu karışımı sağlamlaştırmak için yararlanılmış olmalıdır. Yazıt geniş bir alana ve büyük karakterlerle yazılmaktadır.

Bu tip dipinti 86 no'lu örnek üzerinde görülmektedir. Yassıada 2 tipli amphoranın omzuna ait bir gövdesi parçası üzerinde ince, derin ve tarak yivler görülmektedir. Dipinti olarak isimlendirilen[26] tituli picti, yukarıda bahsedildiği gibi, kireçli beyaz bir harç ile söz konusu yivlerin üzerine yapılmış ve yivlerin harcı tutmasından yararlanılmıştır. Bu tip amphoralarda ortalama 11-15 cm yüksekliğinde olan yivli kısımda, kalın ve büyük karakterlerle yazılmış harfler görülmektedir. Buradaki yazıtın en az üç satır yazılmış olduğu anlaşılmaktadır. Yazıtta büyük harf kullanılmıştır. Suyla temasta ya da herhangi bir fırça darbesinde hemen çıkan yazıları korumak oldukça zordur. Dipintinin biçimi akla başka soruları da getirmektedir. Tarak yivlerin yapısında yararlanılıp sadece bu kısma mı yazılmış, yoksa amphoranın diğer düz zeminlerine de yazılmış ve zemin yapısı yüzünden bu kısımdakiler ele geçmemiş olabilir mi? Yenikapı kazılarında sıklıkla rastlanan bu tür yazılı parçalardan tüm ya da tüme yakın yazılı olan herhangi bir parçasına rastlanmamıştır. Hem karakterlerin büyük olması ve amphoraların tüm ele geçmemesi, hem de diğer faktörlerle yazının çabuk kaybolması bu durumu açıklayan sebeplerdir.

[25] Bu tür amphoranın gövdesi tarak yivlidir. İnce uçlu bir aletle gövdenin neredeyse tamamına yivle yapılmıştır.

[26] Araştırmada 'dipinti' olarak incelenmiş yazıt çeşidi benzerleri bulunamadığı için bu şekilde adlandırılmıştır.

B) DAMGALAR ve MÜHÜRLER

1) DAMGALAR: Yenikapı Marmaray Kazısı'nda, Geç Roma Erken Bizans kontekstinde bulunan amphora tiplerinin diğer kontekstlere göre çok çeşitli olduğundan bahsedilmişti. Bahsedilen amphora tiplerine ait graffitili ve dipinti amphoralar yukarıda incelenmiştir. Ancak Yenikapı'da bulunan damgalı amphora tipleri bu kadar çeşitliliğe sahip değildir. Yenikapı'da bu kontekstte ele geçen damgalar sadece üç form üzerinde görülmektedir: Yassıada 2, Zeest 80 ve Kuzmanov XIII. Mevcut damgalar genellikle kulp üzerinde, boyunda veya kulbun bağlandığı yerde karşımıza çıkmaktadır. Yazılı, monogramlı, betimli damgaların yanı sıra parmak damgalar da mevcuttur. Bununla birlikte, dini öğelerin de sık sık işlenmiş olduğu damgalar da görülmektedir. Daire, en çok görülen damga formudur bunun yanında elips formlu damgalar da ele geçmektedir. Haç biçimli damgalar da nadir olarak rastlanılan bir damga çeşididir.

Yenikapı Marmaray kazılarında ele geçen monogramlı damgalar genellikle amphora tiplerine göre farklılık göstermektedir. İlk olarak monogramlı damgalardan daha sonra ise yazıtlı ve betimli damgalardan bahsedilecektir:

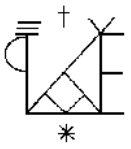
16 no'lu Yassıada 2 amphorasının omuz kısmında görülen graffiti monograma yukarıdaki bölümde değinilmiştir[27]. Bununla birlikte graffiti monogramın olduğu yönde, boyun üzerinde bir adet daire formlu damga mevcuttur. Oldukça aşınmış olduğu gözlenen damganın içerisinde de bir başka monogramla karşılaşılmıştır. İki monograma bakıldığında birbirlerinden farklı oldukları göze çarpmaktadır. 34 ve 78 no'lu amphoraların boynunda da aynı damgadan yer almaktadır. Söz konusu amphoraların tipolojileri aynı olduğu düşünülmektedir ancak 34 no'lu amphoradaki damga diğer ikisinden farklı olan bir özellik taşımaktadır. 16 ve 78 no'lu damgalar daire formlu birer çerçeve içinde yapılmışken 34 no'lu amphoradaki damgada çerçeve içerisinde bulunmayan bir monogram görülmektedir. Damga yapıları ve tipolojileri aynı olan bu üç amphoranın

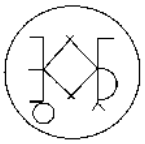
[27] s.19.

aynı yerde yapılmış olduğu anlaşılmaktadır ancak 34 no'lu örnekteki damga göz önüne alınarak, söz konusu amphoranın diğerlerinden daha önce ya da daha sonra yapılmış olabileceği düşünülmektedir.

Aynı damgaya Saraçhane Kazısı'nda da rastlanmıştır. Aynı tipe ait bir amphoranın yine boynunda yer alan damgadaki monogram, bir çerçeve içinde görülmektedir. Saraçhane kazısında bir adet bulunan damga '**Θεμίστου**'[28] (=**Θεμίστος'un**) biçiminde yorumlanmıştır. Damganın gönderme yaptığı özel isim hakkında herhangi bir değerlendirme yapılmamıştır. Bununla birlikte Saraçhane buluntusu damga, kazı tabakalaşmasına göre 7.yy'ın sonuna tarihlendirilmiştir.[29] Buna göre söz konusu dört damganın da amphora üreticisi ile ilintili olduğu düşünülmektedir. Üretici atölye sahibine ait bir isim olabileceği gibi dini bir üretici bölgeyi/manastırı temsil eden bir isim olabileceği de akla gelmektedir.

26 no'lu Zeest 80 amphorasının kulbu üzerinde daire formlu 3 adet aynı damgadan basılmıştır. Çapraz biçimli yerleştirilmiş damgalarda çerçeve içerisinde bir kutu monogram görülmektedir. Monogramın üst bölümünde bir haç bulunmaktadır ve '**E**, **A**, **N**, **P**, **Y**' harfleri okunabilmiştir. Monogramın anlamı bilinmemektedir.

85 no'lu Zeest 80 amphorasının kulbu üzerinde ise daire formlu bir damga yer almaktadır. Damgada, bordürlü bir çerçeve içerisinde monogram yapılmıştır. '**E**, **Θ**, **P**, **O**, **Γ** (?)' harflerin okunabildiği monogramın üst kısmında bir haç olduğu düşünülmektedir ancak damga kısmen aşınmış olduğu için net anlaşılamamıştır. Monogramın özel isme gönderme olduğu sanılmaktadır ancak çözümü yapılamamıştır.

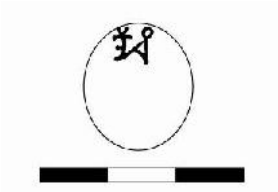
Aynı tipe ait 27 no'lu örnekte, boynun bir yüzeyinde, ağız kenarının hemen altında haç biçiminde yerleştirilmiş 5 adet damga yer almaktadır. Damgalar daire formludur

[28] John W. Hayes, **Excavations at Saraçhane in İstanbul: The Pottery**, C.II, Princeton, Princeton University Press, 1992, s.77
[29] Hayes, a.g.e., s.71.

ve hepsi aynıdır. Ayakta duran, bir elinde uzun haç tutan haleli bir melek tasviri yapılmıştır. Meleğin vücudu cepheden, başı ise profilden betimlenmiştir. Sivri burunlu ve uzun giysili erkek melek ile haç arasında işareti görülmektedir. Hacın diğer yanında ise monogramı bulunmaktadır. Meleğin kanadının arkasındaki bir satır yazıda '**ΜΗΧ.ΗΛ**' (=**Μη**[/**ι**]**χαήλ**) okunabilmektedir. Bir harfin aşınmış olması dışında yazı tamdır. Monogramın anlamı konusunda herhangi bir tespit yapılamamıştır ancak yazının kişi ismine ait olduğu anlaşılmaktadır. İsmin olasılıkla, üretici olan (amphora veya mamul üreticisi) kutsal bir bölge ya da manastır ismine gönderme olduğu düşünülmektedir.

Yine Zeest 80 tipli bir amphora olan 101 no'lu örnekte, kulp üzerinde elips biçiminde bir damga mevcuttur. Damgada bordürlü çerçeve içerisinde bir monogram yapılmıştır. Monogram 85 no'lu amphoradaki damgayla içerik olarak aynıdır. Sadece 85 no'lu amphorada '**P'** (Phi) harfi görülmektedir; ya da harf aşındığı için '**P** / **B'** olup olmadığı tam anlaşılamamıştır. Damganın biçiminde ise küçük farklılıklar vardır. Monogramın anlamı bilinmemektedir.

Zeest 80 amphorasında basılmış damgaların, genellikle ağzın hemen altında, haç biçiminde yerleştirilmiş (5 adet aynı damga) olduğu gözlemlenmiştir. 11 no'lu amphora da yine bu tarz bir damga grubu yapılmıştır. Ağzının hemen altında, haç formunda yerleştirilmiş 5 adet damga yer almaktadır ve bu daire formlu damgalar aynıdır. Damgalarda bordürlü bir çerçeve içerisinde, kanatlarını çelenk gibi açmış bir kartal (?) tasviri vardır. Cepheden betimlenen kartalın başının üzerinde, kanatlarının arasında işareti olduğu görülmektedir. Damgalar kısmen aşınmış ve silinmiştir ancak tamdır. Kartalın ya da söz konusu işaretin anlamı konusunda bir çözümleme yapılamamıştır.

Aynı tipli 108 no'lu amphora kulbunda ise elips formlu iki damga bulunmaktadır. Olasılıkla ilk damganın tam basılamaması nedeniyle üzerine ikincisi basılmıştır. İkinci basımda biraz kaydırıldığı için alttaki damganın betimi de kısmen mevcuttur. Elips formlu damgada; en altta bir yılan, onun üstünde profilden koşan aslan ve onun üzerinde de kanatlarını açmış cepheden kartal/şahin betimlemesi ve en üstte de bir ligatür yapılmıştır. Damga olasılıkla ters (sağ-sol) yönde basılmıştır. Ligatürün anlamı bilinmemektedir.

Kuzmanov XIII tiplerinde yer alan monogramlı damgalara geçildiğinde, ilk örnek olarak 82 no'lu amphoraya bakılacaktır. Kabın boynunda yer alan daire formlu damgada, yine daire biçimli çerçeve içerisinde bir monogram mevcuttur. Bir haç etrafına yerleştirilmiş dört harften oluşan monogramda, '**A**, **E**, **Σ**, **B**' harfleri okunmaktadır. Harf karakterlerinin kalın olduğu görülen monogramın anlamı bilinmemektedir.

Kuzmanov XIII tipli 77 no'lu amphora boynunda ise, yine daire formlu bir damga yapılmıştır. Damgada, bir haç etrafında yerleştirilmiş '**P**, **K**, **W**, **O** (?), **Y** (?) / ⛒' harfleri okunmaktadır. Monogramın özel isme ait olduğu sanılmaktadır ancak çözümlenememiştir.

Kuzmanov XIII tipli amphoralarda yer alan monogramlı damgalara verilen son örnek de 117 no'lu kapta görülmektedir. Amphora boynunda yapılmış daire formlu damgada, bir bordür çerçeve içerisinde monogram mevcuttur. '**P**, **K**, **W**, **O** (?), **Y** (?) / ⛒' harflerinin okunabildiği monogramın 77 no'lu amphorada yer alan monogramla aynı olduğu gözlemlenmiştir. Yalnızca 77 no'lu monogramın bir çerçeve içine alınmadığı ancak 117 no'lu amphorada monogramın bir çerçeve içinde olduğu göze çarpmaktadır. Arazide bulundukları yer değerlendirildiğinde birbirlerine çok yakın noktalardan (doğu-batı ~60 m; kuzey-güney ~20 m) olmadıkları anlaşılmaktadır. Harf karakterleri kalın olan monogramın anlamı bilinmemektedir.

Monogramlı damgalardan sonra üzerinde yazıt bulunan damgalar incelenecektir. İlk örnek olarak verilen 7 no'lu kulp üzerinde yapılmış bir damgadır. Daire formlu damgada; ortada giysili, cepheden betimli, haleli bir Aziz (?) tasviri yer almaktadır. Aziz tasvirinin etrafında onu çevreleyen bir satır yazıt ve tasvirin her iki tarafında da, yazıt ile arasında kalan yerde birer satır yazı daha görülmektedir:

[**+ΚΕΒΟΗΘΙ ΕΛΕΥ…….ΙΠΤ**]

[**ΤΑΛΑΤ-**]**ΤΥ.ΙΟ**]

Damganın ters (sağ-sol) basıldığı gözlemlenmiştir. Bahsedilen yazıların dışında Aziz tasvirinin ellerini havaya kaldırdığı yerde, '**Υ**' ve '' (Upsilon ve Omikron) harfleri okunmaktadır. Yazıtın çözümlemesi '**Κ**[**υρι**]**ε Βοηθι Ελευ**[**σι**]…' şeklinde önerilmektedir. (=**efendimiz bizim kurtuluşumuzun koruyucusudur**) anlamına geldiği düşünülmektedir. Damga kısmen aşınmış ve silinmiştir.

Benzer bir damga yine aynı tip amphoranın kulbunda, 10 no'lu örnekte yer almaktadır. Kulp üzerine basılmış damga daire formludur ve ortada giysili, ellerini havaya kaldırmış, cepheden betimli, haleli bir Aziz (?) tasviri yer almaktadır. Aziz tasvirinin etrafında onu çevreleyen bir satır yazıt ve tasvirin her iki tarafında, yazıt ile arasında kalan yerde birer satır yazı daha görülmektedir:

[**+ΚΕΒΟΗΘΙ ΕΛΕΥΣΙΟΥ ΚΕ.ΑΙ ΙΠΤ**]

[**ΤΑΛΑΤ-**]**ΤΥ.ΙΟ**]

Damganın 7 no'lu amphoradaki gibi ters (sağ-sol) basıldığı gözlemlenmiştir. Bahsedilen yazıların dışında Aziz tasvirinin ellerini havaya kaldırdığı yerde, '**Υ**' ve '' (Upsilon ve Omikron) harfleri okunmaktadır. Yazıtın çözümlemesi '**Κ**[**υρι**]**ε Βοηθι Ελευ**[**σι**]…' şeklinde önerilmektedir. Damga kısmen aşınmış ve silinmiştir. Damga tüm özellikleriyle 7 no'lu damga ile aynıdır. Arazi içinde ele geçen yerleri ise, birbirlerine yakın açmalar olsa da 40 m'lik bir mesafeden söz etmek mümkündür. İki buluntu aynı seviyeden gelmiştir.

Aynı damgadan olan son örnek 36 A ve B amphorasında yer almaktadır. 7 ve 10 no'lu amphoralardaki gibi kulp üzerinde görülen damgalar her iki kulba da basılmıştır. Kırık olduğu için birleşmeyen kulpların üzerindeki damgalardan 36-A üzerindeki damga nispeten daha iyi durumdadır. 36-B amphorasındaki damga daha

fazla aşınmıştır. Yukarıda bahsedilen diğer iki damgayla aynı olduğu söylenebilecek damganın diğerlerinden tek farkı bulundukları alandır. 36 A-B amphorası diğerleriyle farklı bölgelerde bulunmuştur. Bu damgalarda okunabilen kısımlar şöyledir:

36-A: [+**ΚΕΒΟΗΘΙ ΕΛΕ…….ΙΠΤ**◇]
[**ΤΑΛΑΤ-**◇**ΤΥΟΙΟ**]

36-B: [+**ΚΕΒΟΗΘΙ ΕΛ……**◇]
[**ΤΑΛΑΤ-**◇**ΤΥΟΙΟ**]

Yazıtın çözümlemesi '**Κ**[**υρι**]**ε Βοηθι Ελευ**[**σι**]…' şeklinde önerilmektedir. Damgada yazılmış ilk yazının anlamı (=efendimiz bizim kurtuluşumuzun koruyucusudur) şeklindedir. Diğer yazıların anlamı ise çözümlenememiştir. Damgaların bir dua/dilek içeriyor olmasıyla birlikte kutsal bir bölge ya da manastıra ait bir üretime (amphora ya da mamul üreticisine) gönderme olabileceği sanılmaktadır.

Söz konusu damgalara benzeyen bir başka örnek yine 8 no'lu amphorada yer almaktadır. Amphora ağız kenarının hemen altında 3 adet daire formlu damga yapılmıştır. Aslında haç biçiminde yerleştirilmiş 5 adet damganın olduğu sanılmaktadır ancak amphora kırık olduğu için eksiktir. Damgada; en üstte bir haç ve onun altında üç satır yazı görülmektedir:

┼
ΚΕ ΒΟΗ
ΘΙΕΛΕΥΣΙ
ΟΥΚΕΡ S

Damga tamdır ve '**Κ**[**υρι**]**ε Βοηθι Ἐλαύσιου Κερ**[**δος**]/**Κερ**[**δων**] olarak çözümlemesi önerilmektedir. (=Efendimiz Eleusi [bizi] Korusun) anlamına gelen yazının dua niteliği de taşıdığı ve damganın üretici ile ilgili olduğu sanılmaktadır.

Zeest 80 amphoralarında görülen bir başka damga çeşidi de 100 no'lu amphorada yer almaktadır. Amphoranın boynunda haç biçiminde yerleştirilmiş 5 adet daire formlu damga bulunmaktadır. Daire formlu damgada bulunan iki sıra yazıtın üstünde ve altında birer haç mevcuttur. Yazıda büyük harf kullanılmıştır: +

Α Γ Α

Π Ι Ο Υ

+

'**Αγαπίου**' yazısında, '**Αγάπη**' (=ilahi sevgi) anlamına gelmektedir. '**Ἀγάπη**'nin genetivus hali olduğu sanılan '**Αγαπιον**'un 'Agape'(Manastırı/kutsal bölgesi) nin' anlamını ifade ettiği sanılmaktadır. Bu bağlamda 'Agape Manastırı'na ait amphora/mamul' olma ihtimali ortaya çıkmaktadır. Söz konusu damga sadece tek bir amphora tipinde ele geçmektedir ve bu amphora tipine ait en yoğun görülen damgadır. Bahsedilen isimli bir manastır ya da kutsal bölgeye ait bir damga olmasının yanı sıra şahıs ismine de ait olabileceği düşünülmektedir.

100 no'lu amphorayla aynı olarak 121 no'lu amphorada da, ağız kenarının hemen altında, boyunda haç biçiminde yerleştirilmiş 5 adet aynı damga mevcuttur. Daire formlu damgada bulunan iki sıra yazının üstünde ve altında birer haç görülmektedir. Yazıda büyük harf kullanılmıştır**:** +

Α Γ Α

Π Ί Ο Υ

+

Bununla birlikte yukarıdaki iki damgayla içerik olarak benzer ancak damga formu ve basıldığı nokta açısından farklılık gösteren bir başka örnek de mevcuttur. Sözü edilen 109 no'lu amphoranın kulbunda bir adet elips formlu damga yer almaktadır. Damgada, elips biçimli bir bordür çerçeve içerisinde bulunan iki sıra yazının üstünde ve altında birer haç görülmektedir. Yazıda büyük harf kullanılmıştır**:**

+

Α Γ Α

Π Ί Ο Υ

+

Yukarıda bahsi geçen üç damga da (Kn.100, 121, 109) 100 no'lu damga ile aynı şekilde yorumlanmaktadır.

Bir başka Zeest 80 tipli örnek olan 66 no'lu amphorada ise kulp üzerinde basılmış daire formlu bir damga mevcuttur. Damgada asker Aziz Georgios'un yılanı (ejderi) öldürme sahnesi görülmektedir. Aziz, haleli, elinde mızrakla atının üzerinde oturur vaziyette betimlenmiştir. Profilden tasvir edilmiş atın yeleleri dikkat çekicidir. Georgios ise ¾ lük dönüşle gösterilmiştir. Georgios'un arkasında başlayıp önünde devam eden bir sıra yazıt okunmaktadır: '**ΘΕΟΔΏΡΟU**' yazısında (=**Θεοδώρα'nın ya da Θεόδώρος'un amphorası/ürünü**) İmparator'un eşi Theodora'dan mı, yoksa bir manastıra ya da görevliye ait bir isimden mi bahsedildiği bilinmemektedir. Ancak amphora üreticisine ya da içindeki mamulün üreticisine dair bir gönderme olduğu ihtimali üzerinde durulmaktadır.

Zeest 80 tipli 90 no'lu amphoranın kulbu üzerinde ise, yine daire formlu bir damga yer almaktadır. Damgada ortada cepheden betimli, ayakta duran elini havaya kaldırmış ve haleli bir Aziz (?) tasviri ve tasvirin iki tarafında da birer sıra yazıt görülmektedir: '**HCOXPY – C⊗KEPAS** (?)'. Yazıtın çözümlemesi '**Ησο Χρυσου Κερας'** (=**Altın boynuz/Haliç**?) şeklinde önerilmektedir. Geç Roma Erken Bizans Dönemi'nde Haliç'e 'Altın Boynuz' dendiği bilinmektedir.[30] Söz konusu önerme amphoranın **Κονσθαντῖνος** kentine gönderilmek için yapıldığı ya da burada üretilmiş olduğunu düşündürmektedir. Söz konusu amphoranın eldeki bulgulara göre Karadeniz (Bulgaristan) üretimi olduğu sanılmaktadır[31] ancak mevcut bilgi yeni araştırmalarla aydınlanacaktır.

Son olarak da damga formu farklı bir Zeest 80 amphorasından bahsedecek olursak, 93 no'lu amphoranın boynunda haç biçimli bir damga bulunmaktadır. Damgada yine

[30] M.S. 1. yüzyıl yazarı Yaşlı Plinius Haliç'e "Altın Boynuz" dendiğinden bahsetmektedir. Bkz: Plinius, **Naturalis Historia**, IV.46, IX.50-51.
[31] Iraida Borisovna Zeest "Keramičeskaja tara Bospora," **Materialy i Issledovanija po Archeologii SSSR**, 83, Moskva, Izdatel'stvo Akademii Nauk SSSR, 1960, s. 114-115.

haç biçimli bir bordür içerisinde yatay ve dikey yerleştirilmiş harfler görülmektedir. Ortadaki harf aşınmış ve okunamamaktadır:

T
Φ W . O C
P
Y

Damganın anlamı bilinmemektedir.

Bundan sonra Yassıada 2 tipli amphoralardaki damgalardan söz edecek olursak; bu damgalar aynı amphorada farklı iki damgadan meydana gelen bir kompozisyonla oluşturulmuşlardır. Diğer tiplerde görülmemektedir ve farklı iki damganın tarzlarına sadık kalınarak yapılmıştır. Damgalar Yassıada 2 ve Yassıada 2 benzeri amphoralar üzerinde yer almaktadır. İleride bu konunun değerlendirilmesi yapılacaktır. İlk örnek olan 103 no'lu amphoradan başlayabiliriz. Amphoranın boynunda daire formlu ilk damga mevcuttur. Damgada elinde haç tutan cepheden betimli bir büst ve etrafını çevreleyen bir sıra yazı görülmektedir: [+**ΕΠΙΠΤΟΛΕΜΕΟ.....**]. Asanın yanında '**B**' (Beta) harfi görülmektedir. Damga basılırken kısmen aşınmış ve silinmiştir. Amphoranın bir kulbunun üzerinde bulunan ikinci daire formlu damgada ise '**K**' harfleri yapılmıştır. Yazıtın çözümlemesi '**Ἐπὶ Πτοόλεμεο**[**ς**]' biçiminde önerilmektedir. Amphora Saraçhane Tip 37 (yivsiz formu?) benzeri olarak tipolojilendirilmiştir.

37 no'lu amphorada da aynı damgalardan yer almaktadır. Boyun yüzeyinde bulunan ilk damgada (a) bir çerçeve içerisinde '**K**' harfleri görülmektedir. Boynun diğer yüzeyine basılmış ikinci (b) damgada da, yine elinde haç tutan cepheden betimli bir büst ve etrafında bir sıra yazıt bulunmaktadır. bir haçla başlayan yazıtta [+**….ΤΟΛΕΜΑΙΟ……..**] kısmı okunabilmekte ve '[**Ἐπὶ Π**]**τοόλεμαιο**[**ς**]…' şeklinde önerilmektedir. Damga oldukça aşınmıştır. Büst ile yazıt arasında '**B**' (Beta) harfi olduğu sanılan bir harf görülmektedir. Amphora Yassıada 2'nin aralıklı yivli formlarından biri olarak tipolojilendirilmiştir.

39 no'lu amphorada, boynun bir yüzeyinde iki adet daire formlu damga bulunmaktadır. İlk (a) damgada; ortada elinde haç tutan, cepheden betimli, sakallı bir büstün etrafında bir sıra yazıt görülmektedir. Yazıtın [**….ΤΟΛΕΜΑΟ ΥΕΠΑΙ**⊗] büyük bölümü okunabilmektedir. Bazı harfler aşınmış olsa da yazının çözümü '[**Επὶ**] **Π**]**τολέμα**[**ι**]**ου**̓**Επάρχου**' şeklinde önerilebilmektedir. Yazı ile büst betimi arasında, damga aşınmış olduğu için '**Β**' (Beta) harfi olup olmadığı bilinmemektedir. İkinci (b) damgada da bir çerçeve içinde '⊗**Κ**' harfleri mevcuttur. Her iki damga da olasılıkla basılırken aşındıkları için deforme daire forma sahiptir. Amphora Saraçhane Tip 29 (?) olarak tipolojilendirilmiştir.

52 no'lu amphoranın boynunun ön ve arka yüzeyinde birer adet daire formlu damga bulunmaktadır. İlk (a) damga içerisinde ortada elinde haç tutan, cepheden betimli bir büst ve büstün etrafında da bir satır yazı yer almaktadır: [**+ΕΠΙΠΤΟ.ΕΜΑΟ ΥΕΠΑΙ**⊗]. '̓**Επὶ Πτολέμαιου**̓**Επάρχου**' şeklinde çözümü önerilebilmektedir. Yazı ile büst arasında '**Β**' (Beta) harfi olup olmadığı bilinmemektedir. Boynun diğer yüzeyine yerleştirilmiş ikinci (c) damgada ise bir çerçeve içerisinde '⊗**Κ**' harfleri görülmektedir. Amphora Saraçhane Tip 36 olarak tipolojilendirilmiştir.

53 no'lu amphoranın her iki kulbunda, birer adet daire formlu damga yer almaktadır. İlk (a) damgada, bir çerçeve içerisinde '⊗**Κ**' harfleri mevcuttur. İkinci (b) damgada ise, ortada elinde haç tutan, sakallı, cepheden betimli bir büst etrafında bir sıra yazı ile çerçevelenmiştir: [**+Ε….ΟΕΜΑΙΟΥΕΠΑΡΧ**⊗]. Yazı ile büst arasında '**Β**' (Beta) harfi bulunmamaktadır. '̓**Ε**[**πὶ Πτ**]**ολέμαιου**̓**Επάρχου**' çözümü önerilebilmektedir. Her iki damga da kısmen aşınmış olsa da tamdır. Amphora Saraçhane Tip 28 olarak tipolojilendirilmiştir.

Bu grup damgalar için son örnek 35 no'lu amphoradır. Amphoranın boynu üzerinde daire formlu damgada; ortada elinde haç tutan, sakallı, cepheden betimli bir büst yer almaktadır. Büstün etrafında da bir satır [**+ΕΠΙΠΤΟΛΕΜΑΙΟΥΕΠΑ..**⊗] yazısı görülmektedir. '̓**Επὶ Πτολέμαιου**̓**Επά**[**ρχ**]**ου**' şeklinde çözümü önerilebilmektedir. Yazı ile büst arasında '**Β**' (Beta) harfinin olduğu düşünülmektedir. Damga kısmen

aşınmış olduğu için tam okunamamaktadır. Amphora Saraçhane Tip 10 olarak tipolojilendirilmiştir. Yukarıda incelenen damgalarda yer alan yazıt '**Vali Πτολέμαιος dönemi**' anlamına gelmektedir. Vali isminin damgada yer alma sebebinin üreticinin tüccarla olan ilişkisinden kaynaklandığı düşünülmektedir.

Yukarıda incelenen 6 amphora genel itibariyle Yassıada Tip 2 olarak yorumlanabilmektedir. Ancak içlerinde bazı formların yakın olduğu başka formlar da değerlendirilerek incelenmiştir. Buna göre aralarında bazılarının daha geç olduğu amphora formları mevcuttur. Bununla birlikte diğer bir açı da buluntuların ele geçtiği noktalardır. 35, 37 ve 39 no'lu amphoralar birbirlerine çok yakın açma ve seviyelerden, ancak diğer amphoralara uzak mesafeden bulunmuşlardır. 52, 53 ve 103 no'lu amphoralar da birbirlerine yakın nokta ve bölgelerde değildirler. Damga karakterleri birbirine benzer olsa da bazı farklılıklar içermektedir. Eldeki bilgilerle tam olarak anlaşılamamıştır ancak bazı amphoraların üretim şube/yerlerinin değişik olduğu ve damgaların da ona göre değişiklik gösterdiği düşünülmektedir. Özellikle henüz anlamlandırılamayan, bazı damgalarda görülen '**B**' (Beta) harfinin bu şube/yeri temsil eden işaretler olduğu akla gelmektedir.

30 no'lu amphoranın boynunda, kulpların arasında daire formlu bir damga yer almaktadır. Damgada uçları belirgin bir haç yapılmıştır. Yenikapı buluntularının haricinde başka bir yerden ele geçmiş aynı tip amphoranın üzerinde de aynı damgadan yer almaktadır. Söz konusu buluntu bir Nil Nehri kıyısında bulunan Antinoopolis kentinde ele geçmiştir (Res.22). Amphoranın 7.yy'ın ilk yarısına ait olabileceği sanılmaktadır. Damganın (belki Kilikia'da[32]) dini bir üretim bölgesine bir gönderme olabileceği düşünülmektedir[33]. 30 no'lu Yenikapı buluntusunun da aynı şekilde bir üretim göstergesi damga olabileceği düşünülmektedir. Ancak içindeki mamulü üreten manastır ya da dini bölgeye ait olabileceği gibi, üreticisiyle amphora

[32] Söz konusu amphora tipi için son yapılan araştırmalar amphoranın, Kıbrıs, Kilikia kıyıları, ve Güney Ege Bölgesine kadar uzanan bir üretim dağılımından bahsetmektedir. Ancak Türkiye kıyılarındaki birçok üretim yerinin yaklaşık son yirmi yılda yoğun biçiminde turizme açılması nedeni ile gerçek bilgiye de ulaşılamadığı düşünülmektedir. Ve bazı üretimlerin de kopya olduğu sanılmaktadır. Bkz: Pieri, "Les Centres De Production D'Amphores En Mediterranée Orientale Durant L'Antiquité Tardive," s.612.
[33] Pieri, a.e.

atölyesinin sahibinin aynı olduğu bir manastıra ait olabileceği de olasılıklar arasında tutulmaktadır.

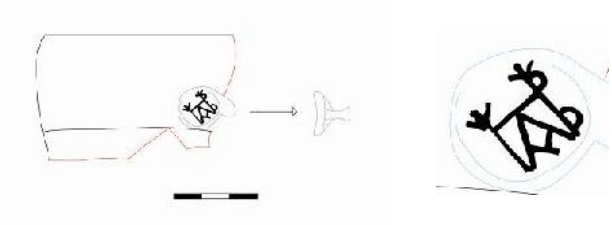
65 no'lu Zeest 80 amphorasının kulplarında (A ve B) birer adet daire formlu damga yapılmıştır. Damgalar aynıdır. Damgada; profilden betimlenmiş bir aslan ve onun üzerinde duran, kanatlarını açmış cepheden bir şahin/kartal tasviri yer almaktadır.

Zeest 80 amphoralarında yapılmış başka damgalar da mevcuttur. Örneğin 75 no'lu amphoranın tek kulbun üzerinde haç formunda bir damga yer almaktadır.

Aynı tipli bir başka amphora olan 94 no'lu amphoranın kulbu üzerinde de 3 adet daire formlu damga görülmektedir. Yan yana basılan damgalar ucu silindir biçimli bir aletle yapılmıştır. Sadece bu formda rastlanan başka bir damga çeşidi de 'parmak damga' olarak adlandırılan damgalardır. Olasılıkla amphorayı yapan kişinin parmağının ucunu bastırmasıyla yapılan damgalardır. Amphora ağzının hemen altında; boyunda, kulp üzerinde, kulbun omza bağlandığı yerde (Kn. 5-c) ya da kulbun bittiği yere yakın; kulbun iç yüzeyinde (Kn. 84-f) görülmektedir.

2) MÜHÜRLER: Yenikapı'da görülen damgalı amphoraların yanı sıra mühürlenmiş amphoralar da ele geçmiştir. Ancak söz konusu mühürlere, damgalara oranla oldukça az rastlanmaktadır. İlk örnek olarak 21 no'lu Kuzey Afrika yapımı olduğu düşünülen bir amphora gösterilmektedir. Amphoranın ağız kenarının hemen altında bir kurşun mühür basılmıştır. Mühür amphoranın iç yüzeyine doğru silindir biçimli ve dar bir kanalla uzatılmış ve kanaldan daha geniş bir kurşunla iç yüzeyde sabitlenmiştir. Deforme biçimli mühür yüzeyine daire formlu bir damga basılmıştır. Damganın çerçevesi basılırken kısmen dışarıda kalmıştır. Damgada bir monogram mevcuttur. Monogramın anlamı çözülememiştir ancak tüccara atıfta bulunan bir özel isim olduğu sanılmaktadır.

105 no'lu amphoranın boynunda da bir adet kurşun mühür yapılmıştır. Mühür ince bir kanalla amphoranın iç yüzeyine sabitlenmiştir. Deforme bir daire biçiminde olan mühür yüzeyinde bir damga basılmıştır. Damgada bir kaide üzerinde duran iki harf görülmektedir: '**Λ**'. Mührün insitu halinin katlanmış biçimde olduğu bilinmektedir. Konservasyon çalışması sırasında katlanmış mühür açılmıştır. Mührün kullanıldığı dönemde katlanmış olduğu sanılmaktadır. Mühür yüzeyinin kısmen aşınmış olduğu göze çarpmaktadır. Mührün çözümlemesi yapılamamıştır. Hem bu, hem de yukarıda incelenen amphoraların mührün yapıldığı yerden, kesitten kırıldıkları anlaşılmaktadır. Amphoranın Kuzey Afrika yapımı[34] olduğu düşünülmektedir.

Bunların dışında diğer bir Kuzey Afrika üretimi olan, 126 no'lu amphora üzerinde de yine bir kurşun mühür mevcuttur. Mühür amphoranın iç yüzeyine bir kanalla sabitlenmiştir. Amphoranın boyun yüzeyine basılmış mühürde daire formlu bir damga yapılmıştır. Damga oldukça aşınmış ve okunamamaktadır. Amphora kırığı mühür kesitinden olmamıştır, mühür kesiti kırık değildir.

[34] Karş.Keay, ag.e.

Halihazırda damgalama gibi bir sistem kullanılmakta iken, bunun yanı sıra neden kurşun mühür yapılma ihtiyacı duyulmuş olduğu dikkat çekicidir. Amphoraya mühür basmak için amphoraya zarar vermeden matkap ile delinmesi[35] gerekmektedir. Buna göre mühürlemeye amphora yapıldıktan sonra ihtiyaç olduğu düşünülmektedir. Yani amphoranın yapılmasının ardından belki de bir süre kullanıldıktan sonra mühürlemek istenmiş olabilir. Bununla birlikte akla gelen diğer bir olasılık da; mühürlemenin bölgesel geleneklerden kaynaklanmış olmasıdır. Yukarıda incelenen tüm mühürlü amphoraların aynı yerde yapıldığı düşünüldüğünde, buradan ticaret yapan bir kişinin ya da bölgenin ticari alışkanlığı olduğu yorumu yapılabilir. Üç mühürlü amphoranın kodları birbirine kısmen yakın olsa da, birbirlerinden farklı bölge ve açmalardan ele geçmişlerdir.

Yine Yenikapı kazısında nadir olarak ele geçen bir mühürleme tekniği de tıpa üzerine yapılan mühürlemedir. Bu teknikte 1 no'lu amphorada görüldüğü gibi, mühür tıpayı bağlayan maddeye ıslakken basılmıştır. Amphoranın ağzı puzzolane benzeri kireçli bir karışımla kapatılmış ve üst yüzeyi beş adet aynı mühürle damgalanmıştır. Daire formlu damgaların içlerinde ortada bulunan bir hacın iki yanında '**I'** ve '**C**' (Iota ve Sigma) harfleri yapılmıştır. Bir kısaltma olan '**I**[**ήσους**] **X**[**ριστός**]' (=Kutsanmış İsa) anlamındadır. Dini bir kalıp olan yazının üretici ile ilgili bir gönderme olduğu sanılmaktadır.

[35] Matkap ile delinme tekniği ile ilgili bir kaynak başvurusu yapılamamıştır. Ancak bu tespit Yenikapı'da ele geçen delik amphoraların ve söz konusu mührün incelenmesi ile varılmış bir sonuçtur.

IV. DİĞER YENİKAPI YAZI VE DAMGALARI

Yenikapı'da Geç Roma Erken Bizans haricinde, başka dönemlere ait yazılı ve damgalı amphoralar da görülmektedir. Bunlardan kronolojik olarak bahsedilecek olursa, ilk örnek M.Ö.6.yy-5.yy başı'na tarihlendirilen bir amphora parçası üzerinde yer almaktadır. Yenikapı'da şimdiye kadar görülen ve en eskiye tarihlenen yazılı örnek olan 23 no'lu amphora gövdesi olasılıkla amphoranın omzuna ait bir parçadır. Omuz üzerinde bir sıra graffiti yazıt bulunmaktadır. Gövdede yazılı '**KO**' yazıtının başı tamdır ancak yazının sonunun eksik olup olmadığı anlaşılmamaktadır. Klozemanai Amphorası olduğu düşünülen amphora parçası Arkaik Dönem sonu-Klasik Dönem başı'na tarihlenmektedir. Yazının kentin ismine gönderme olup olmadığı bilinmemektedir. Yenikapı Kazısı'nda bu döneme tarihlendirilen başka bir örnek ele geçmemiştir.

Bunun dışında, daha sonraki dönem olan Hellenistik Dönem'e ait de üç adet damga ele geçmiştir. 56 no'lu amphora kulbu üzerinde yamuk formlu bir damga yer almaktadır. Damgada ortada mantar/şapka/hayvan? betimi, üstünde ve altında da birer satır yazıt bulunmaktadır. '**ΘΑΣ Ι Ω . – ΑΡΙΕΤΟΜ .**' yazısının çözümlemesi '**Θασιων** [**Χ**]**αριστομ**[**ηδης**](?)' (=Thasoslulardan Horistomedes) olarak önerilebilmektedir. Thasos üretimi olduğu düşünülen amphora Hellenistik Dönem'e tarihlendirilmektedir.

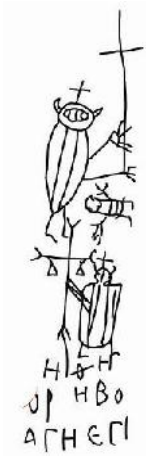
Bir başka Thasos üretimi olan 22 no'lu amphora kulbu üzerinde de daire formlu bir damga yer almaktadır. Damga '**Θ**' (Theta) harfidir. Damga kentin ismini işaret etmektedir. Harfin M.Ö.4.yy'da kullanılan formunu gösterdiği sanılmaktadır. Amphoranın tek kulbu damgalıdır.

Bu döneme tarihlendirilen son örnek de 73 no'lu amphora kulbu üzerinde yer alan dikdörtgen formlu bir damgadır. Damgada iki satır yazı olduğu düşünülmektedir ancak damga aşındığı için ilk satır kısmen okunamamaktadır. '**ΕΠΙΞΕ̣ΝΟΦΑ'** yazılı damgada '**Επὶ Ξενόφα**[**νης**] şeklinde çözümü (=**Xenopha**[**nεs**]'**in memurluğu**

döneminde) şeklinde önerilebilmektedir. Buna göre basıldığı yere ait görevlinin döneminden bahsedilmektedir. Amphoranın ele geçtiği kontekst Geç Roma Erken Bizans Dönemi malzemelerinin bulunduğu bir kontekstir ancak söz konusu amphoranın formu, kulbun hamur yapısı ve damgadaki harf karakteri nedeni ile M.Ö.4-3.yy'a ait olabileceği düşünülmektedir.

Yenikapı'da görülen damgalı ve yazılı amphoralarının ait olduğu başka bir dönem de Orta Bizans Dönemi'dir. Bu dönem Yenikapı'da Geç Roma Erken Bizans Dönemi'nden sonra en çok yazı ve damganın ele geçtiği dönemdir. Bu grubun çoğunluğunu 9.-11. yy amphoraları oluşturmaktadır. Söz konusu Orta Bizans Dönemi amphoraları içinde en yoğun ele geçen yazı tekniği ise graffitidir. Bu döneme tarihlendirilen 87 no'lu amphoranın boynunda ise bir satır graffiti yazıt bulunmaktadır. Yazının son harfinde ligatür görülmektedir. '**CTAP'** yazısının anlamı bilinmemektedir ancak amphoranın 9-10.yy'a tarihlendirildiği sanılmaktadır.

Bu döneme ait bir dipinti örneği de MRY'6 batık kargosuna ait 118 no'lu amphoranın boynunda yapılmıştır. Amphorada bir satır dipinti yazıt bulunmaktadır. '**MOΘTAṆV'** yazısı oldukça aşınmış ancak tamdır. '**P**' (Rho) harfinin üzerinde '¯' işareti bulunmaktadır. Amphora 9-10.yy'a tarihlendirilmektedir. Yazının bir ölçü birimi olduğu sanılmaktadır.

118 no'lu amphoradan olasılıkla 1-2 yüzyıl daha geç bir döneme ait olan 58 no'lu amphora kulbu üzerinde ise graffiti bezeme ve üç satır yazıt bulunmaktadır. Üstte elinde haç tutan ve başında da bir haç yer alan baykuş benzeri bir betim görülmektedir. Betimin altında yatay biçimde gösterilmiş böcek (?) betimi yapılmıştır. Onun altında ise haç biçimli bir monogram görülmektedir. Monogramın harfleri tanımlanamamıştır. Monogramın yanında ise başında haç olan bir böcek betimi daha bulunmaktadır. Böceğin altında üç satır yazıt yer almaktadır. İkinci satırın başında bulunan harf kısmen aşınmıştır ancak yazıt tamdır. Yazıtın anlamı tanımlanamamıştır. Söz konusu kulbun büyü amacıyla yapılmış bir

graffiti olduğu düşünülmektedir. Hayvan figürlerinin ne gibi anlamlara sahip olduğu bilinmemektedir. Amphora 10-11.yy'a tarihlenmektedir.

Yine bu döneme ait farklı bir yazıt da 59 no'lu amphora bulunmaktadır. Günsenin I tipine ait amphoranın omzunda, kulpların arasında bir satır graffiti yazıt vardır. Yazıt sağdan sola ve Arap alfabesiyle yazılmıştır. 'عل ابـ ن سی جر' (=**Ali Bin Secr**) yazısı (=**Secr oğlu Ali ?**) anlamındadır. Amphora 10-11.yy'a tarihlenmektedir.

110 no'lu amphora parçası üzerinde daire formlu bir damga yer almaktadır. Damga kulbun omza bağlandığı yerde basılmıştır. Amphoranın 12.-15. arasında kullanıldığı bilinmektedir ancak tam tarihlendirilmesi yapılamamıştır. Aynı şekilde söz konusu damganın da kullanıldığı tarih kesin olarak bilinmemektedir.

V. YAZIT VE DAMGALARIN DEĞERLENDİRİLMESİ, GÜNLÜK HAYAT, EKONOMİ VE TİCARETTEKİ YERİ

Yenikapı kazısında ele geçen yazılı ve damgalı amphoralar incelendiğinde, amphora tiplerine ve yazı tekniklerine göre değişiklikler fark edilmektedir. Yazı ve damgalar arasındaki benzerlikleri, yoğunlukları ve bazı genellemeleri gözlemlenmiştir. Buna göre aşağıda amphora tiplerine göre bir değerlendirme yapılmıştır. Yazıtlı ve damgalı amphoraların belli yoğunluklarından yukarıdaki bölümlerde söz edilmişti. Ancak bu değerlendirme sadece tezde incelenen yazıtlı ve damgalı amphoralar ele alınarak yapılmıştır. Bu bölümde yapılan değerlendirme ise kazıda ele geçen ve Geç Roma Erken Bizans Dönemi'ne ait tüm amphoralara dayanarak yapılmaya çalışılmıştır. Buna göre amphora tiplerine göre yazıt değerlendirmeleri aşağıda anlatılmaktadır:

Yassıada 2 amphorasında bulunan graffitiler genellikle omuzda yazılmış kişi isimleri ve bunlara gönderme olduğu düşünülen monogramlar ve yine omuzda görülen hacim ifadesi olduğu düşünülen yazılardır. Bunların dışında gövdede de yivlerin üzerinden geçen ya da yivlerin bittiği yerde yazılmış kişi isimleri görülmektedir. Yassıada 2 amphorasında az da olsa başka graffitiler de görülmektedir. Bunlar, bazılarının büyü levhası olduğu düşünülen, boyunda yazılmış yazıtlar ya da omuzda yer alan çizgi graffitilerdir. Nadir olarak da kulp üzerinde graffiti monogram ya da yazıtlar görülmektedir. Yassıada 2 amphorası en çok graffiti görülen amphora tipidir. Bununla birlikte bu formda, damga ve dipintiyle karşılaştırıldığında graffiti yine en çok tercih edilmiş yazı tekniğidir.

Kuzmanov XIX amphorası üzerinde de boyunda ve omuzda graffitiler görülmektedir. Boyunda yapılan graffitiler genellikle, boynun tek tarafında ya da her iki tarafında birden yapılmıştır. Boyunda yapılmış graffitilerin kişi ismine gönderme olduğu düşünülmektedir. Omuzda bulunan graffitilerin ise bazılarının hacim ölçüsü, bazılarının da kişi ismine ait olabileceği düşünülmektedir. Bu tip amphora üzerinde herhangi bir damgayla karşılaşılmamıştır ancak dipinti yazıtlar, graffitiden daha az görülmektedir.

Kuzmanov XIII amphorası üzerinde ise, çoğunlukla boyunda birer satır yazıtlar görülmektedir. Bunun dışında ise nadir olarak boyunda başlayıp omuzda devam eden graffiti monogramlar mevcuttur. Söz konusu amphora tipinde, yukarıda sözü geçen amphora formlarına nazaran daha az sayıda graffitiye rastlanmaktadır. Aynı zamanda bu amphora formu üzerindeki graffitiler, dipintilerden daha fazladır ancak damgalarla hemen hemen aynı miktarda bulunmaktadır.

Zeest 80 amphorasında çoğunlukla boyun üzerinde veya kulp yüzeyinin altında graffiti yazıtlar yer almaktadır. Yazıtların kısaltma ya da hacim birimi olduğu düşünülmektedir. Bu yazılar uzun yazılar değildir. Bu tip amphorada görülen graffitiler, damga ve dipintilere göre daha az ele geçmiştir.

Yenikapı amphoraları üzerinde görülen dipinti yazıların karakterleri ise graffitilerden daha farklıdır. Amphoralarda yer alan dipintiler, genellikle aynı amphora üzerinde birden fazla yazıttan oluşmaktadır. Yassıada 2 amphoralarındaki dipintiler boyunda, omuzda ve gövdede yapılmıştır. Bu forma ait amphoralarda iki tip dipinti yer almaktadır. İlk tip, amphora boynunun her iki yönünde birden yapılmış dipinti monogramlardır. Söz konusu dipintilerde çoğunlukla monogram ya da monogram ile birlikte büyük karakterlerle yazılmış harfler mevcuttur. İkinci tip olarak da, amphora boynunun tek tarafında el yazısı tarzında yazılmış birkaç satır dipinti yazıt dikkat çekmektedir. Bu tipte, boyunda yazılmış yazı omuzda devam etmekte, bazen de kulp hizasının alt yüzeyinde dipinti yapılmış harfler görülmektedir. İlk dipinti örneğinin tüccar ya da satıcının amblemi olan monogramların olduğu düşünülmektedir. İkinci dipinti örneğinde ise, üstte; günümüzdeki ‘besmele’ gibi kullanıldığı düşünülen bir dua sözünün baş harfleri ve ardından da ‘Tanrının Merhameti Kazançtır’ ifadesi yer almaktadır. Yazının ardından da üretilen yere ya da ürüne ait olduğu düşünülen ifadeler ve hacim birimi olabilecek sayılar görülmektedir. Yukarıda belirtilen girizgah olmadan sadece ‘Tanrının Merhameti’ne dair sözlerin olduğu dipintiler de yapılmıştır.

Bununla birlikte benzer tipli, Yenikapı dışından ele geçmiş olan bir amphorada genetivus ekli bir kişi ismi görülmektedir. Pompeioupolis’de (=Taşkörü/Kastamonu)

ele geçmiş bir Geç Roma Erken Bizans Dönemi amphorasının omzunda ‘**YMEPIOY**’ (=**Hemerios’un**) yazıtı mevcuttur. (Res.20) Gönderme yapılan ismin tüccara mı yoksa amphorayı satın alan kişiye mi ait olduğu bilinmemektedir.

Bununla birlikte bahsi geçen ikinci grup dipintilerin arasında amphora kulbunun alt yüzeyinden başlayıp omuzda devam eden yazıtlar da vardır. Söz konusu örnekler genellikle oldukça silinmiş biçimde ele geçmiştir. Bunların arasında henüz okunabilen bir örnekle karşılaşılamamıştır.

Yassıada 2 amphoralarının dışında dipintilerin olduğu başka bir amphora tipi de Zeest 80 amphoralarıdır. Bu tip amphoralar üzerinde yer alan dipintiler büyük çoğunlukla boynun tek ya da her iki tarafında yer alan monogramlardır. Söz konusu amphoranın ele geçen örneklerinde, yaklaşık 30-38 cm arasında değişen uzunluğa sahip boyunda bulunan dipintiler tüm boynu kaplamaktadır. Monogramların dışında bazen de büyük karakterlerle yazılmış dipinti yazıtlar görülmektedir. İki yüzeyde bulunan dipintilerin yanı sıra kulbun alt yüzeylerinde de dikey biçimde yazılmış dipinti yazılar mevcuttur.

Zeest 80 amphoraların da çok az görülen diğer dipinti yazıtlar da gövde de (genellikle dikey biçimli yazılmış) ya da kulp üzerinde yer alan ligatür olduğu düşünülen dipintilerdir.

Bu tip amphoranın boynunda yapılmış monogramlar birbirine çok benzerdir ve kulp altında yapılmış dipintiler de tüm örnekler de aynıdır. Yazı karakterlerinin de aynı olduğu görülen dipintilerin, uzun sürmüş bir gelenekten çok, sözü geçen (dipintili) amphoraların aynı zamanda kullanılmış olduğuna işaret ediyor olmalıdır.

Kuzmanov XIII amphorasında bulunan dipintilerin yukarıda bahsedilen iki tipe göre çok az olduğu görülmektedir. Bu tip amphoranın genellikle boynundan başlayıp omzunda devam eden dipinti monogramlar mevcuttur.

Yassıada 2, Zeest 80 ve Kuzmanov XIII amphoraları dışında dipinti görülen amphoralar değişkenlik göstermektedir. Bu üç amphora tipi dışında dipintilerin yapıldığı amphoralar tipleri ya da dipinti yazıtları için bir genelleme henüz yapılamamaktadır. Ancak dipintiler çoğunlukla boyun veya omuzda yer aldığı dikkat çekmektedir. Çok fazla örneği bulunmayan bu grupta dipintiler genellikle silinmiş ve okunamamaktadır.

Kazıda bulunmuş damgalı amphoralar ise üç form üzerinde yer almaktadır. En az damgalanmış tip olan Yassıada 2 amphorası üzerindeki damgalara bakacak olursak, iki farklı damgalama ile karşılaşmaktayız. En çok görülen damgalar birlikte kullanılan iki damgadır. Söz konusu iki daire formlu damga aynı zamanda kullanılmaktadır. İki damgadan sadece birinin basılmış olduğu bir örnek bulunmamaktadır. Bu damgalar genellikle, boynun aynı yüzeyinde üst üste ya da boynun her iki yüzeyinde birer adet yapılmıştır. Bazen de birer adet amphora kulbu üzerinde görülmektedir. İki damgadan biri diğerinden daha büyüktür. Büyük olanın içinde bir büst ve etrafında yazı, diğerinde ise iki harf mevcuttur. Söz konusu damgalar yukarıdaki bölümde detaylı incelenmiştir.

Bunun yanı sıra Yassıada 2 amphorasında görülen diğer damga yine yukarıdaki bölümde detaylı biçimde incelenmiş olan daire formlu başka bir damgadır. Damga amphoranın boynunda yer almaktadır ve içinde monogram yapılmıştır. Monogramın bir isme gönderme olduğu düşünülmektedir.

Yassıada 2 amphorasından daha fazla damgası bulunan amphora Kuzmanov XIII amphorasıdır. Bu amphorada yer alan damgaların tümü daire formludur ve boyunda bulunmaktadır. Damgalarda ya haç betimi ya da kalın karakterle yapılmış monogram yer almaktadır. Monogramlı damganın bir isme gönderme olduğu düşünülse de haç betimli damganın anlamı bilinmemektedir.

Son tip olan Zeest 80 amphorası üzerindeki damgaların çoğunluğu daire formludur. Söz konusu daire formlu amphoralar çoğunlukla amphora ağzının hemen altında, haç biçimli yerleştirilmiş şekilde görülmektedir. Bu biçimde aynı damgadan beş adet

yapılmıştır. Bazen de bu damgalara kulp üzerinde rastlanmaktadır. Damgaların içinde en çok görülen betim yukarıdaki bölümde incelendiği gibi, haçla başlayan iki tip yazı ya da ortada haleli bir Aziz'in (?) olduğu bir sahnedir. Bunun dışında az karşılaşılan örnekler de monogram ya da kartal/şahin betiminin olduğu damgalardır. Daire formundan başka elips biçimli damgalar da az da olsa yapılmıştır. Bahsi geçen damgaların içinde yukarıdaki haçla başlayan yazılardan olduğu görülmektedir.

Zeest 80 amphorasında az sayıda rastlanılan diğer damgalar da şöyle sıralanabilir: Amphoranın omzunda, ağız kenarının hemen altında ya da kulbun omza bağlandığı noktada yapılmış parmak damgalar mevcuttur. Bir parmağın ucuyla yapılmış damgalar deforme daire biçimindedir. Bunun dışında kulp üzerinde yapılmış haç biçimli, içinde herhangi bir betim olmayan damgalar da yer almaktadır. Bir adet ele geçmiş örnekte de, haç biçimli damga içinde yazı olduğu görülmüştür.

Kazıda ele geçen yazıtlara ve damgalara bakıldığında yapılabilecek genel değerlendirmeye göre en çok görülen teknik graffiti tekniğidir. Graffitili amphoraların en yoğun grubunu, genetivus ekli şahıs isimleri ve hacim birimi olduğu düşünülen yazılar oluşturmaktadır. Genetivus ekli şahıs isimlerinin olduğu graffitiler tek form üzerinde dikkat çekici şekilde fazladır. Bununla birlikte nominativus ekli isimler de az sayıda olmakla birlikte mevcuttur. İsimler monogram ya da açık yazılmış şekildedir. İsme gönderme olduğu düşünülen kısaltma yazılar da görülmektedir. Söz konusu graffitiler en çok Yassıada 2 amphorasında yer almaktadır. Yukarıda incelenen bölümde, özellikle Yassıada 2 amphorası üzerinde birkaç değişik isme rastlanmıştır. Ancak bir ismin çokça kullanıldığı fark edilmiştir. İsimler genellikle, amphoranın omzu, boynu bazen de gövdesine yazılmış olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tezde incelenen diğer dönemlere ait amphora yazıtlarıyla birlikte, yukarıda bahsedilen kişi ismi yazma geleneğini yeniden ele almak gerekmektedir. Yoğun biçimde karşımıza çıkan isim yazılarına Orta Bizans Dönemi amphorasında da rastlamaktayız. Tekirdağ/Ganos'da üretilmiş 59 no'lu Orta Bizans amphorasındaki yazıt bu durum için iyi bir örnek teşkil etmektedir. Arapça isim yazılı amphoranın

yazısının sahibinden çok bir tüccara ait olabileceği düşünülmektedir. Örnek aynı zamanda söz konusu geleneğin uzun sürdüğünü de göstermektedir.

Graffitili hacim birimi ifadeleri ise çoğunlukla Kuzmanov XIX, Yassıada 2 ve Zeest 80 amphoraları üzerinde yoğun olarak görülmüştür. Amphora üzerindeki birim sayıları, aynı amphora için ortalama aynı değeri göstermektedir. Ancak bazı örneklerde birim ifadesi olamayacak sayı benzeri ifadeler mevcuttur. Az miktarda bulunan söz konusu birim ifadelerin anlamları tam olarak bilinmemektedir. Bazı ölçülerin fazla ya da eksik olabilecek değerler olduğu sanılmıştır ancak dönemde kullanılan ölçü biriminin sıvı ve katı maddelere göre değişiklik gösterdiği bilinmektedir. Elbette ki ticaret içinde kullanılan evrensel bir ölçü dilinin olması beklenen bir durum olsa da, ölçü birimlerinde bölgelere ve dönemlere göre de farklılıklar mevcuttur.

Diğer graffitiler ise daha az karşımıza çıkmaktadır. Bunların bir kısmı 'büyü levhası' olarak tanımlanan keramiklerdir. Bu keramik grubunda anlamsız harfler içeren metinler yazılmıştır. Bu tür yazıt için genellikle kırık amphoraların içi ve dışı tercih edilmektedir ancak bu şekilde bir yazıtın olduğu bir amphora boynu da örnekler arasındadır. Büyü levhaları içten geçen niyetlerin olmasına yönelik bir dilektir. İnsanlar tarafından görünen ya da görünmeyen bir yere yazılmış olması fark etmeden istekleri anlatmaktadır. İyi niyet ya da kötü niyet dilekleri, büyü işi yapan insanlar tarafından belli tekniklerle hayata geçirilmektedir. Büyücülük o zaman için kilise tarafından reddedilse de bir meslek grubu olarak karşımıza çıkmaktadır. Büyücülük için, kurşun parçalar, bezemeli kurşun muskalar, kurşun levhalar (muskalar) yanı sıra amphora[1] parçalarının da kullanıldığı görülmektedir.

Bununla birlikte büyü levhalarının yani muskaların da ticaretinin yapılmış olması da söz konusu olabilir. O dönem için bu kadar tercih edilen ve kilise tarafından önemli bir tehlike olarak görülen büyücülük işlerinin de limanın bir ticari faaliyeti olarak karşımıza çıkması mümkündür.

[1] Olasılıkla başka keramik parçaları da büyü levhası için kullanılmaktaydı.

Bununla birlikte, az sayıda bazı anlamı henüz çözülememiş kısaltmalara, yine henüz anlamı bilinmeyen kısa yazılara ve bazı graffiti çiziklere de rastlanmaktadır.

Ele geçen dipinti amphoralarda ise el yazısı tarzında yazıtlar ve monogramlar görülmektedir. Yazıtlarda, yukarıda bahsedilen dua kalıbı, ürüne gönderme olduğu düşünülen ekleriyle birlikte hacim ifadelerinin olduğu sanılmaktadır. Monogramların ise ürün ile ilgili manastır ya da tüccar isimlerine gönderme olduğu düşünülmektedir. Yukarıda bahsedildiği gibi okunamayan bir grup dipinti yazı da mevcuttur. Ancak Dipintilerin bu genellemede bulunduğu yer, kolay silinebilmesi özelliğiyle ciddi şüpheler taşımaktadır. İlerleyen teknoloji ile daha sonraki araştırmalarda yazıların silinse dahi okunabilme şansı olabileceği düşünülmektedir.

Bunun dışında amphoralarda basılmış damgaların bazılarının, amphora üreticisiyle bazılarının da mamulü üreten manastırla ya da dini bir bölgeyle ilintili olabileceği sanılmaktadır. Örneğin 103 no'lu amphorada bulunan damgaların birinde okunabilen 'Vali Ptolemaios'un Dönemi' ifadesinin yanı sıra damgada görülen '**B**' (Beta) harfi dikkate değerdir. Sayısal değer göstergesi olarak düşünülen harfin 'ikinci (şube/yer?)'anlamında olduğu sanılmaktadır. Üretim yapılan merkezin başka şubeleri olduğu varsayıldığında ikinci atölyede üretilmesi çok olasıdır. Ayrıca Yenikapı'da çok miktarda bulunan Kuzmanov XIII amphorasının da[2] pek çok üretim noktasının olduğu düşünüldüğünde ve aynı oranda, sayıca fazla miktarda ele geçen Yassıada 2 amphorasının üretiminin birden fazla merkezde yapılıyor olması çok büyük bir olasılıktır. Bununla birlikte söz konusu sayı ifadesinin Vali'nin bu dönemiyle ilintili bir sayı olup olmadığı da bilinmemektedir. Her koşulda damganın ve harfin üretimle ilgili olduğu kanısı yüksektir. Ancak 'B' harfinin üretim merkezi ile ilintili olduğu düşünce yüksek ihtimal olarak benimsenmiştir.

[2] Dominique Pierri, "Les Centres De Production D'Amphores En Mediterranée Orientale Durant L'Antiquité Tardive: Quelques Remarques," **Late Roman Coarse Wares and Amphorae in the Mediterranean: Archaeology and Archaeometry 2, BAR International Series, 1662**, C.2, Oxford, 2007, s.620.

Aynı şekilde aynı amphora tipi ve bir Kuzey Afrika yapımı olan Keay amphorası üzerinde de dönemin valisine gönderme yapan graffiti yazıtlar görülmüştür. Dönemin valisinin damga ve graffiti üzerinde yer alması o dönem yazıt ve damgaları içinde az rastlanılan bir durumdur. Bu geleneğin Hellenistik Dönem'deki gibi yaygın bir gelenek olmadığı düşünülmektedir. O dönemde olduğu gibi çok sık kullanılmamış olması, Geç Roma Erken Bizans Dönemi yazıt ve damgalarında oldukça az karşımıza çıkmamış olması bu düşünceye sebep olmaktadır. Bununla birlikte dönemin valisinin adının, çok az da olsa neden yazıt ve damgalarda geçtiği henüz bilinmemektedir.

Kuzmanov XIII amphorasında yer alan damgaların ise üretim ya da mamul ile ilintili olup olmadığı bilinmemektedir.

Genel olarak Zeest 80 amphoraları üzerindeki yazıt ve damga çeşitliliği ve diğer amphoralardan farklı olan üslubu göze çarpmaktadır. Diğer tip amphoralarla bu konuda herhangi bir benzerlik göstermemesinin sebebi olasılıkla üreticisinden, geldiği bölgeden ya da tüccarından kaynaklanmaktadır. İlk olarak tüccar açısından bir değerlendirme yapıldığında litre göstergesinin dışında dipintilerin tüccara ait olabileceği düşünülmektedir. Söz konusu dipinti ve graffitiler tüccara ait ise dahi, dini öğelerin ağırlıkta olduğu damgaların anlamlarını da bu bağlamda açıklamak gerekmektedir. Bu kadar yoğun dini betimli damgalar sadece üretildiği atölyenin bir tercihi mi yoksa dini bir bölgenin üretimi midir? Üzerinde durulan düşünce amphoranın yapılışındaki edinilen misyonla ya da bir çeşit pazarlama tekniği ile ilgili olduğudur. Eğer üretildiği manastır ya da dini bölgede, hem içine konan mamulün üretimini hem de kabın üretimini üstlenen bir yönetim mevcut ise daha kolay açıklanabilecektir. Hem damgaları hem de dipinti yazıtların birbirleriyle bağlantılı biçimde yapıldığı sanılabilir. Bu durum da aynı ve benzersiz öğeler taşıyan bir amphoranın kolay tanınabilmesi veya içindeki malın ünlü olmasıyla da ilgili olabilir.

Söz konusu araştırmanın devamında, bu bilgiler dönem ekonomisi ve ticari faaliyetleri anlamak için katkı sağlayacaktır. Amphoraların dolaşım yolları öğrenildiğinde öncelikle Konstantinopolis Limanı'nın ve şehrin ticareti ile ilgili

bulgulara ulaşılacaktır. Bununla birlikte yine limanın Akdeniz ve Karadeniz arasında bir geçiş noktası olması da ulaşılacak bulgular için önemli olacaktır.

Ticaretin yanı sıra dönemin sosyal yaşantısı ile ilgili bilgiler de elde edilecektir. Pazar alışkanlıkları, toplumun beslenme alışkanlıkları, okuma-yazma yaygınlığı ve alışkanlığı, marka anlayışı, reklam anlayışı, pagan dinini bırakan ve ilahi bir dine geçen toplumun günlük yaşantısına dinin nasıl dahil olduğu ile ilgili bulgulara ulaşılacaktır. Bu bağlamda pişirme öncesi yazıların da pişirildiği atölye, şehir ya da menşei hakkında bilgi vermesi açısından önemli olduğu düşünülmektedir.

VI. SONUÇ

Yenikapı'da ele geçen amphoraların üzerindeki yazıt ve damgaların anlamlarına ve yazılma nedenlerine bakıldığında, incelenen dönemin satış politikaları ve buna yönelik kullanılan pazarlama teknikleri ile dönemin markacılık anlayışına dair bilgiler verdiği anlaşılmaktadır. Örneklerde, incelenen dönemde yürütülen ekonomik faaliyetlerin ayrıntıları ile ilgili detaylarla karşılaşılmıştır.

İlk olarak en çok dikkat çeken nokta, yazı ve damgalardaki ifadelerde dini öğelerin ön planda kullanılmış olmasıdır. Buna göre söz konusu yazı ve damgalarda en çok tercih edilen öğe ya da konuların dini içerikli olduğu sonucuna varmaktayız. Dini sahneler, dua kalıpları yanında en çok görülen öğe ise yazının başında, sonunda ve/veya ortasında bulunan haçtır.

Sözü edilen öğeleri birkaç şekilde yorumlayabiliriz. Akla ilk gelen düşünce ürünlerin ticaret yapan bir kiliseye ait olmasıdır. Özellikle damgalarda görülen din figürlerinin, üretim yapan (depozito ve/veya ürün üretimi) kiliselerin ifadesi olabileceği akla gelmektedir. Depozitonun doldurulmasından önce üretilmesi gerekmekte olduğu için söz konusu bağlantı güçlü bir ihtimal olarak değerlendirilmiştir. Bir diğer düşünce ise, dini öğelerin müşterilerin ilgisini çekmek için kullanılmasıdır. Özellikle dipintilerde görülen 'Tanrının merhameti kazançtır' sözü de bu durumu kanıtlar niteliktedir. Asıl kazancın tanrının merhameti olduğuna dair göndermede, tüccarın ya da satıcının kar etmekten daha önemli olarak tanrının merhametini önemsedikleri gösterilmiştir. Burada müşterilerin satın almada dini zaafları kullanılmış olmalıdır. Yazıların ticaret yapan kiliselere ait olmaları olasılığında da yine bu dini zaafın kullanılmış olması ihtimaller dahilindedir.

Söz konusu dipintiler amphoranın en çok görülen ve mutlaka fark edilen bir yerinde (boynunda) bulunmaktadır. Bu tür dipintilerin, tüccarın kendi inancı için yazılmış dua niteliği taşıyan ifadelerden çok, ilgi çekici bir faktör olarak yorumlanmasının nedeni ise şöyle açıklanmaktadır: Buna göre, Yenikapı kazısında bulunan dipintili

buluntularda yer alan kalıp ifadenin son kısımları okunamamaktadır ancak yapılmış bir diğer araştırmada görüldüğü gibi; ifadelerin son kısımlarında, içindeki ürüne ve ürünün geldiği manastıra yönelik göndermeler mevcuttur. Yazının başındaki kalıp ve akabinde yazılmış içindeki mamule dair ifadenin, müşterinin ilgisini çekmesinin yanı sıra, el yazısı tarzında yazılmış olması da görsellikle ilgili olmalıdır. Tüm bu göstergelerle söz konusu dipinti yazıların aslında birer satış politikası ürünü olduğu anlaşılmaktadır. Bu bağlamda dini öğelerin, üretim sahibi olsun ya da olmasın, kiliselerin pazardaki hakimiyetinin dışında müşteri ilgisi için yapıldığı sonucuna ulaşmaktayız

Bununla birlikte çoğunlukla graffiti biçiminde yapılmış kişi isimlerinin görüldüğü amphoralarda da aynı şekilde hangi tüccarın ya da satıcının ürünü olduğuna dair ifadelerin olduğu düşünülmekle beraber mevcut sonuçlar da pazarlama stratejisi olarak yorumlanmalıdır. Buna göre, araştırılan dönemde pazarda ünlenmiş ve güvenilen isimler mutlaka bilinmektedir. Pazarda bilinen ya da hakimiyeti olan bu kişiler depozitoların üzerlerine kendi isimlerini yazarak satışlarını artırmaya ve müşterilerin diğer ürünlerle karıştırmamasını sağlamaya çalışmış olmalıdırlar.

Bu konuda söylenecek son sözün bu olup olmadığına dair düşünceler başka araştırmalarla birlikte aydınlatılmalıdır. Buna göre kişi isimlerinin yazılma sebebinin sadece burada sözü edilen düşüncenin dışında başka bir sebebi olduğuna ya da belki bir vergi denetimine hizmet edip etmediğine dair bir bilgiye ulaşılamamıştır. Ancak her amphoranın yazılı olmaması ve bu yazıların değişmez, sabit kurallarla yazılmaması son olasılıkları desteklememektedir.

Pazarlamaya yönelik yapılan bu yazı ve damgalar o dönemin reklam ve markacılık kavramlarının birer işareti olarak da kabul edilebilir. Hangi tüccara ya da satıcıya ait ise onun göstergesi olan ifadeler, içindeki ürüne güvenen satıcının kendi reklamını yaptığını da anlatmaktadır. Bu ifadelerin, ürünün diğerlerinden ayrılması, pazardaki itibarı ve yerinin belli olması bakımından önemli olduğunu düşünmekteyiz. Nitekim bu şekilde değerlendirilen ifadelerin kişisel markacılığı barındırdığı da ortaya çıkmaktadır. Buna göre marka kavramının daha önceki dönemlere dayandığına dair

göstergelerle[1] birlikte, bu ifadelerin söz konusu dönemin marka kullanımı ve marka oluşturma gibi konuları da içerdiğini görmekteyiz. Geç Roma Erken Bizans amphoralarındaki yazı ve damgaların bu noktadaki farkı kent devleti göstergelerinden uzaklaşılmış olması ve daha kişisel markaların ön plana çıkmış olmasıdır. Tezde sözü edilen kişisel markalar genellikle genetivus ekli kişi isimlerdir. Bu isimlerin olasılıkla 'tüccarın ya da satıcının malı' anlamı ile ürünün alıcısı için önemli bir ayırıcı faktör olduğu akla gelmektedir. İfadelerin kişisel markacılık kavramının bu bağlamdaki gelişimine ışık tutmakta olduğu gözlemlenmiştir.

Dipintilerde görülen ve yukarıda değerlendirilen yazılar ve graffitilerde görülen kişi isimleri hakkında yapılmış yorumları, toplumun o dönem içinde okuma yazma oranı düşünerek yapmaktayız. Yeni gelişmekte olan Geç Roma Erken Bizans Konstantinopolis'inde halkın okuma yazma oranının azımsanmayacak derede olduğu düşünülmektedir. Ancak her satıcının okuma yazma bildiğini düşünsek bile her alıcının okumayı bilmediği oldukça açıktır. Buna göre yukarıda bahsi geçen kişi isimleri, ürün ifadeleri ya da nereden (hangi manastır) geldiğine dair yazı ve damgaların, müşterilerin hepsi tarafından okunabilmesi olanaksızdır. Ancak, eğer müşteriler tarafından ezberlenmişse daha kolay alıcısına ulaşmıştır. Günümüzdekiyle benzer bir şekilde marka amblemlerinin akılda kalması, ezberlenmesi gibi bir oluşum mevcut olmalıdır. Bu bağlamda eğer alıcı okuyamıyorsa bile, piyasadaki tüccar/satıcı isimlerinin yazılışlarını bilip ona göre alışveriş yapmış olmalıdır. Hangi damga, hangi kişisel marka (genetivus ekli isim), hangi manastır hatta hangi dua kalıbı olduğunu biliyor olmalıdır. Bu da kesin standartları olmasa da, yazı ve damgaların neden bir gelenek çerçevesi içinde yapıldığını ve de okuma yazma bilmeyen müşterinin nereden anladığını açıklamaktadır. Yani markacılık kavramının ihtiyacına ve oluşumuna dair ipuçları vermektedir.

Araştırmada incelenen diğer bir grup da büyü yazıtları olarak geçen, çoğunlukla bütünsel bir anlamı olmayan harflerden oluşan yazılı örneklerdir. Söz konusu yazılar

[1] Roma İmparatorluk Dönemi, Klasik, Hellenistik ve Arkaik Dönemlerde kullanılmış yazı ve damgalar için yapılmış araştırmalar. Örn.: **Gonca Cankardeş-Şenol, Klasik ve Hellenistik Dönem'de Mühürlü Amphora Üreten Merkezler ve Mühürleme Sistemleri**.

kazıda ele geçen, büyü ile ilgili tek buluntu grubu değildir. Buna benzer yazılar, mutfak kaplarının üzerinde de yer almaktadır. Bununla birlikte büyücülükle ilgili olduğu düşünülen metal madalyon[2] ve ampullalar da kazıda ele geçmiştir. Sözü geçen büyü yazılı amphora örnekleri ile karşılaştırılabilecek başka kaynaklarda yer alan örneklere rastlanmamış olması sebebi ile karşılaştırma ve başka bir yorum yapılamamıştır. Bununla birlikte söz konusu yazılı örneklerin kullanılmış bir buluntu mu olduğu yoksa ticareti yapıldığı için mi limanda ele geçtiği bilmemekteyiz.

Bununla birlikte tezde incelenen yazılar söz konusu dönemde dilin kullanılışıyla ilgili bilgiler de vermektedir. Metin yazılışı ve harf karakterleri ile ilgili örnekler içeren araştırmada özellikle dipintili örnekler dikkat çekicidir. Dipinti yazıların Yenikapı'daki çamurlu tabakada koruna gelmesi sayesinde, çok sayıda el yazısı tarzında yazılmış yazıt mevcuttur. Koruna gelmiş mevcut yazılar o döneme ait benzer yazılar ile karşılaştırma için geniş bir data oluşturmaktadır.

İncelenen yazılı ve damgalı amphoralar yukarıda sözü edilen konular dışında Konstantinopolis limanında yapılan ekonomik faaliyetlerin hacmi için de birer ipucu niteliğindedir. Limanda ele geçen yazılı ve damgalı amphoralar oldukça fazladır ancak hem limanın tamamının kazılmamış olması hem de kazılan kısmın bir bölümünün malzemesinin incelenmemesi[3] nedeni ile tüm liman için yorum yapamamaktayız. Ancak tüm limanın yazılı ve damgalı amphoraları, bunların ulaştığı ve ulaşacağı rakam göz önüne alındığında o dönemde çok muazzam bir ticari ağ ve hacimden bahsedilebileceği gözlemlenmiştir. Tüm liman için bir genelleme yapılamasa da ileride yapılacak analiz çalışmaları ile yazı/damga-ürün bağlantıları cevaplanabilecektir.

[2] Benzeri için bkz: Brigitte Pitarakis, "Konstantinopolis'te Günlük Hayat" **Bizantion'dan İstanbul'a Bir Başkentin 8000 Yılı**, İstanbul, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı-Sakıp Sabancı Müzesi. 154-155.
[3] Yenikapı Marmaray Arkeolojik Kazısı halen devam etmektedir ve aynı liman içinde kazısı devam eden Yenikapı Metro Arkeolojik Kazısının malzemesi incelenmemiştir.

VII. İSİM LİSTESİ

Αλέχανδρος (?): 14

Ἄνδρονίκος: 70c, 84c,

Δομετίάνοσ (?): 42

Ζώτηκος:76

Θεμίστος: 16, 34, 78

Θεωδώρα ya da **Θεόδώρος:** 54, 66, 112

Ἰωάννης: 17, 46, 63, 71, 89, 122

Ἰωρδάνοσ (?)**:** 49

Κονσταντῖνος: 18, 51, 62, 83, 92

Κyρίakος: 99

Μάρκος: 31

Μηχαήλ: 27

Ξę νοφώ∇3

Παύλω/ος: 60, 70d, 84d

Πτολεμαῖος: 35, 37b, 39a, 52a, 53b, 103a

Στέφανος: 44, 68, 114

Φοτίνια (?): 48

Φλάβιος (?): 72, 126

عِل ابـ ذ سر جر (=**Ali Bin Secr** ?)**:** 59

VIII. KATALOG

Katalog No **:** 1

Ölçüsü **:** Mühür R: 2.2 cmx5

Damgası: Amphoranın ağzı kireçli bir karışımla[1] tıpalanmış ve mühürlenmiştir. Beş adet mührün hepsi aynıdır. Daire formlu damgalar kireçli karışım nedeniyle aşınmıştır. Damgada bir haç yanında '**I'** ve '**C**' harfleri görülmektedir.

Tipoloji: Kuzmanov XIX

Tarihleme: M.S. 4.-6. yy

Bibliyografya: Kuzmanov, 1973: s.16

Katalog No **:** 2

Ölçüleri **:** Graffiti Gen: 7.2 / Graffiti h: 7.3 cm

Yazıları: Amphoranın omzunda, kulpların arasında, tarak yivin üst kısmına yerleştirilmiş bir sıra **ΜΦΙ** graffitisi yapılmıştır.

Tipoloji: Kuzmanov XIX

Tarihleme: M.S. 4.-6. yy

Bibliyografya: Kuzmanov, 1973: s.16

[1] Olasılıkla puzzolane değildir.

Katalog No **:** 3

Ölçüleri **:** Graffiti Gen: 2.85 cm / Graffiti h: 3.9 cm

Yazıları: Amphora kulbunun üzerinde hamur ıslakken yapılmış bir graffiti monogram görülmektedir. Monogramda **Δ, P, N, Y, I** (?) harfleri yer almaktadır. Graffiti tamdır.

Tipoloji: Zeest 80

Tarihleme: M.S. 5-6. yy (?)

Bibliyografya: Swan, 2002: s.379

Katalog No **:** 4

Ölçüleri **:** a) Dipinti Gen: 8.3 / Dipinti h: 9 cm

b) Dipinti Gen: 2.8 cm / Dipinti h: 1.8 cm

Yazıları: Kulpların arasında bulunan ilk (a) dipinti boyundan gövdeye doğru uzanmaktadır. En az 6 satır yazı okunmaktadır. Amphora kırık olduğu için eksiktir. İlk satır bir haçla başlamaktadır. **'†ΘΕΟΎ ΧΆΡΙΣ ΚΈΡΔΟΣ**' yazının okunabilen kısmıdır. İkinci (b) dipinti omuzda, kulbun alt yüzeyinde bulunmaktadır. Yazıda iki büyük harf görülmektedir: '**Σ/ΞΔ**' Dipinti tamdır.

Tipoloji: Kuzmanov XIX

Tarihleme: M.S. 4.-6. yy

Bibliyografya: Kuzmanov, 1973: s.16

Katalog No **:** 5

Ölçüleri **:** a) Graffiti Gen: 5.8 cm / Graffiti h: 5.6 cm

b) Graffiti Gen: 10.75 cm / Graffiti h: 5.1 cm

c) Damga R: 1.1 cmx2

Yazıları: Amphora boynunda, iki kulp hizasında birer adet graffiti yer almaktadır. İlk (a) graffitide; '**ΓΕ**' harfleri, ikinci (b) graffitide ise '**M**' harfi okunmaktadır. Kulbun omuza bağlandığı yerde iki adet parmak damga mevcuttur.

Tipoloji: Zeest 80

Tarihleme: M.S. 5-6. yy (?)

Bibliyografya: Swan, 2002: s.379

a)

Katalog No **:** 6

Ölçüleri **:** Dipinti Gen: 6.2 cm / Dipinti h: 7.8 cm

Yazıları: Amphora ağzının hemen altından başlayıp 5 ya da 6 satırdan oluşan dipintinin alt kısmı, bezemeli bir çerçeve içine alınmıştır. Amphora kırık olduğu için eksiktir.

Tipoloji: Bilinmiyor

Tarihleme: Geç Roma Erken Bizans

Bibliyografya: Bilinmiyor

Katalog No **:** 7

Ölçüsü **:** Damga R: 2.7 cm

Yazıları: Amphora kulbu üzerinde daire formlu bir damga yer almaktadır. Damganın ortasında ayakta duran bir Aziz/İsa (?) betimi, etrafında ise iç içe iki sıra yazıt bulunmaktadır. [+**ΚΕΒΟΗΘΙΕΛΕΥ…….ΙΙΤ**◇] yazısı dış çerçevedeki yazı olmakla birlikte ikinci ve üçüncü [**ΤΑΛΑΤ-◇ΤΥ.ΙΟ**] kelimeler de ortadaki figürün iki tarafındaki yazılardır. Damga kısmen aşınmıştır ancak tamdır.

Tipoloji: Zeest 80

Tarihleme: M.S. 5-6. yy (?)

Bibliyografya: Swan, 2002: s.379

Katalog No **:** 8

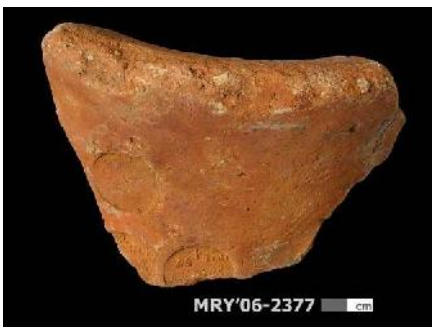
Ölçüsü **:** Damga R: 2.6 cmx3

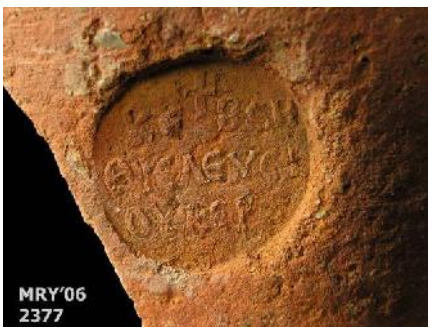
Damgaları: Ağzın hemen altından başlayan 3 adet daire formlu damga görülmektedir. Aynı olan damgaların içinde en üstte görülen haçın ardından 3 sıra yazı bulunmaktadır: [**┼ΚΕ ΒΟΗΘΙΕΛΕΥΣΙΟΥΚΕΡS**]. Damgaların ikisi amphora kırık olduğu için kırık ve eksiktir.

Tipoloji: Zeest 80

Tarihleme: M.S. 5-6. yy (?)

Bibliyografya: Swan, 2002: s.379

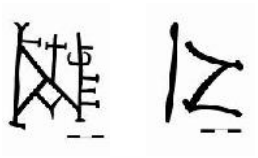

Katalog No **:** 9

Ölçüleri **:** a) Dipinti Gen: 7.3 cm / Dipinti h: 9.3 cm

b) Dipinti Gen: 5.1 cm / Dipinti h: 7.2 cm

Yazıları: Boyunda, kulpların arasında (a) ve diğer yüzeyde (b) birer dipinti bulunmaktadır. İlk yüzeyde monogram, diğerinde ise yazıt görülmektedir. Dipintiler tam ancak yer yer aşınmıştır.

Tipoloji: Kuzmanov XIX

Tarihleme: M.S. 4.-6. yy

Bibliyografya: Kuzmanov, 1973: s.16

a)

b)

Katalog No **:** 10

Ölçüleri **:** Damga R: 2.5 cm

Yazıları: Kulbun üzerinde daire formlu bir damga bulunmaktadır. Damgada ortada haleli, ayakta duran, cepheden duruşlu bir Aziz/İsa (?) betimi yer almaktadır. Etrafında ise onu çevreleyen bir yazı okunmaktadır: [**+ΚΕΒΟΗΘΙ ΕΛΕΥΣΙΟΥ ΚΕ.ΑΙ ΠΤ**◇][**ΤΑΛΑΤ-**◇**ΤΥ.ΙΟ**] Damga tamdır ancak yer yer aşınmıştır. Damgaların etrafında yer alan dipinti ise silinmiş olması nedeni ile okunamamaktadır.

Tipoloji: Zeest 80

Tarihleme: M.S. 5-6. yy (?)

Bibliyografya: Swan, 2002: s.379

Katalog No **:** 11

Ölçüleri **:** Damga R: 1.4 cmx5

Yazıları: Boyunda, kulpların arasında, ağza yakın yerde 5 adet daire formlu damga yapılmıştır. Damgalar haç formunda yerleştirilmiştir ve aynı betimlidir. Bir bordür çerçeve içerisinde; merkezde kanatları çelenk gibi açılmış olan bir kuş (kartal?) betimi ve onun üzerinde monogram bulunmaktadır. Damgalar tamdır. Damgaların etrafında yer alan dipinti monogram (?) ise aşınmış olduğu için silinmiş ve okunamamaktadır.

Tipoloji: Zeest 80

Tarihleme: M.S. 5-6. yy (?)

Bibliyografya: Swan, 2002: s.379

Katalog No **:** 12

Ölçüleri **:** Dipinti Gen: 11.6 / Dipinti h: 5.1 cm

Yazıları: Amphora gövdesinin üzerinde bir satır dipinti yazıt mevcuttur. Dipinti gövdede, dikey biçimli yazılmıştır.

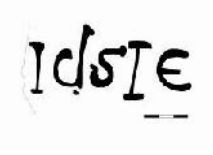
Tipoloji: Zeest 80

Tarihleme: M.S. 5-6. yy (?)

Bibliyografya: Swan, 2002: s.379

Ağız → Dip

Katalog No **:** 13

Ölçüsü **:** Graffiti Gen: 3.3 cm / Graffiti h: 2 cm

Yazıları: Omuzda, kulba yakın yerde bir sıra graffiti yazıt bulunmaktadır. Büyük harfle yazılmış graffiti tamdır: '**ΚΘ**'.

Tipoloji: Yassıada 2; fig.1.9 (benzeri ?)

Tarihleme: M.S. 6.-7. yy (8.yy?)[2]

Bibliyografya: Doorninck, 1989: s.249

Katalog No **:** 14

Ölçüleri **:** Graffiti Gen: 2.8 cm / Graffiti h: 2.8 cm

Yazıları: Gövde üzerinde bir sıra graffiti yazı bulunmaktadır: '**ΑΛΣ**'. Graffiti tamdır.

Tipoloji: Alabastron ve Keay XXVIF

Tarihleme: M.S. 4.-7. yy

Bibliyografya: Bass, Doorninck, 1982: s.181-182; Keay, 1984: s.213

[2] Kazı kontekstiyle birlikte değerlendirilmiştir.

Katalog No : 15

Ölçüleri : Graffiti Gen: 7 cm Graffiti h: 5.4 cm / Karakter Kal: 0.15 cm

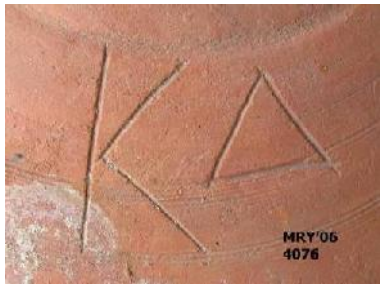
Yazıları: İki kulp arasında, gövdenin başladığı yerde bir satır graffiti yazı bulunmaktadır: '**ΚΔ**'. Graffiti büyük harfle yazılmıştır ve tamdır.

Tipoloji: Saraçhane Tip 39 (kulp kesiti ve boyun yüksekliği kısmen farklıdır)

Tarihleme: M.S. 7.-8. yy [3]

Bibliyografya: Hayes, 1992: s.68

Katalog No : 16

Ölçüleri : a) Graffiti Gen: 5.3 cm / Graffiti h: 11.1 cm Karakter Kal: 0.15 cm / b) Damga R: 2.8 cm

Yazıları: Amphoranın omzunda, yivsiz bölümde, kulpların arasında kalacak şekilde graffiti monogram yer almaktadır. Monogram tamdır. Aynı yüzeyde, boyunda daire formlu bir damga görülmektedir. Damga kısmen aşınmıştır.

Tipoloji: Yassıada 2

Tarihleme: M.S. 6.-7. yy

Bibliyografya: Bass, Doorninck, 1982: 157-160

a) b)

[3] Kazı kontekstiyle birlikte tarihlendirilmiştir.

Katalog No **:** 17

Ölçüleri **:** Graffiti Gen: 6.55 cm / Graffiti h: 8.9 cm

Yazıları: Gövde üzerinde graffiti monogram yer almaktadır. Monogram tamdır.

Tipoloji: Yassıada 2 (CA 18-20 ?)

Tarihleme: M.S. 6.-7. yy

Bibliyografya: Bass, Doorninck, 1982: s.159

Katalog No **:** 18

Ölçüleri **:** Graffiti Gen: 16.9 cm / Graffiti h: 4.5 cm

Yazıları: Boyundan gövdeye geçilen yerde iki kulp arasında bir satır graffiti yazıt yerleştirilmiştir: '**KOCTANTĨNOY**'. Yazı büyük harfle yazılmıştır ve tamdır.

Tipoloji: Yassıada 2; fig.1.9 (benzeri ?)

Tarihleme: M.S. 6.-7. yy (8.yy?)

Bibliyografya: Doorninck, 1989: s.249

Katalog No **:** 19

Ölçüleri **:** Graffiti Gen: 5.9 cm / Graffiti h: 6.4 cm

Yazıları: Gövdede graffiti monogram görülmektedir. Monogram tamdır.

Tipoloji: Bilinmiyor

Tarihleme: Geç Roma Erken Bizans

Bibliyografya: Bilinmiyor

Katalog No **:** 20

Ölçüleri **:** a) Graffiti Gen: 5.4 cm / Graffiti h: 5.1 cm

b) Graffiti Gen: 3.4 cm / Graffiti h: 3.5 cm

Yazıları: İlk graffiti (a) iki kulp arasında, boyunda yapılmıştır. İkinci graffiti (b) ise aynı yüzeyde, kulbun yanında bulunan bir monogramdır. Graffitiler tamdır.

Tipoloji: Yassıada 2; fig.1.9 (benzeri ?)

Tarihleme: M.S. 6.-7. yy (8.yy?)

Bibliyografya: Doorninck, 1989: s.249

a) b)

Katalog No **:** 21

Ölçüleri **:** Mühür: 2.1x1.65 cm / Damga: 1.4x1.15 cm

Yazıları: Amphoranın ağız kenarına yerleştirilmiş bir adet mühür mevcuttur. Mühürde bir daire içerisinde monogram görülmektedir. Mühür tamdır.

Tipoloji: Keay Tipi Amphora (?)

Tarihleme: Geç Roma Erken Bizans

Bibliyografya: Bilinmiyor

Katalog No **:** 22

Damga Ölçüleri **:** Damga R: 1.4 cm

Amphora Yazıları: Amphoranın bir kulbunun üzerinde daire formlu bir damga bulunmaktadır. Damgada: bir çerçevenin ortasında bir nokta görülmektedir. Damga olasılıkla '**Θ**' (theta) harfinin Hellenistik Dönem'de kullanım tarzını ifade etmektedir.

Tipoloji: Thasos Amphorası

Tarihleme: M.Ö. 4.yy

Bibliyografya: Doğer, 1991: s.111

Katalog No **:** 23

Ölçüleri **:** Graffiti Gen: 7.3 cm / Graffiti h: 5.8 cm

Yazıları: Gövde üzerinde büyük harfle yazılmış bir sıra graffiti yazı bulunmaktadır: '**KO**'. Graffitinin başı tamdır, ancak sonunun amphora kırık olduğu için eksik olup olmadığı anlaşılmamaktadır.

Tipoloji: Klozomenai Amphorası?

Tarihleme: M.Ö.6.yy-5.yy başı

Bibliyografya: Doğer, 1991: s.105

Katalog No **:** 24

Ölçüleri **:** Graffiti Gen: 3.5 cm / Graffiti h: 7.3 cm / Karakter Kal: 0.15 cm

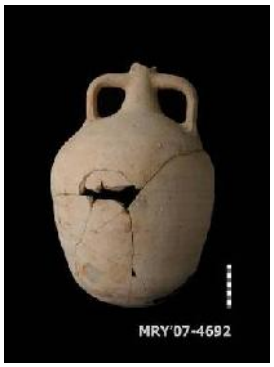
Yazıları: Omuzda, kulba yakın yerde bir ligatür yapılmıştır. Graffiti tamdır.

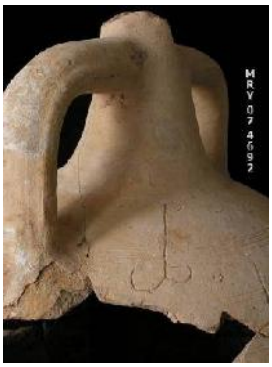

Tipoloji: Saraçhane Tip 37

Tarihleme: M.S. 7.-8. yy[4]

Bibliyografya: Hayes, 1992: s.177

[4] Kazı kontekstiyle birlikte tarihlendirilmiştir.

Katalog No **:** 25

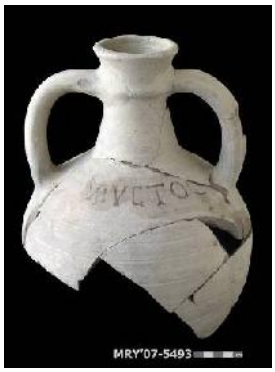
Ölçüleri **:** Dipinti Gen: 12.1 cm / Dipinti h: 2.55 cm

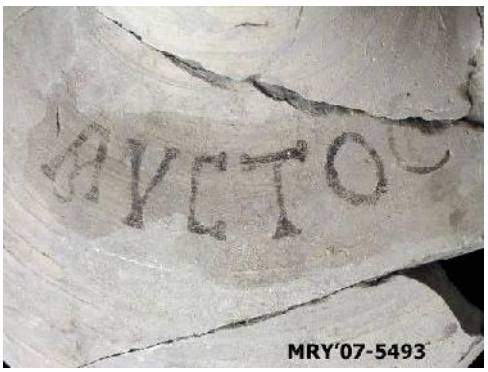
Yazıları: Omuzda, iki kulp arasında, büyük harfle yazılmış bir sıra dipinti yazı bulunmaktadır. Dipinti tamdır.

Tipoloji: Bilinmiyor

Tarihleme: Geç Roma Erken Bizans

Bibliyografya: Bilinmiyor

Katalog No **:** 26

Ölçüleri **:** a) Graffiti Gen: 5.6 cm / Graffiti h: 4.8 cm

b) Graffiti Gen: 5.8 cm / Graffiti h: 4.5 cm

c) Damga R: 2.35 cmx3

Yazıları: Bir kulbun üzerinde 3 adet aynı damga basılmıştır. Damgalar daire formludur ve içlerinde birer çerçeve içerisinde monogram görülmektedir. Amphoranın bir yüzeyinde ilk (a) graffiti, boyunda, kulp hizasında, dikey biçimde yazılmış ikinci (b) graffiti '**MB**' mevcuttur. Graffitiler ve damgalar tamdır. Ancak damgalar kısmen aşınmıştır.

Tipoloji: Zeest 80

Tarihleme: M.S. 5-6. yy (?)

Bibliyografya: Swan, 2002: s.379

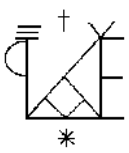
a)

b) c)

Katalog No **:** 27

Ölçüleri **:** Damga R: 2.4 cmx5

Yazıları: Amphora ağzının hemen altında haç biçiminde yerleştirilmiş 5 adet daire formlu damga bulunmaktadır. Damgalar aynıdır; ayakta duran, elinde asa tutan, haleli, gövdesi ¾ lük dönüşlü ve başı profilden betimli Aziz/Melek tasviri yer almaktadır. Asanın yanında bir monogram, Aziz/Melek'in arkasında ise bir sıra yazı bulunmaktadır. Yazıt büyük harfle yazılmıştır.

Tipoloji: Zeest 80

Tarihleme: M.S. 5-6. yy (?)

Bibliyografya: Swan, 2002: s.379

Katalog No **:** 28

Ölçüleri **:** a) Graffiti Gen: 8.9 cm / Graffiti h: 15.8 cm

b) Graffiti Gen: 9.8 cm / Graffiti h: 14.6 cm

Yazıları: Amphoranın omuz bölümünde, iki kulp arasında graffiti yazı bulunmaktadır. Yazıda büyük harf kullanılmıştır ve yazı tamdır.

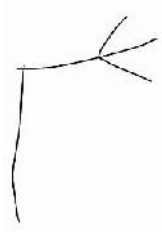
Tipoloji: Yassıada 2; fig.1.9

Tarihleme: M.S. 6.-7. yy (8.yy ?[5])

Bibliyografya: Doorninck, 1989: s.249

a) b)

[5] Kazı kontekstiyle birlikte tarihlenmiştir.

Katalog No **:** 29

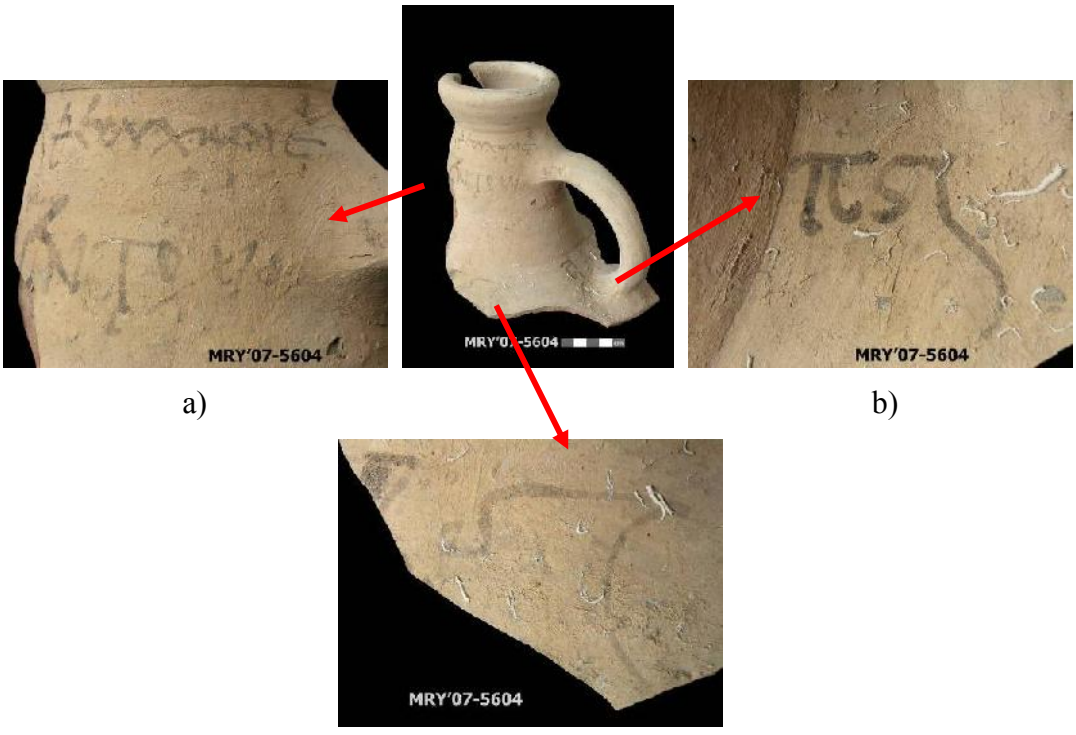
Ölçüleri **:** a) Dipinti Gen: 7.7 cm / Dipinti h: 4.85 cm /
Karakter Kal: 0.15 cm
b) Dipinti Gen: 3.75 cm / Dipinti h: 3.7 cm
c) Dipinti Gen: 5.45 cm / Dipinti h: 4.15 cm

Yazıları: Amphoranın boynunda, iki kulp arasında iki sıra dipinti yazı (a) görülmektedir. '**ΘΕού χάρις ENTONOY**'. Yazı tamdır ancak kısmen aşınmıştır. Amphoranın bir kulbunun altında ikinci dipinti (b) yer almaktadır ve tamdır. Bu dipintinin altında ise, gövdenin başladığı yerde üçüncü dipinti yazı (c) bulunmaktadır. İkinci ve üçüncü dipintiler aynıdır ve ligatürde '**Π Π / Π Σ'** harfleri okunabilmektedir. Söz konusu yazı amphora kırık olduğu için eksiktir.

Tipoloji: Yassıada 2; fig.1.7

Tarihleme: M.S. 6.-7. yy

Bibliyografya: Doorninck, 1989: s.249

a) b)

c)

Katalog No **:** 30

Ölçüleri **:** Damga R: 1.8 cm

Yazıları: Amphoranın boyun kısmında, iki kulp arasında daire formlu bir damga bulunmaktadır. Damganın içinde kabartma yapılmış, uçları belirgin bir haç görülmektedir. Damga tamdır.

Tipoloji: Kuzmanov XIII

Tarihleme: M.S. 4-7. yy

Bibliyografya: Sazanov, 1999: s.265

Katalog No **:** 31

Ölçüleri **:** Graffiti Gen: 3.9 cm / Graffiti h: 3.5 cm

Yazıları: Amphoranın gövdesinde, yivin başladığı kısmın üzerinde graffiti monogram yapılmıştır. Monogram tamdır.

Tipoloji: Yassıada (CA 18-20?)

Tarihleme: Geç Roma Erken Bizans

Bibliyografya: Bass, Doorninck, 1982: s.159

Katalog No **:** 32

Ölçüleri **:** Graffiti Gen: 15.4 cm / Graffiti h: 9.65 cm

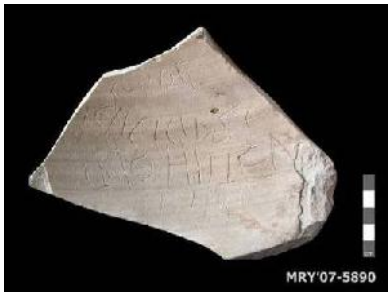
Yazıları: Amphora gövdesinin iç yüzeyinde 4 satır yazıt görülmektedir. Gövdeye kırıldıktan sonra yazı yazıldığı anlaşılmaktadır. Yazı tamdır ve büyük harfle yazılmıştır.

Tipoloji: Bilinmiyor

Tarihleme: Geç Roma Erken Bizans

Bibliyografya: Bilinmiyor

Katalog No **:** 33

Ölçüleri **:** a) Grafiti Gen: 17.6 cm / Graffiti h: 6.6 cm

b) Graffiti Gen: 4.9 cm / Graffiti h: 3 cm

Yazıları: İki kulp arasında, omuzda iki sıra yazıt (a) görülmektedir: '**KOCTANINAKI ΠACIKAA**⁘'. Yazıt büyük harfle yazılmıştır ve olasılıkla tamdır (yazının hemen altı kırıktır). Diğer ve yüzde de ikinci (b) bulunmaktadır; '**KH**' ve büyük harfle yazılmıştır. İkinci graffiti de tamdır.

Tipoloji: Saraçhane Tip 36

Tarihleme: M.S. 7.-8.yy

Bibliyografya: Hayes, 1992: s.68

a)

b)

Katalog No **:** 34

Ölçüleri **:** Damga R: 2.7 cm

Yazıları: Damga, ağızdan 5 cm aşağıda, boyun üzerinde görülmektedir. Damgada çerçeve içine alınmamış bir monogram vardır. Monogramda; '**Θ,E,M,Σ(?),**' harfleri okunmaktadır. Damga tamdır.

Tipoloji: Yassıada 2; fig.1.4

Tarihleme: M.S. 6.-7. yy

Bibliyografya: Doorninck, 1989: s.249

Katalog No **:** 35

Ölçüleri **:** Damga R: 3 cm

Yazıları: İki kulp arasında, boyunda daire formlu bir damga bulunmaktadır. Damgada ortada sakallı, elinde asa/haç tutan, cepheden betimlenmiş bir büst tasviri bulunmaktadır. Etrafında ise onu çevreleyen bir sıra yazı görülmektedir: [**+ΕΠΙΙΙΙΤΟΛΕΜΑΙΟΥΕΠΑ..**]. Damgadaki yazı büyük harfle yazılmıştır. Damga tamdır. Boynun arkasında ikinci bir damga olup olmadığı bilinmemektedir.

Tipoloji: Saraçhane Tip 10

Tarihleme: M.S. 6.-7. yy (8.yy ?)

Bibliyografya: Hayes, 1992: s.167

Katalog No **:** 36

Ölçüleri **:** A) Damga R: 2.6 cm

B) Damga R: 2.6 cm

Yazıları: Aynı amphoraya ait olduğu düşünülen iki amphora kulbu üzerinde, birer adet aynı damgadan yer almaktadır. Damgalarda haleli, elerini havaya kaldırmış, uzun giysili, ayakta duran biri ve etrafında, onu çevreleyen iki sıra yazıt bulunmaktadır. A: [+**ΚΕΒΟΗΘΙ ΕΛΕ…….ΠΤ**⊗] [**ΤΑΛΑΤ-**⊗**ΤΥΟΙΟ**]

B: [+**ΚΕΒΟΗΘΙ ΕΛ……**⊗] [**ΤΑΛΑΤ-**⊗**ΤΥΟΙΟ**].Yazı büyük harfle ve küçük karakterle yazılmıştır. Damgalar tamdır.

Ölçüleri: 1.Kulp Mev.h: 24 cm/ Kulp Mev.h: 25.6 cm

Tipoloji: Zeest 80

Tarihleme: M.S. 5-6. yy (?)

Bibliyografya: Swan, 2002: s.379

A)

B)

Katalog No **:** 37

Ölçüleri **:** a) Damga R: 1.85 cm

b) Damga R: 2.8 cm

c) Graffiti Gen: 2.8 cm / Graffiti h: 5.1 cm

d) Graffiti Gen: 2.25 cm / Graffiti h: 5.7 cm

Yazıları: Amphoranın her iki yüzeyinde birer damga ve graffiti bulunmaktadır. Birinci yüzeyde; boyunda daire formlu bir damga (a) vardır ve içinde iki büyük harf görülmektedir: '⊗**K**'. Aynı yüzeyde, omuzda ilk graffiti (c) de görülmektedir. Diğer yüzeyde ise; boyunda daire formlu diğer damga (b) bulunmaktadır. Bu damgada; ortada elinde asa/haç tutan, cepheden bir İmparator/İsa? betimi yapılmış, etrafında ise, bir sıra yazı çerçevelemiştir: [+**….ΤΟΛΕΜΑΙΟ……..**⊗]. Damga oldukça aşınmıştır. Bu yüzeyde de ikinci graffiti (d) mevcuttur. Söz konusu graffitinin küçük bir kısmı amphora kırık olduğu için eksiktir.

Tipoloji: Yassıada 2; fig.1.6

Tarihleme: M.S. 6.-7. yy

Bibliyografya: Doorninck, 1989: s.249

a)

b)

c)

d)

Katalog No **:** 38

Ölçüleri **:** Dipinti Gen: 6 cm / Dipinti h: 2.7 cm

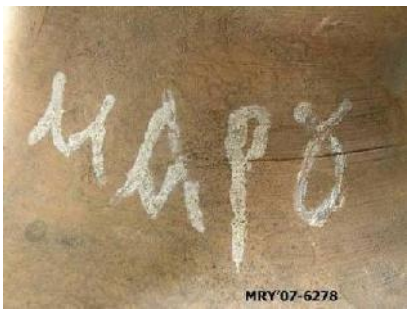
Yazıları: Boyunda, gövdeye ve bir kulba yakın yerde beyaz boyayla yazılmış bir dipinti yazıt görülmektedir: '**MAP◇'.** Yazıt büyük harfle yazılmıştır ve tamdır.

Tipoloji: Saraçhane Tip 9B

Tarihleme: M.S. 6.yy başı-7. yy ortası

Bibliyografya: Hayes, 1992: s.62

Katalog No **:** 39

Ölçüleri **:** a) Damga R: 2.9 cm / b) Damga R: 2.1 cm

Yazıları: Amphoranın boynunda, kulpların arasında iki adet daire formlu damga bulunmaktadır. Damgalar üst üste yapılmıştır. Birinci (a) damga; ağızdan 2.8 cm, aşağıdadır. Ortada cepheden, elinde asa tutan İmparator/İsa (?) betiminin etrafında bir sıra yazıt yer almaktadır: [**….ΤΟΛΕΜΑΟ ΥΕΠΑΙ**]. Yazı büyük harfle yazılmıştır. İlk damganın altında yapılmış ikinci (b) daire formlu damgada; bir çerçeve içinde iki büyük harf görülmektedir: '**K**'. Damgalar kısmen aşınmıştır ancak tamdır.

Tipoloji: Saraçhane tip 29 (?)

Tarihleme: M.S. 7.-8.yy

Bibliyografya: Hayes, 1992: s.68

a) b)

Katalog No **:** 40

Ölçüleri **:** Dipinti Gen: 5.9 cm / Dipinti h: 4.9 cm /
Karakter Kal: 0.15 cm

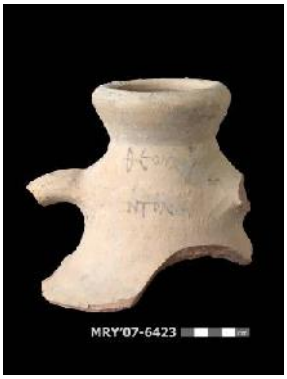
Yazıları: Amphoranın boynunda, kulpların arasında ve ağız kenarının hemen altında yer alan iki sıra dipinti yazıt görülmektedir. Yazı tamdır ve büyük harfle yazılmıştır. Dİpinti kısmen aşınmıştır.

Tipoloji: Yassıada 2; fig.1.7

Tarihleme: M.S. 6.-7. yy

Bibliyografya: Doorninck, 1989: s.249

Katalog No **:** 41

Ölçüleri **:** Graffiti Gen: 8.3 cm / Graffiti h: 6.45 cm /
Karakter Kal: 0.1 cm

Yazıları: Amphoranın boynunda, iki kulp arasında graffiti monogram yapılmıştır. Monogramda, bir christogram içinde dört harf görülmektedir. Monogram yüzeyi kısmen aşınmıştır.

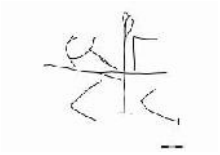
Tipoloji: Samos Sarnıç Tip

Tarihleme: M.S. 6.-7. yy (8.yy ?)

Bibliyografya: Arthur, 1989: s.83-84

Katalog No **:** 42

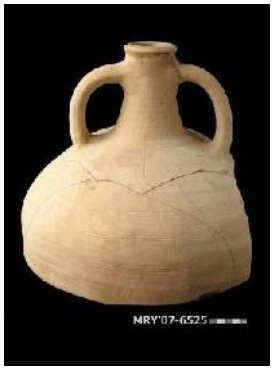
Ölçüleri **:** a) Graffiti Gen: 12.7 cm / Graffiti h: 13 cm
b) Graffiti Gen: 2 cm / Graffiti h: 3.5 cm
c) Graffiti Gen: 6.4 cm / Graffiti h: 4.8 cm
d) Graffiti Gen: 10.9 cm / Graffiti h: 2 cm

Yazıları: Amphoranın omzunda, iki kulp arasında ilk (a) ve ikinci (b) graffitiler bulunmaktadır. Amphoranın diğer yüzünde ise üçüncü (c); '**Π**' ve dördüncü (d) graffitiler yapılmıştır. İlk graffiti kısmen kırıktır, diğer graffitiler ise tamdır.

Tipoloji: Saraçhane Tip 29

Tarihleme: M.S. 7.-8. yy

Bibliyografya: Hayes, 1992: s.68

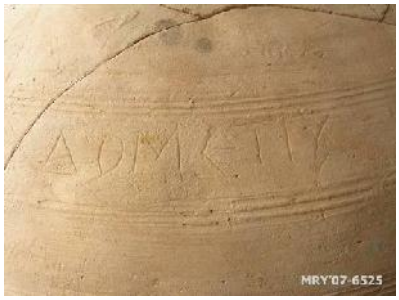
a)

b)

c)

d)

Katalog No **:** 43

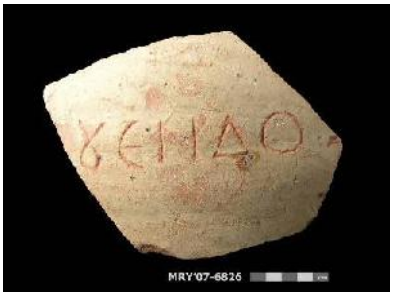
Ölçüleri **:** Graffiti Gen: 16 cm / Graffiti h: 3.3 cm

Yazıları: Amphoranın gövdesi üzerinde bir sıra graffiti yazı bulunmaktadır: '.☧**ENΔO.**'. Yazıda büyük harf kullanılmıştır. Graffitinin başı ve sonu amphora kırık olduğu için eksiktir.

Tipoloji: Keay Amphorası (?)

Tarihleme: Geç Roma Erken Bizans

Bibliyografya: Keay, 1984: s.78-94

Katalog No **:** 44

Ölçüleri **:** Graffiti Gen: 8.2 cm / Graffiti h: 8.5 cm

Yazıları: Amphoranın omzunda, iki kulp arasında yerleştirilmiş bir sıra graffiti yer almaktadır: **'CTE**'. Graffiti yivlerin başladığı yerin hemen üst kısmındadır ve yazıda büyük harf kullanılmıştır. Graffiti tamdır.

Tipoloji: Yassıada 2; fig.1.10 (?)

Tarihleme: M.S. 6.-7. yy

Bibliyografya: Doorninck, 1989: s.249

Katalog No : 45

Ölçüleri : a) Graffiti Gen: 2.4 cm / Graffiti h: 3.2 cm / Karakter Kal: 0.2 cm

b) Graffiti Gen: 3.3 cm / Graffiti h: 7.2 cm / Karakter Kal: 0.2 cm

Yazısı: Amphoranın boynunda, iki kulp arasında ilk (a) '**NI**' graffiti bulunmaktadır. İkinci (b) '**ME'** graffiti ise; kulp hizasında, boyunda dikey biçimde yazılmıştır. Her iki graffitide de büyük harf kullanılmıştır. Graffitiler tamdır ancak kısmen aşınmıştır.

Tipoloji: Zeest 80

Tarihleme: M.S. 5-6. yy (?)

Bibliyografya: Swan, 2002: s.379

a) b)

Katalog No : 46

Ölçüleri : Graffiti Gen: 3.5 cm / Graffiti h: 8 cm

Yazıları: Amphoranın omzunda, kulba yakın yerde graffiti monogram yapılmıştır. '**A, N, W, Y** ve **O**' harfleri okunabilmektedir. Graffiti tamdır.

Tipoloji: Yassıada 2; fig.1.10

Tarihleme: M.S. 6.-7. yy

Bibliyografya: Doorninck, 1989: s.249

Katalog No **:** 47

Ölçüleri **:** Graffiti Gen: 9 cm / Graffiti h: 7.3 cm /
Karakter Kal: 0.05 cm

Yazıları: Amphoranın omzunda, iki kulp ortasında kalacak şekilde yerleştirilmiş bir sıra graffiti yer almaktadır: '**KA'**. Graffitide büyük harf kullanılmıştır.

Tipoloji: Kuzmanov XIX

Tarihleme: M.S. 4.-6. yy

Bibliyografya: Kuzmanov, 1973: s.16

Katalog No **:** 48

Ölçüleri **:** a) Graffiti Gen: 4.9 cm / Graffiti h: 2.6 cm
b) Graffiti Gen: 5.5 cm / Graffiti h: 6.5 cm

Yazıları: Amphoranın boynunda, kulba yakın yerde büyük harflerle yazılmış bir graffiti yazıt (a) bulunmaktadır: '**ΦΟΤΙΝ'**. Yazıt tamdır. Amphoranın diğer yüzeyinde, omuzda ikinci (b) graffiti '**Γ'** görülmektedir. Graffitide büyük harf kullanılmıştır. İkinci graffiti kısmen kırıktır.

Tipoloji: Saraçhane Tip 36 (/37?)

Tarihleme: M.S. 7-8. yy[6]

Bibliyografya: Hayes, 1992: s.68/177

a) b)

[6] Kazı kontekstiyle birlikte tarihlendirilmiştir.

Katalog No **:** 49

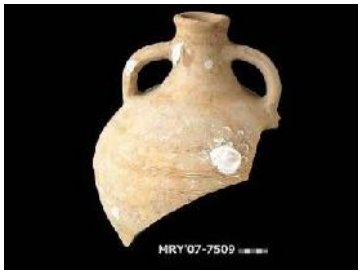
Ölçüleri **:** Graffiti Gen: 26 cm / Graffiti h: 7.4 cm

Yazıları: Omuzda, iki kulp arasında, tarak yivlerin başladığı yerin üzerinde bir sıra graffiti yazıt görülmektedir: '**IWPΔAN**'. Yazı bir christogramla başlamaktadır ve yazıda büyük harf kullanılmıştır. Yazı tamdır.

Tipoloji: Yassıada 2; fig.1.9

Tarihleme: M.S. 6.-7. yy

Bibliyografya: Doorninck, 1989: s.249

Katalog No **:** 50

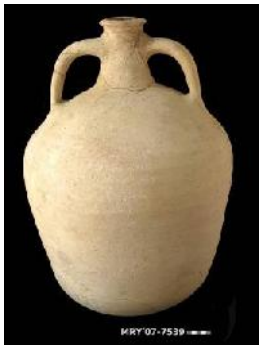
Ölçüleri **:** Graffiti Gen: 6.15 cm / Graffiti h: 6.5 cm /
Karakter Kal: 0.15 cm

Yazıları: Omuzda, iki kulp arasında graffiti yapılmıştır: '**Δ'.** Graffitide büyük harf kullanılmıştır. Graffiti tamdır.

Tipoloji: Saraçhane Tip 38

Tarihleme: M.S. 8.yy[7]

Bibliyografya: Hayes, 1992: s.177

[7] Kazı kontekstiyle birlikte tarihlendirilmiştir.

Katalog No : 51

Ölçüleri : a) Graffiti Gen: 7.3 cm / Graffiti h: 3.25 cm
b) Graffiti Gen: 3.5 cm / Graffiti h: 2.2 cm
c) Graffiti Gen: 3.7 cm / Graffiti h: 2.85 cm
d) Graffiti Gen: 4.25 cm / Graffiti h: 3.2 cm

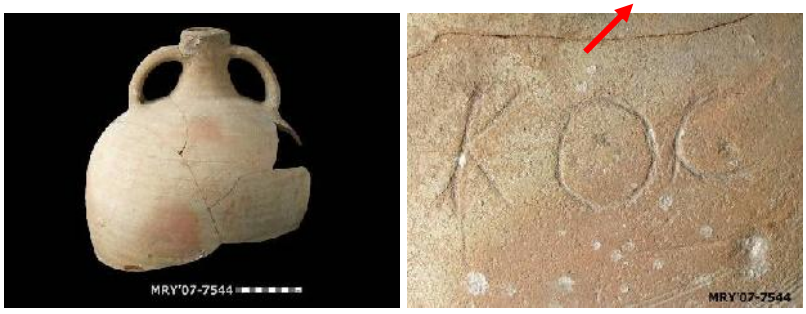
Yazıları: Omuzda, iki kulp arasında 3 adet graffiti (b; '**ΠΑ**', c; '**OC**', d; '**Δ**') vardır. Graffitilerde büyük harf kullanılmıştır. Omzun diğer tarafında ise iki kulp arasında ikinci graffiti (a) '**KOC**' yazı görülmektedir. Graffitiler tamdır.

Tipoloji: Saraçhane Tip 29

Tarihleme: M.S. 7. yy (8.yy ?)

Bibliyografya: Hayes, 1992: s.68

a)

d) b)

c)

Katalog No **:** 52

Ölçüleri **:** a) Damga R: 3.2 cm / b) Damga R: 2.2 cm

Yazıları: Boyunda, iki kulp arasında bulunan daire formlu damgada (a); ortada elinde haç tutan İmparator/İsa (?) betimi ve etrafını çevreleyen bir sıra yazı görülmektedir: [+**ΕΠΙΠΤΟ.ΕΜΑΟ ΥΕΠΑΙ**[Yazıda büyük harf kullanılmıştır. İkinci (b) damgada; bir çerçeve içerisinde iki harf;'**K**' görülmektedir. Her iki damga da tamdır ancak ilk damga kısmen aşınmıştır.

Tipoloji: Saraçhane Tip 36

Tarihleme: M.S. 6.-7. yy (8.yy başı?)

Bibliyografya: Hayes, 1992: s.68

a) b)

Katalog No **:** 53

Ölçüleri **:** a) Damga R: 2.2 cm / b) Damga R: 2.8 cm

Yazıları: Amphora kulplarında daire formlu birer damga yapılmıştır. İlk (a) damgada; daire formlu bir çerçeve içerisinde iki harf vardır; '**K**'. İkinci (b) damgada; elinde haç olan, sakallı, giysili bir büst İmparator/İsa (?) cepheden betimlenmiştir. Büstün etrafında ise damgayı çevreleyen bir sıra yazı bulunmaktadır; [**+E….OEMAIOYEΠAPX**]. Yazı en üstte bir haçla başlamaktadır ve yazıda büyük harf kullanılmıştır. Damgalar tamdır ve kısmen aşınmıştır.

Tipoloji: Saraçhane; Tip 28

Tarihleme: M.S. 6.-7. yy[8]

Bibliyografya: Hayes, 1992: s.167

a) b)

Katalog No **:** 54

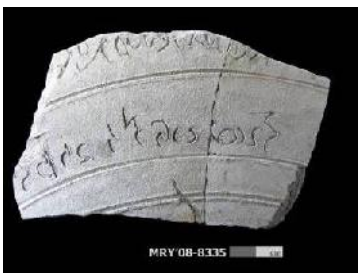
Ölçüleri **:** Graffiti Gen: 9.3 cm / Graffiti h: 4.3 cm

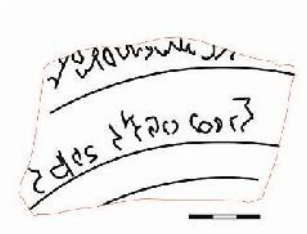
Yazıları: Amphoranın dibine yakın yerde hamur ıslakken yazılmış en az iki satır graffiti yazıt bulunmaktadır. Yazının sağdan sola doğru yazıldığı düşünülmektedir. Amphora kırık olduğu için yazı eksiktir ancak son satırın başı mevcuttur. Onun dışında satırın sonu ve diğer üst satırın büyük kısmı okunamamaktadır.

Tipoloji: Kuzmanov XIII (?)

Tarihleme: M.S. 4.-7. yy

Bibliyografya: Sazanov, 1999: s.265

[8] Kazı konteksti ile tarihlendirilmiştir.

Katalog No **:** 55

Ölçüleri **:** Graffiti Gen: 4.4 cm / Graffiti h: 0.7 cm

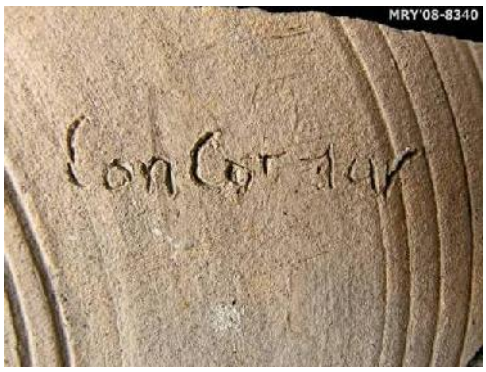
Yazıları: Graffiti hamur ıslakken yazılmıştır. Yazıt dibe 5.4 cm uzaktadır ve yazı tamdır; '**CONKOPΔAN**'.

Tipoloji: Kuzmanov XIII

Tarihleme: M.S. 4.-7. yy

Bibliyografya: Sazanov, 1999: s.265

Katalog No **:** 56

Ölçüleri **:** Damga: 3.2/2.8x2.3 cm

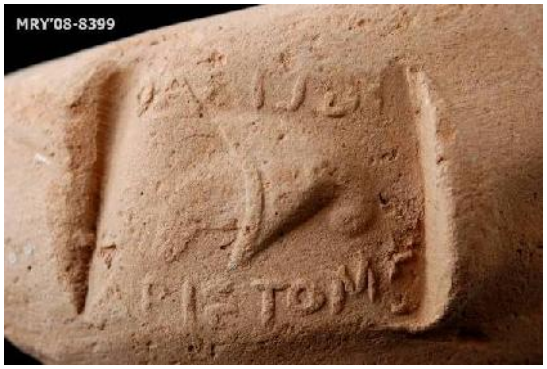
Damgası: Yamuk formlu bir damga içerisinde, ortada mantar/şapka(?) betimi, altında ve üstünde birer satır yazıt bulunmaktadır. Yazılar büyük harflerle yazılmıştır; '**ΘΑΣ Ι Ω . - ΑΡΙΕΤΟΜ .**'.

Tipoloji: Bilinmiyor

Tarihleme: M.Ö.5-4.yy'a tarihlenen amphora parçalarıyla birlikte ele geçmiştir.

Bibliyografya: Bilinmiyor

Katalog No **:** 57

Ölçüleri **:** a) Graffiti Gen: 8.8 cm / Graffiti h: 4.8 cm

b) Graffiti Gen: 2.8 cm Graffiti h: 2.5 cm

Yazıları: İlk graffiti (a) kulbun aşağısında yazılmıştır ve yazı tamdır; '**ΘEW**'. Büyük harf kullanılmıştır. İkinci graffiti (b) ise gövdede yazılıdır; '**Λ**' ve tamdır. Tek harften oluşmaktadır. İlk graffiti ile ikinci graffiti arasında 5.4 cm mesafe vardır.

Tipoloji: Söz konusu amphora arazinin bazı bölgelerine çıkan 'kazıda 8.yy amphorası' olarak tanımlanan amphoralara çok benzeyen bir formdur. Bulunduğu tabaka da verilen tarihi karşılamaktadır.

Tarihleme: M.S. 8-9.yy (?)

Bibliyografya: Kaynak araştırmalarında tespit edilemediği için isimlendirilememiştir ve verilen tarih soru işareti taşımaktadır. Devam edecek kaynak araştırması sonucunda daha net bir tarihe ya da tipolojiye ulaşılabilir.

a)

b)

Katalog No **:** 58

Ölçüleri **:** Graffiti Gen: 2.7 cm / Graffiti h: 11.9 cm

Yazıları: Amphora kulbu üzerinde graffiti hayvan tasviri ve üç sıra yazıt yer almaktadır. Graffiti aşınmıştır ancak tamdır. Amphora kırık olduğu için diğer kulp eksiktir.

Tipoloji: Ganos Amphorası

Tarihleme: M.S. 9.-11. yy (?)

Bibliyografya: Günsenin, 1990: s.21

Katalog No **:** 59

Ölçüleri **:** Graffiti Gen: 11 cm / Graffiti h: 3.5 cm

Yazıları: İki kulp arasında, boyundan gövdeye geçtiği yerde graffiti görülmektedir. Olasılıkla Arapça olan graffiti ‘جل اب ذ سر عل’ yazısı görülmektedir. Yazı tamdır.

Tipoloji: Günsenin I

Tarihleme: M.S. 10-11. yy[9]

Bibliyografya: Günsenin, 1990: s.21

Katalog No **:** 60

Ölçüleri **:** a) Graffiti Gen: 3.4 cm / Graffiti h: 4.4 cm

b) Graffiti Gen: 3.2 cm / Graffiti h: 2 cm

Yazıları: Amphoranın boynundan gövdeye geçilen yerde, omuzda iki adet; (a) ‘**ΠΑΥ**’ ve (b) ‘**A**’ graffitileri yapılmıştır. Graffitiler tamdır.

Tipoloji: Pamphylia Amphorası

Tarihleme: M.S. 2-3.yy (?)

Bibliyografya: Doğer, 1991: s.123

a) b)

[9] Günsenin I amphorasının üretimi 9.-12.yy’da üretilmiştir. Ancak tarihleme yoğun kullanımı olan ve Yenikapı kazılarında ait olduğu tabakaya göre tarihlenmiştir.

Katalog No **:** 61

Ölçüleri **:** a) Graffiti Gen: 8 cm / Graffiti h: 7.2 cm

b) Graffiti Gen: 4.2 cm / Graffiti h: 4.8 cm

c) Graffiti Gen: 2 cm / Graffiti h: 1 cm

Yazıları: İlk (a) graffiti, kulpların arasında omuzda yer almaktadır. Graffiti en az iki sıradan oluşmaktadır ve büyük harf kullanılmıştır. '**CTE**'

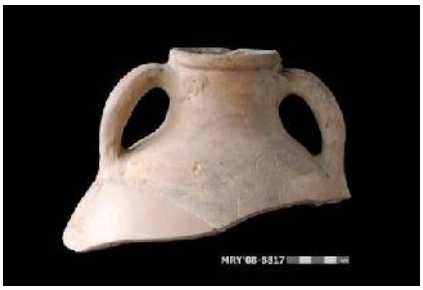
'**K .**'

İkinci (b) graffiti ise bir kulbun gövdeye bağlandığı yerde yapılmıştır. Üçüncü (c) graffiti ise, diğer kulbun üzerinde bulunmaktadır. İlk graffiti amphora kırık olduğu için eksiktir ancak ikinci ve üçüncü graffitiler tamdır.

Tipoloji: Saraçhane; Tip 2

Tarihleme: M.S. 4.-5. yy başı

Bibliyografya: Hayes, 1992: s.62

a) b)

c)

Katalog No **:** 62

Ölçüleri **:** Graffiti Gen: 10.2 cm / Graffiti h: 6.7 cm /
Karakter Kal: 0.1 cm

Yazıları: Aralıklı yivlerin başladığı yerin üzerinde, omuzda bir sıra graffiti yazıt bulunmaktadır; '**KWN**'. Yazıt büyük harfle yazılmıştır ve tamdır.

Tipoloji: Yassıada 2 (CA 18-20?)

Tarihleme: M.S. 6.-7. yy

Bibliyografya: Bass, Doorninck, 1982: s.159

Katalog No **:** 63

Ölçüleri **:** Graffiti Gen: 2.8 cm / Graffiti h: 5.2 cm

Yazıları: Boyundan gövdeye geçildiği yerde, iki kulp arasında graffiti monogram yapılmıştır. Monogramda '**A**, **N**, **W**, ' harfleri okunabilmektedir. Monogram tamdır.

Tipoloji: Yassıada 2

Tarihleme: M.S. 6.-7. yy

Bibliyografya: Bass, Doorninck, 1982: s.157-161

Katalog No **:** 64

Ölçüleri **:** Graffiti Gen: 11.5 cm / Graffiti h: 5.4 cm

Yazıları: Amphoranın boynunda, kulpları arasında en az bir sıra graffiti yazı yer almaktadır: '**ΝΓΣ**'. Graffiti bir christogramla başlamaktadır ve yazıda büyük harf kullanılmıştır. Yazının başı ve sonu tam olmasına rağmen, amphora kırık olduğu için alt kısmı kırıktır. Yazının ikinci sırasının olup olmadığı bilinmemektedir.

Tipoloji: Bilinmiyor

Tarihleme: Geç Roma Erken Bizans

Bibliyografya: Bilinmiyor

Katalog No **:** 65

Ölçüleri **:** A) Damga R: 1.3 cm

B) Damga R: 1.25 cm

Yazıları: Aynı amphoraya ait olduğu sanılan iki amphora kulbu üzerinde birer adet aynı damgadan yer almaktadır. Daire formlu damgalarda; bir aslan üzerinde kanatlarını açmış bir şahin/kartal betimi görülmektedir. Damgalar tamdır.

Tipoloji: Zeest 80

Tarihleme: M.S. 5-6. yy (?)

Bibliyografya: Swan, 2002: s.379

A) B)

Katalog No **:** 66

Ölçüsü: **:** Damga R: 1.8 cm

Yazıları: Amphora kulbunda daire formlu bir damga yer almaktadır. Damgada haleli asker Aziz Georgios, elinde mızrakla atının üzerinde oturmuş yerdeki yılanı (yılan ejderi) öldürmektedir. Georgios'un üzerinde bir satır yazıt görülmektedir: '**ΘΕΟΔΏΡΟU'.** Damga tamdır.

Tipoloji: Zeest 80 Damga tamdır.

Tarihleme: M.S. 5-6. yy (?)

Bibliyografya: Swan, 2002: s.379

Katalog No **:** 67

Ölçüleri **:** a) Dipinti Gen: 5 cm / Dipinti h: 2.3 cm

b) Dipinti Gen: 5.3 cm / Dipinti h: 1.2 cm

Yazıları: Boyunda, kulpların arasında bir sıra dipinti yazı (a) görülmektedir; '**ΣΒΙΛΚ'**. Yazı aşınmıştır ancak tamdır. İkinci dipinti (b) ise, diğer yüzeyde, kulba yakın yerde yer almaktadır. Dipinti aşınmıştır ve amphora kırık olduğu yazı eksiktir.

Tipoloji: Bilinmiyor

Tarihleme: Geç Roma Erken Bizans

Bibliyografya: Bilinmiyor

a)

Katalog No **:** 68

Ölçüleri **:** Graffiti Gen: 9.95 cm / Graffiti h: 3.65 cm

Yazıları: Gövde üzerindeki tarak yivlerin alt kısmında bir satır graffiti yazıt yer almaktadır: '**CTEΦAN**'. Yazıtta büyük harf kullanılmıştır. Amphora kırık olduğu için graffitinin sonu eksiktir.

Tipoloji: Yassıada 2 (?)

Tarihleme: M.S. 6.-7. yy

Bibliyografya: Bass, Doorninck, 1982: s.157-161

Katalog No **:** 69

Ölçüleri **:** a) Graffiti Gen: 3.8 cm / Graffiti h: 4.3 cm

b) Graffiti Gen: 1.8 cm / Graffiti h: 2.3 cm

Yazıları: Amphoranın omzunda kulba yakın yerde ilk graffiti (a) monogram yer almaktadır. İkinci (b) graffiti monogram ise; kulbun diğer yanında bulunmaktadır. Her iki monogram da tamdır.

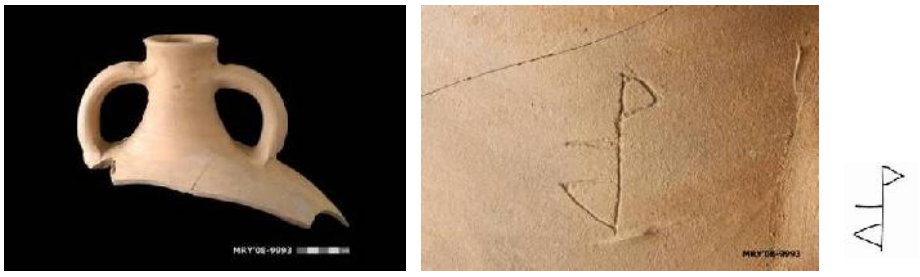
Tipoloji: Yassıada 2 (CA 20?)

Tarihleme: M.S. 6.-7. yy (8.yy başı?)

Bibliyografya: Bass, Doorninck, 1982: s.159

a)

b)

Katalog No **:** 70

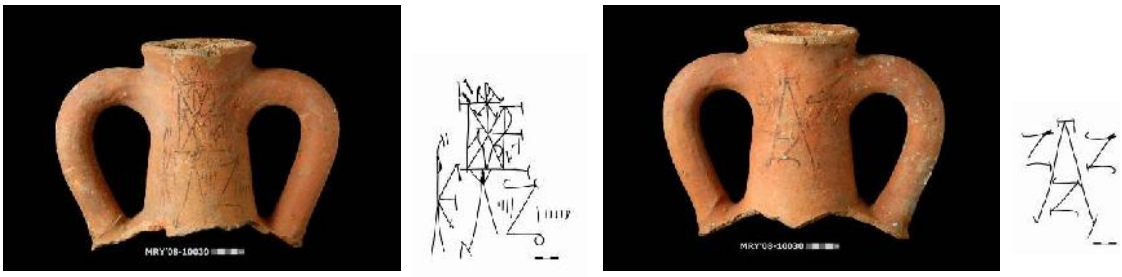
Ölçüleri **:** a) Dipinti Gen: 14.5 cm / Dipinti h: 25.5 cm
b) Dipinti Gen: 11 cm / Dipinti h: 18.7 cm
c) Dipinti Gen: 10.6 cm / Dipinti h: 4.5 cm
d) Dipinti Gen: 8.7 cm / Dipinti h: 3.5 cm

Yazıları: Amphora boynunda, kulpların arasında yerleştirilmiş ilk dipinti monogram (a) yer almaktadır. Boynun diğer yüzeyinde de yine bir monogram/ligatür (b) mevcuttur. Her iki kulbun alt/iç yüzeyinde dik biçimde yazılmış birer satır yazılmış dipinti yazıt (c ve d) görülmektedir. a ve b dipintileri kısmen aşınmış olsa da tamdır. Ancak (c) '**ΑΝΔΡΟΑ**[**Ν**]' ve (d) '**ΠΑΥΛ**☒' dipinti yazıları oldukça aşınmıştır ve (c) yazısının son harfi silinmiştir.

Tipoloji: Zeest 80

Tarihleme: M.S. 5-6. yy (?)

Bibliyografya: Swan, 2002: s.379

a) b)

c) d)

Katalog No **:** 71

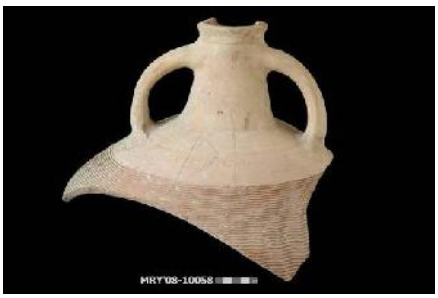
Ölçüleri **:** Graffiti Gen: 8.9 cm / Graffiti h: 8.8 cm

Yazıları: Amphoranın omzunda, iki kulp arasında graffiti bulunmaktadır. Ortada bulunan monogramın içinden geçen ve karakter boyu daha kısa olan bir satır yazı görülmektedir. '**AN**' ligatürünün ortasında yer alan '**Ιωάν[ν]ου'** yazısı görülmektedir. Yazıda büyük harf kullanılmıştır ve graffiti tamdır.

Tipoloji: Yassıada 2

Tarihleme: M.S. 6.-7. yy

Bibliyografya: Bass, Doorninck, 1982: s.157-161

Katalog No **:** 72

Ölçüleri **:** Graffiti Gen: 16.3 cm / Graffiti h: 2.6 cm

Yazıları: Amphoranın yivli kısmının altında bir sıra graffiti yazıt görülmektedir. Yazıda büyük harf kullanılmıştır: '**ΕΠΙΦΛΣ/Z**(?)**ΛΟ'**. Graffitinin başı (?) ve sonu amphora kırık olduğu için eksiktir.

Tipoloji: Yassıada 2 (?)

Tarihleme: M.S. 6.-7. yy

Bibliyografya: Bass, Doorninck, 1982: s.157-161

Katalog No **:** 73

Ölçüleri **:** Damga: 3.5 cm x 1.6 cm

Yazıları: Amphora kulbu üzerinde dikdörtgen formunda bir damga yer almaktadır. Damgada bir sıra yazı görülmektedir: '**ΕΠΠΙΞΕΝΟΦΑ'.** Yazı büyük harfle yazılmıştır. Damgada olasılıkla iki sıra yazı bulunmaktadır ancak damga aşındığı için okunamamaktadır.

Tipoloji: Bilinmiyor

Tarihleme: Geç Roma Erken Bizans kontekstinde ele geçmiştir ancak M.Ö.4-3.yy' (?) tarihlendirildiği düşünülmektedir.

Bibliyografya: Bilinmiyor

Katalog No **:** 74

Ölçüleri **:** Graffiti Gen: 4 cm / Graffiti h: 3.6 cm

Yazıları: Amphoranın boynunda, iki kulp arasında graffiti monogram bulunmaktadır. Monogram tamdır.

Tipoloji: Yassıada 2; fig.1.9

Tarihleme: M.S. 6.-7. yy

Bibliyografya: Doorninck, 1989: 249

Katalog No **:** 75

Ölçüleri **:** a) Dipinti Gen: 11 cm / Dipinti h: 8.3 cm

b) Dipinti Gen: 11.5 cm / Dipinti h: 24.5 cm

c) Damga: 2.2x3 cm

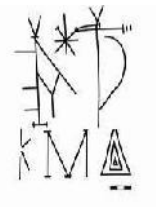
Yazıları: Amphoranın boynunda, iki kulp arasında ilk (a) dipinti monogram yer almaktadır. Monogramın simetriğinde de ikinci (b) dipinti bulunmaktadır. Amphoranın kulbunda haç formlu bir damga yapılmıştır. Damga tamdır ancak dipintiler aşınmış olduğu için net okunamamaktadır.

Tipoloji: Zeest 80

Tarihleme: M.S. 5-6. yy (?)

Bibliyografya: Swan, 2002: s.379

a) b) c)

Katalog No **:** 76

Ölçüleri **:** Graffiti Gen: 9.4 cm / Graffiti h: 2.4 cm

Yazıları: Amphoranın gövdesinde bir sıra graffiti yazıt bulunmaktadır. Yazı bir haçla başlamaktadır: '**ZWTHK'**. Yazının sonu olasılıkla (?) amphora kırık olduğu için eksiktir. Yazıda büyük harf kullanılmıştır.

Tipoloji: Yassıada 2 (CA 18-20 ?)

Tarihleme: M.S. 6.-7. yy

Bibliyografya: Bass, Doorninck, 1982: 159

Katalog No **:** 77

Ölçüleri **:** Damga R: 2.2 cm

Yazıları: Amphoranın boynunda, iki kulp arasında daire formlu bir damga bulunmaktadır. Damgada bir monogram yapılmıştır. '**P**, **K**, **W**, **O** (?), **Y** (?) / ' harfleri okunabilmektedir. Damga tamdır.

Tipoloji: Kuzmanov XIII

Tarihleme: M.S. 4.-7. yy

Bibliyografya: Sazanov, 1999: s.265

Katalog No **:** 78

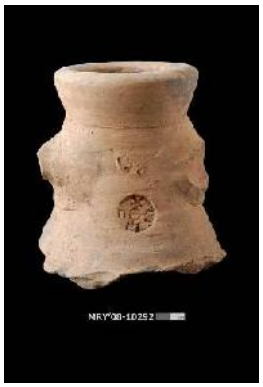
Ölçüleri **:** Damga R: 2.7 cm

Yazıları: Amphoranın boynunda, iki kulp arasında daire formlu damga yer almaktadır. Damgada monogram görülmektedir. Monogramda harfleri '**Θ, E, M, Σ(?),** ' okunabilmektedir. Damga tamdır.

Tipoloji: Yassıada 2

Tarihleme: M.S. 6.-7. yy

Bibliyografya: Bass, Doorninck, 1982: s.157-161

Katalog No **:** 79

Ölçüleri **:** Graffiti Gen: 2 cm / Graffiti h: 3.5 cm

Yazıları: Amphoranın dip kısmında graffiti yazı '**Φ**' yapılmıştır. Graffiti tek harften oluşmaktadır. Graffiti tamdır. Yazı hamur ıslakken yazılmıştır.

Tipoloji: Keay XXV (?)

Tarihleme: M.S. 4-5. yy

Bibliyografya: Keay, 1984: s.209

Katalog No **:** 80

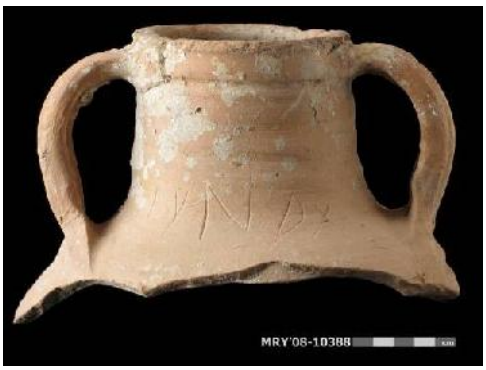
Ölçüleri **:** Graffiti Gen: 10.2 cm / Graffiti h: 3.4 cm

Yazıları: Boyundan omuza geçiş yerinde, iki kulp arasında bir sıra graffiti yazıt bulunmaktadır: '**ΕΥΝΘΧ'.** Graffitide büyük harf kullanılmıştır ve tamdır.

Tipoloji: Bilinmiyor

Tarihleme: Geç Roma Erken Bizans

Bibliyografya: Bilinmiyor

Katalog No **:** 81

Ölçüleri **:** Graffiti Gen: 4.4 cm / Graffiti h: 7.7 cm

Yazıları: Amphora omzunda, kulba yakın yerde bir sıra graffiti yazıt bulunmaktadır. Ligatür olabileceği düşünülen graffitide '**Π** [ve/veya] **M, N'** harflerinin okunabildiği yazıda büyük harf kullanılmıştır. Graffiti tamdır.

Tipoloji: Bilinmiyor

Tarihleme: Geç Roma Erken Bizans

Bibliyografya: Bilinmiyor

Katalog No **:** 82

Ölçüleri **:** Damga R: 2.2 cm

Yazıları: Amphoranın boynunda, iki kulp arasına yerleştirilmiş daire formlu bir damga bulunmaktadır. Damgada bir çerçeve içerisinde monogram görülmektedir. Damga kısmen aşınmıştır ancak tamdır.

Tipoloji: Kuzmanov XIII

Tarihleme: M.S. 4.-7. yy

Bibliyografya: Sazanov, 1999: s.265

Katalog No **:** 83

Ölçüleri **:** a) Graffiti Gen: 6.2 cm / Graffiti h: 3.7 cm

b) Graffiti Gen: 7.8 cm / Graffiti h: 4.6 cm / Karakter Kal: 0.15 cm

c) Graffiti Gen: 11.2 cm / Graffiti h: 6 cm

Yazıları: Amphoranın boynunda, iki kulp arasında ilk (a) graffiti; '**ΚΘC'** yer almaktadır. Boynun arka tarafında ise ikinci (b) graffiti; '**ΚΘC'** yapılmıştır. İlk graffiti ve ikinci graffiti yazılar aynıdır. İkinci graffitinin olduğu tarafta, omuzda üçüncü (c) graffiti; '**ΠC'** görülmektedir. İlk ve ikinci yazılar tamdır ancak üçüncü graffiti amphora kırık olduğu için eksiktir.

Tipoloji: Kuzmanov XIX

Tarihleme: M.S. 4.-6. yy

Bibliyografya: Kuzmanov, 1973: s.16

a)

b)

c)

Katalog No **:** 84

Ölçüleri **:** a) Dipinti Gen: 10.2 cm / Dipinti h: 26 cm
b) Dipinti Gen: 6.3 / Dipinti h: 21.9 cm
c) Dipinti Gen: 13.4 cm / Dipinti h: 5.5 cm
d) Dipinti Gen: 5.1 cm / Dipinti h: 13 cm
e) Dipinti Gen: 4.5 cm / Dipinti h: 5.5 cm
f) Parmak Damga R: 1.3 cmx2

Yazıları: Amphoranın boynunda, kulpların arasında yerleştirilmiş ilk (a) dipinti monogram bulunmaktadır. İkinci (b) dipinti ise boynun arka tarafında, kulpların arasına yerleştirilmiştir. İlk dipintinin sağında üçüncü (c) dipinti, solunda ise dördüncü (d) dipinti yazıt yer almaktadır. Üçüncü ve dördüncü dipintiler dikey biçimde yazılmıştır. Beşinci (e) dipinti monogram ise bir (üçüncü (c) dipintinin olduğu) kulbun üzerindedir. Ayrıca her iki kulbun iç kısmında altta birer parmak damga (f) mevcuttur. Damgalar tamdır ancak dipintiler aşınmıştır. İlk dipinti (a) amphora kırık olduğu için eksiktir, diğer dipintiler ise tamdır.

Tipoloji: Zeest 80

Tarihleme: M.S. 5-6. yy (?)

Bibliyografya: Swan, 2002: s.379

a)

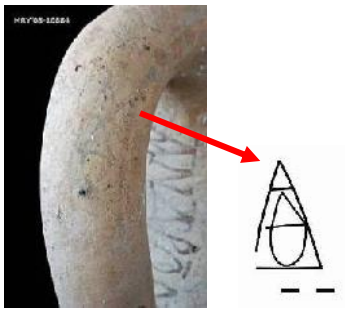
b)

c)

d)

e)

Katalog No **:** 85

Ölçüleri **:** a) Dipinti Gen: 12 cm / Dipinti h: 10.5 cm

b) Dipinti Gen: 6.5 cm / Dipinti h: 25.5 cm

c) Damga R: 2.2 cm

Yazıları: Amphoranın boynunda, kulpların arasında ilk dipinti yazı (a) yer almaktadır. Boynun arka tarafında ise diğer dipinti monogram (b) bulunmaktadır. İkinci (b) dipinti monogram, ağızdan 1.6 cm mesafeden başlamaktadır. Her iki dipinti de yer yer silinmiştir ancak tamdır. Sol kulbun üzerinde ise, daire formlu bir damga yapılmıştır. Damgada: bir bordür içerisinde monogram görülmektedir. Damga tamdır ancak kısmen aşınmıştır.

Tipoloji: Zeest 80

Tarihleme: M.S. 5-6. yy (?)

Bibliyografya: Swan, 2002: s.379

a)

b)

c)

Katalog No **:** 86

Ölçüleri **:** Dipinti Gen: 11 cm / Dipinti h: 10.2 cm /
Karakter Kal: 0.65 cm

Yazıları: Gövde üzerinde en az üç sıra dipinti yazı görülmektedir. Dipinti beyaz renkli, kireçli bir harçla yapılmıştır. Bu harcın daha iyi korunabilmesi için ince, derin tarak yivin üzerine yapıldığı düşünülmektedir. Amphora kırık olduğu için yazı eksiktir.

Tipoloji: Yassıada 2

Tarihleme: M.S. 6.-7. yy

Bibliyografya: Bass, Doorninck, 1982: s.157-161

Katalog No **:** 87

Ölçüleri **:** Graffiti Gen: 6.7 cm / Graffiti h: 2.8 cm /
Karakter Kal: 0.1 cm

Yazıları: Amphora omzunda, kulba yakın yerde graffiti yazı yer almaktadır: '**CTAP**'. Islak hamura yazılan yazı tamdır.

Tipoloji: Kırım Amphorası

Tarihleme: M.S. 9.-10. yy

Bibliyografya: Şenol, 2003: s.105-107

Katalog No : 88

Ölçüleri : Graffiti Gen: 7.7 cm / Graffiti h: 6.9 cm

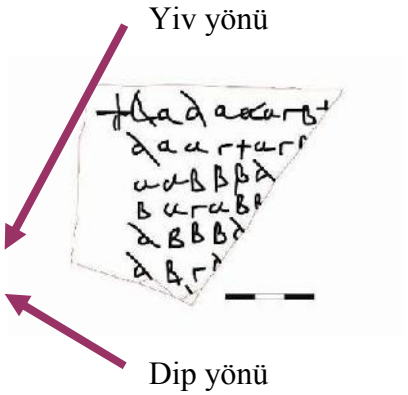
Yazıları: Gövdede haçla başlayan, en az 7 sıradan oluşan bir graffiti yazı yer almaktadır. Yazıda hem büyük hem de küçük harf kullanılmıştır ve yazı hafif sağa eğik yazılmıştır. Satırların baş kısımları mevcuttur ancak sonları amphora kırık olduğu için eksiktir.

Tipoloji: Bilinmiyor

Tarihleme: Geç Roma Erken Bizans

Bibliyografya: Bilinmiyor

Katalog No : 89

Ölçüleri : a) Graffiti Gen: 7.2 cm / Graffiti h: 9.2 cm

b) Graffiti Gen: 4.8 cm / Graffiti h: 4 cm

Yazıları: Amphoranın omzunda, iki kulp arasında (a) ilk graffiti monogram yer almaktadır. Monogramda '**A**, **N**, **W** ve ⊗' harfleri okunmaktadır. Amphoranın diğer tarafında, omuzda ise ikinci (b) graffiti: '**E'** yapılmıştır. Graffitiler tamdır.

Tipoloji: Yassıada 2 (CA 18)

Tarihleme: M.S. 6.-7. yy

Bibliyografya: Bass, Doorninck, 1982: s.159

a) b)

Katalog No **:** 90

Ölçüleri **:** a) Damga R: 2 cm

b) Dipinti Gen: 6.2 cm / Dipinti h: 3.5 cm

Yazıları: Ağzın hemen altında dipinti yazı yer almaktadır. Yazının altında ise daire formlu bir damga yapılmıştır. Damgada ortada ayakta duran, cepheden betimli, haleli, orans duruşunda bir Aziz/İsa (?) betimi ve etrafında onu çevreleyen bir sıra yazı görülmektedir: '**HCOXPY – C⊗KEPAS** (?)'. Yazıda büyük harf kullanılmıştır. Damga ve dipinti kısmen aşınmış olmasına rağmen her ikisi de tamdır.

Tipoloji: Zeest 80

Tarihleme: M.S. 5-6. yy (?)

Bibliyografya: Swan, 2002: s.379

Katalog No **:** 91

Ölçüleri **:** Graffiti Gen: 8.6 cm / Graffiti h: 6.2 cm

Yazıları: Amphoranın boynunda, iki kulp arasına yerleştirilmiş bir sıra graffiti yazı bulunmaktadır: '**KHB'**. Yazı tamdır. Graffitinin altında ya da boynun diğer tarafında herhangi bir graffiti olup olmadığı amphora kırık olduğu için bilinmemektedir.

Tipoloji: Kuzmanov XIX

Tarihleme: M.S. 4.-6. yy

Bibliyografya: Kuzmanov, 1973: s.16

Katalog No **:** 92

Ölçüleri **:** a) Graffiti Gen: 9.4 cm / Graffiti h: 5.4 cm

b) Graffiti Gen: 3 cm / Graffiti h: 4.2 cm

Yazıları: Amphoranın boynunda, iki kulp arasında ilk (a) graffiti: '**K, Z, C, Ξ'** harfleri, boynun diğer yüzünde bulunan ikinci (b) graffitide ise '**KH**' harfleri yer almaktadır. Her iki graffiti yazıda da büyük harf kullanılmıştır. Graffitiler tamdır.

Tipoloji: Kuzmanov XIX

Tarihleme: M.S. 4.-6. yy

Bibliyografya: Kuzmanov, 1973: s.16

a) b)

Katalog No **:** 93

Ölçüleri **:** a) Dipinti Gen: 10.8 cm / Dipinti h: 3.7 cm

b) Damga: 3.9x4.7 cm

Yazıları: Amphorada; dudak kenarının hemen altında haç formlu bir damga (a) yer almaktadır. Damgada, bir çerçeve içerisinde sağdan sola ve yukarından aşağı, kesişen birer sıra yazı görülmektedir. Dipinti yazı (b) ise damganın tam üzerinden geçecek şekilde, aynı yerde yapılmıştır; damga dipintinin ortasındadır. Damganın ortasındaki harf aşınmıştır ve dipinti de amphora kırık olduğu için eksiktir.

Tipoloji: Zeest 80

Tarihleme: M.S. 5-6. yy (?)

Bibliyografya: Swan, 2002: s.379

a) b)

Katalog No : 94

Ölçüleri : Damga R: 0.9 cmx3

Yazıları: Kulp üzerinde 3 adet yan yana yerleştirilmiş daire formlu damga bulunmaktadır. Damgalar silindirik bir uçlu bir aletle yapılmıştır. Baştaki damga aşınmıştır.

Tipoloji: Zeest 80

Tarihleme: M.S. 5-6. yy (?)

Bibliyografya: Swan, 2002: s.379

Katalog No : 95

Ölçüleri : a) Dipinti Gen: 5.2 cm / Dipinti h: 12 cm /
Karakter Kal: 0.6 cm
b) Graffiti Gen: 3 cm / Graffiti h: 5.7 cm

Yazıları: Amphoranın boynunda, iki kulp arasında dipinti monogram (a) yer almaktadır. Boynun arka tarafında ise, graffiti monogram (b) bulunmaktadır. Her iki monogram da amphora kırık olduğu için eksiktir.

Tipoloji: Kuzmanov XIII

Tarihleme: M.S. 4.-7.yy

Bibliyografya: Sazanov, 1999: s.265

a) Dipinti Monogram b) Graffiti Monogram

Katalog No **:** 96

Ölçüleri **:** Dipinti Gen: 12.9 cm / Dipinti h: 9.5 cm /
Karakter Kal: 0.15 cm

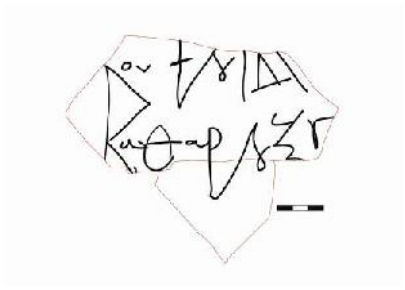
Yazıları: Amphora kulplarının arasında, boyunda; omzuna doğru ilerleyen en az iki sıra dipinti yazı yerleştirilmiştir. Dipintinin altında yazı olmadığı anlaşılmaktadır, ancak üst kısmı bilinmemektedir. Amphora kırık olduğu için dipinti eksiktir.

Tipoloji: Bilinmiyor

Tarihleme: Geç Roma Erken Bizans

Bibliyografya: Bilinmiyor

Katalog No **:** 97

Ölçüleri **:** Graffiti Gen: 2.3 cm / Graffiti h: 2.8 cm

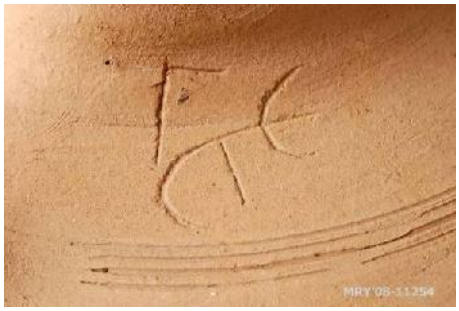
Yazıları: Amphoranın omzunda, kulba yakın yerde graffiti ligatür bulunmaktadır. Ligatürde '**Γ, C, T, E'** harfleri okunabilmektedir. Graffiti tamdır.

Tipoloji: Saraçhane Tip 29 benzeri

Tarihleme: M.S. 7.-8. yy

Bibliyografya: Hayes, 1992: s.68

Katalog No **:** 98

Ölçüleri **:** Dipinti Gen: 5.2 cm / Dipinti h: 9.5 cm

Karakter Gen: 0.8 cm / Karakter h~ 1.6 cm

Yazıları: Amphoranın boynunda, iki kulp arasına yerleştirilmiş 6 sıra dipinti yazıt bulunmaktadır. Bir çerçeve içine alınmış yazı sağa eğik yazılmıştır. Satırların sonu ve çerçeve dipinti aşınmış olduğu için görülememektedir. Boynun diğer tarafında herhangi bir yazı yoktur.

Tipoloji: Yassıada 2; fig 1.7 (?)

Tarihleme: M.S. 6-7. yy

Bibliyografya: Doorninck, 1989: s.249

Boyun Çizgisi

Katalog No **:** 99

Ölçüleri **:** Graffiti Gen: 7.6 cm / Graffiti h: 2.5 cm

Yazıları: Amphoranın boynuna, kulpların arasına yerleştirilmiş bir sıra graffiti yazı bulunmaktadır. Ağzın hemen altında yer alan graffiti kulbun alt bölümünde sonlanmaktadır. Yazıda büyük harf kullanılmıştır. Yazının başı ve sonu tamdır ancak amphora kırık olduğu için altı kısmen eksiktir. Boynun diğer tarafında ise herhangi bir yazı bulunmamaktadır.

Tipoloji: Samos Sarnıç Tip

Tarihleme: M.S. 6.-7. yy (8.yy ?)

Bibliyografya: Arthur, 1989: s.55-56

Katalog No **:** 100

Ölçüleri **:** Damga R: 2.6 cmx5

Yazıları: Amphoranın boynunda, iki kulp arasında 5 adet, haç formunda yerleştirilmiş damga yer almaktadır. Daire formlu damgalar aynıdır: Damgada bir bordür içerisinde iki sıra yazı görülmektedir. Büyük harfle yazılmış yazının başında ve sonunda birer haç yapılmıştır: **'+Α Γ Α Π Ι Ο Υ+'.** Alttaki damganın kısmen aşınması haricinde damgalar tamdır.

Tipoloji: Zeest 80

Tarihleme: M.S. 5-6. yy (?)

Bibliyografya: Swan, 2002: s.379

Katalog No **:** 101

Ölçüleri **:** Damga R: 2.1x1.7 cm

Yazıları: Amphora kulbunun üzerinde, ağızdan 6.5 cm uzaklıkta elips formlu bir damga yapılmıştır. Damgada bir bordür içerisinde monogram ve monogramın üzerinde bir haç bulunmaktadır. Monogramda '**Ε**, **Θ**, **Β**, **Ο**, **Γ** (?)' harfleri okunmaktadır. Damga tamdır.

Tipoloji: Zeest 80

Tarihleme: M.S. 5-6. yy (?)

Bibliyografya: Swan, 2002: s.379

Katalog No **:** 102

Ölçüleri **:** Graffiti Gen: 8.1 cm / Graffiti h: 5.3 cm

Yazıları: Amphoranın boynunda, iki kulp arasında 3 sıra graffiti yazıt yer almaktadır. Yazıda büyük harf kullanılmıştır ve graffiti tamdır. Boynun diğer tarafında ise yazı olup olmadığı amphora kırık olduğu için bilinmemektedir.

Tipoloji: Yassıada 2; fig.1.9

Tarihleme: M.S. 6.-7. yy

Bibliyografya: Doorninck, 1989: s.249

Katalog No **:** 103

Ölçüleri **:** a) Damga R: 3.3 cm

b) Damga R: 1.75 cm

Yazıları: Amphoranın boynunda ve bir kulbun üzerinde birer adet daire formlu damga mevcuttur. İlk damga; boyunda, kulpların arasında ve ağızdan 3.8 cm aşağıda bulunmaktadır. Damganın ortasında elinde asa olan, sakallı ve cepheden betimlenmiş bir İmparator/Aziz (?) büstü ve büstün etrafını çevreleyen bir sıra yazı görülmektedir: [**+ΕΠΙΙΙΙΤΟΛΕΜΕΟ.....**] Yazı en üstte bir haçla başlamaktadır. Büst ile yazı arasında '**B**' harfi yapılmıştır. Damganın bir kısmı basılırken aşındığı için okunamamaktadır. Sağ kulp üzerindeki ikinci damga ise ağızdan 4.65 cm uzaktadır. Damgada iki adet büyük harf yer almaktadır: '**K**'. İlk damganın basılırken aşınmasının dışında her iki damga da tamdır.

Tipoloji: Saraçhane Tip 37 (yivsiz formu ?)

Tarihleme: M.S. 6.-7. yy (8.yy ?)[10]

Bibliyografya: Hayes, 1992: s.177

a)

b)

[10] Kazı kontekstine göre tarihlendirilmiştir.

Katalog No **:** 104

Ölçüleri **:** a) Dipinti Gen: 8.7 cm / Dipinti h: 10.3 cm

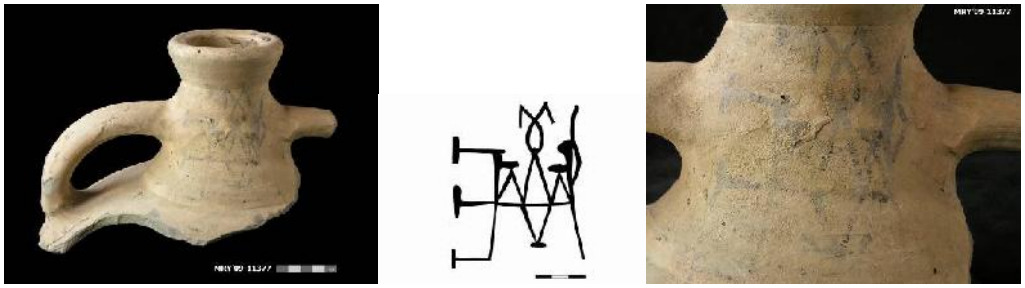
b) Dipinti Gen: 10 cm / Dipinti h: 10.9 cm

Yazıları: Amphoranın boynunda, kulpların arasında ilk (a) dipinti monogram mevcuttur. Dipinti kısmen aşınmış ve silinmiştir ancak okunabilmektedir. Diğer dipinti monogram (b) ise boynun diğer yüzüne, kulpların arasına yerleştirilmiştir. İkinci dipinti de hafif aşınmıştır ve amphora kırık olduğu için kısmen eksiktir.

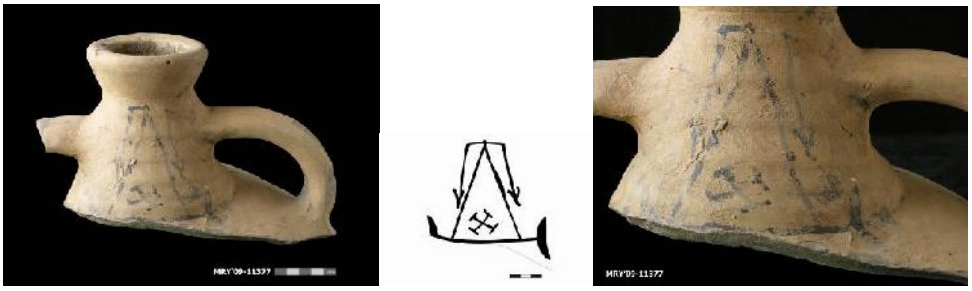
Tipoloji: Yassıada 2; fig.1.7

Tarihleme: M.S. 6-7. yy

Bibliyografya: Doorninck, 1989: s.249

a)

b)

Katalog No **:** 105

Ölçüleri **:** Mühür R: 1.9x1.7 cm (deforme daire) / Mühür h: 0.8 cm

Yazıları: Ağızdan 4.3 cm aşağıda deforme daire biçimli bir kurşun mühür yer almaktadır. Mühürde bir betim ve üzerinde iki harf yapılmıştır: '**Λ**'. Büyük harf kullanılmıştır ve mühür basarken aşınmış olmasının dışında tamdır.

Tipoloji: Keay Amphorası (?)

Tarihleme: Geç Roma Erken Bizans

Bibliyografya: Keay, 1984: s.218

Katalog No **:** 106

Ölçüleri **:** Graffiti Gen: 1.7 cm / Graffiti h: 2.35 cm /
Karakter Kal: 0.15 cm

Yazıları: Amphorada, boyundan gövdeye geçildiği yerde, yivin başladığı kısmın hemen üstünde graffiti monogram yer almaktadır. Monogram tamdır.

Tipoloji: Saraçhane Tip 9A

Tarihleme: M.S. 6.yy başı-7. yy ortası

Bibliyografya: Hayes, 1992: s.62

Katalog No **:** 107

Ölçüleri **:** a) Graffiti Gen: 7.2 cm / Graffiti h: 6 cm

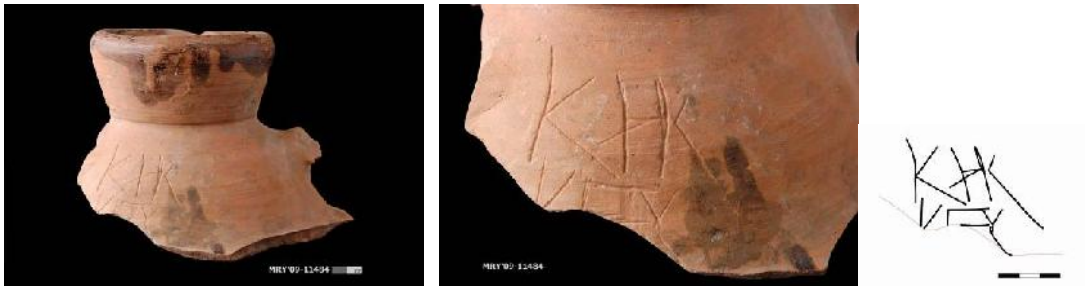
b) Graffiti Gen: 9 cm / Graffiti h: 5.5 cm

Yazıları: Amphoranın boynunda, kupların arasında graffiti iki sıra yazıt (a) görülmektedir. Yazıda büyük harf kullanılmıştır. Boynun arka yüzünde ise; iki sıra yazılı ikinci graffiti (b) bulunmaktadır. Her iki yazı da amphora kırık olduğu için eksiktir.

Tipoloji: Kuzmanov XIX

Tarihleme: M.S. 4.-6. yy

Bibliyografya: Kuzmanov, 1973: s.16

a)

b)

Katalog No **:** 108

Ölçüleri **:** Damga R: 1.85x1.6 cm

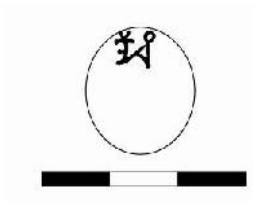
Yazıları: Amphora kulbunun üzerinde elips formlu bir damga yer almaktadır. Damgada en altta yılan, üstünde profilden betimlenmiş koşan aslan figürü ve onun üstünde de kanatlarını açmış kartal/şahin tasviri yapılmıştır. Damganın en üstünde ise monogram vardır. Damga olasılıkla ters (sağ-sol) basılmıştır. Ayrıca damga basılırken ilki kaydığı için, ikinci kez yeniden basılmıştır. Bu yüzden alttaki damga izi de görülmektedir.

Tipoloji: Zeest 80

Tarihleme: M.S. 5-6. yy (?)

Bibliyografya: Swan, 2002: s.379

Katalog No **:** 109

Ölçüleri **:** Damga R: 2.35x2 cm

Yazıları: Amphoranın kulbunda elips formlu damga yer almaktadır. Damgada bir bordür içerisinde iki sıra yazı görülmektedir: '**+ Α Γ Α Π Ι Ο Υ +**'. Yazı bir haçla başlamakta ve haçla sonlanmaktadır. Damga tamdır.

Tipoloji: Zeest 80

Tarihleme: M.S. 5-6. yy (?)

Bibliyografya: Swan, 2002: s.379

Katalog No **:** 110

Ölçüleri **:** Damga R: 1.8 cm

Yazıları: Amphorada, kulbun bittiği yerin hemen altında daire formlu bir damga bulunmaktadır. Damga tamdır.

Tipoloji: Günsenin 4

Tarihleme: M.S. 12.-15. yy

Bibliyografya: Günsenin, 1990: s.31-33

Katalog No **:** 111

Ölçüleri **:** Graffiti Gen: 1.7 cm / Graffiti h: 4 cm

Yazıları: Amphorada boyundan gövdeye geçilen yerde, kulpların arasında graffiti monogram yer almaktadır. Graffiti ince, tarak yivin başladığı yerin hemen üzerindedir. Monogram tamdır.

Tipoloji: Yassıada 2 (CA 13-17)

Tarihleme: M.S. 6.-7. yy

Bibliyografya: Bass, Doorninck, 1982: s.159

Katalog No **:** 112

Ölçüleri **:** Graffiti Gen: 10.3 cm / Graffiti h: 2.5 cm

Yazıları: Amphoranın omuz kısmında bir sıra graffiti yazı bulunmaktadır: '**ΘΕΩΛΩΡ'**. Yazıda büyük harf kullanılmıştır. Graffitinin sonu amphora kırık olduğu için eksiktir ancak yazının ilk harfinin mevcut olduğu düşünülmektedir (?).

Tipoloji: Yassıada 2 (?)

Tarihleme: M.S. 6.-7. yy

Bibliyografya: Bass, Doorninck, 1982: s.157-161

Katalog No **:** 113

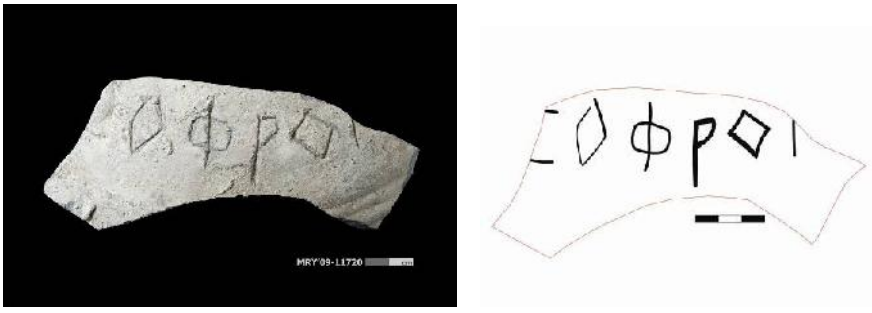
Ölçüleri **:** Graffiti Gen: 11.5 cm / Graffiti h: 2.9 cm /
Karakter Kal: 0.2 cm

Yazıları: Amphorada bir sıra graffiti yazıt görülmektedir. Yazının başı ve sonu amphora kırık olduğu için eksiktir.

Tipoloji: Kuzmanov XIII (?)

Tarihleme: M.S. 4.-7. yy

Bibliyografya: Sazanov, 1999: s.265

Katalog No **:** 114

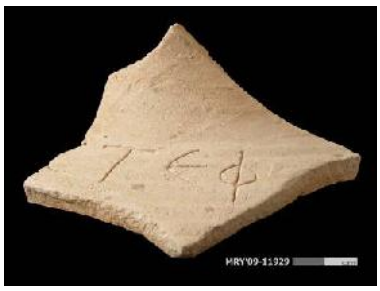
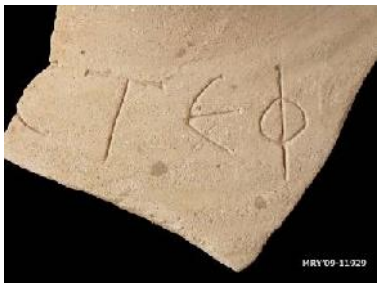
Ölçüleri **:** Graffiti Gen: 7.5 cm / Graffiti h: 3 cm /
Karakter Kal: 2 cm

Yazıları: Amphorada boyundan gövdeye geçilen yerde bir sıra graffiti yazı bulunmaktadır: '**CTEΦ'**. Yazı yazılmadan önce harflerin başı ve sonu noktalarla belirlendiği düşünülmektedir. Amphora kırık olduğu için graffitinin başı ve sonu kırıktır ancak olasılıkla (?) yazı tamdır.

Tipoloji: Yassıada 2 (?)

Tarihleme: M.S. 6.-7. yy

Bibliyografya: Bass, Doorninck, 1982: s.157-161

Katalog No **:** 115

Ölçüleri **:** Graffiti Gen: 1 cm / Graffiti h: 4 cm

Yazıları: Amphoranın boynunda, kulpların arasına yerleştirilmiş graffitisi yer almaktadır. Graffiti tamdır.

Tipoloji: Spatheion Amphorası

Tarihleme: M.S. 5.-6.yy

Bibliyografya: Keay, 1984: s.212

Katalog No **:** 116

Ölçüleri **:** Dipinti Gen: 3.9 cm / Dipinti h: 3.4 cm

Yazıları: Boyunda, kulpların arasında iki sıra dipinti yazıt yer almaktadır. Yazı bir haçla başlamaktadır ve tamdır ancak yer yer aşınmıştır: '+**E Y B E [M?] ζ**'.

Tipoloji: Saraçhane Tip 22

Tarihleme: M.S. 7.yy

Bibliyografya: Hayes, 1992: s.169

Katalog No **:** 117

Ölçüleri **:** Damga R: 2.2 cm

Yazıları: Amphora boynunda, kulpların arasına yerleştirilmiş daire formlu damga yer almaktadır. Damgada bordür içerisinde bir monogram yapılmıştır. Monogramda '**P**, **K**, **W**, **O** (?), **Y** (?) / ⛒' harfleri okunmaktadır. Damga tamdır.

Tipoloji: Kuzmanov XIII

Tarihleme: M.S. 4.-7. yy

Bibliyografya: Sazanov, 1999: s.265

Katalog No **:** 118

Ölçüleri **:** Dipinti Gen: 9.7 cm / Dipinti h: 1.9 cm

Yazıları: Amphoranın omzunda, kulba yakın yerde bir sıra dipinti yazıt bulunmaktadır: '**MOΘ̣TẠPV**'. Yazıda büyük harf kullanılmıştır. Dipinti tam ancak yazı çok aşınmıştır.

Tipoloji: Kırım Amphorası (?)

Tarihleme: M.S. 9-10.yy

Bibliyografya: Şenol, 2003: s.105

Katalog No **:** 119

Ölçüleri **:** Graffiti Gen: 5.2 cm / Graffiti h: 5.3 cm

Yazıları: Graffiti kulbun yanında, tarak yivin başladığı yerde bulunmaktadır. '**ΚΓ'** graffitisi ıslak hamura yapılmıştır ve yazıda büyük harf kullanılmıştır. Amphora kırık olduğu için graffitinin eksik olup olmadığı bilinmemektedir ancak tam olduğu düşünülmektedir.

Tipoloji: Kuzmanov XIX

Tarihleme: M.S. 4.-6. yy

Bibliyografya: Kuzmanov, 1973: s.16

Katalog No **:** 120

Ölçüleri **:** Dipinti Gen: 6.1 cm / Dipinti h: 2.9 cm /
Karakter Kal: 0.3 cm

Yazıları: Amphoranın omzunda, kulba yakın yerde bir satır dipinti yazıt yer almaktadır: '**TEOX**'. Yazıda büyük harf kullanılmıştır. Dipinti tamdır. Omzun arka tarafında yazı olup olmadığı ise amphora kırık olduğu için bilinmemektedir.

Tipoloji: Arthur, 1993; fig.3.13

Tarihleme: M.S. 7. yy ikinci yarısı-8.yy başı

Bibliyografya: Arthur, 1993: s.236

Katalog No **:** 121

Ölçüleri **:** a) Damga R: 2.35 cmx5

b) Dipinti Gen: 8.5 cm / Dipinti h: 7.1 cm /

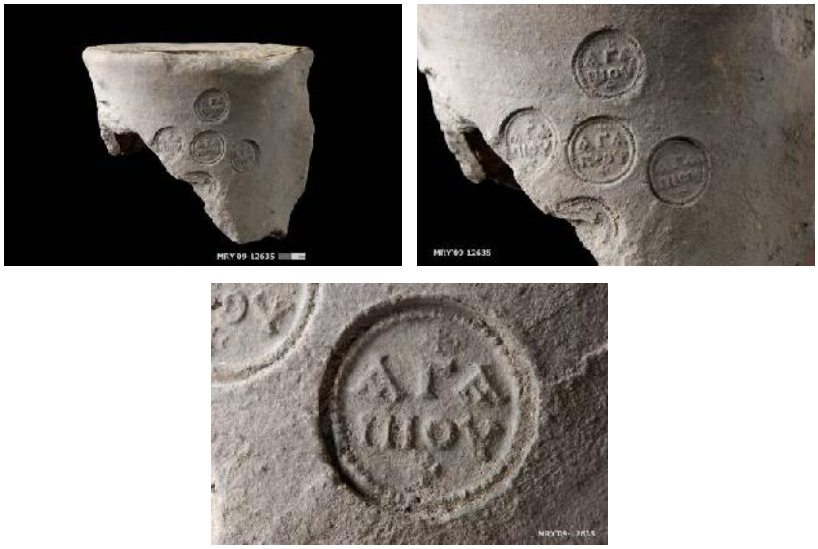
Karakter Kal: 0.55 cm

Yazıları: Amphoranın boynunda, iki kulp arasında 5 adet daire formlu damga (a) yer almaktadır. Ağızdan 2.25 cm uzaklıkta olan damgalar haç formlunda yerleştirilmiştir. Damgalar aynıdır: bir bordür çerçeve içerisinde, haçla başlayan ve bir haçla sonlanan iki sıra yazı görülmektedir: **'+A Γ A Π I O Y+'**. Yazıda büyük harf kullanılmıştır. En alttaki damga amphora kırık olduğu için kısmen eksiktir. Boynun arka tarafında ise, ağızdan 2.8 cm uzaklıkta dipinti monogram (b) bulunmaktadır. Dipinti aşınmış ve okunamamaktadır.

Tipoloji: Zeest 80

Tarihleme: M.S. 5-6. yy (?)

Bibliyografya: Swan, 2002: s.379

a)

b)

Katalog No **:** 122

Ölçüleri **:** Graffiti Gen: 3.45 cm / Graffiti h: 5.6 cm

Yazıları: Kulba yakın yerde, omuzda bir graffiti monogram yer almaktadır. Monogramda '**A**, **N**, **W** ve ☓' harfleri okunmaktadır. Monogram tamdır.

Tipoloji: Bilinmiyor

Tarihleme: Geç Roma Erken Bizans

Bibliyografya: Bilinmiyor

Katalog No **:** 123

Ölçüleri **:** Graffiti Gen: 7.4 cm / Graffiti h: 4 cm

Yazıları: Kulpların arasında, omuzda tarak yivin başladığı yerin hemen üzerinde bir sıra '**XXXIIIIII'** graffitisi yer almaktadır. Graffitide büyük harf kullanılmıştır. Amphora kırıktır ancak graffiti olasılıkla tamdır. Omzun diğer tarafı kırık olduğu için herhangi bir yazı olup olmadığı bilinmemektedir.

Tipoloji: Kuzmanov XIX

Tarihleme: M.S. 4.-6. yy

Bibliyografya: Kuzmanov, 1973: s.16

Katalog No : 124

Ölçüleri : Graffiti Gen: 9.5 cm / Graffiti h: 28.7 cm

Yazıları: Amphora yatay tutularak içine yazılmış 15 satır graffiti yazı mevcuttur. Reçineye kazınarak yapılmış graffitide büyük harf kullanılmıştır. Yazıt olasılıkla amphora kırıldıktan sonra yazılmıştır. Graffiti yer yer aşınmıştır ancak tamdır.

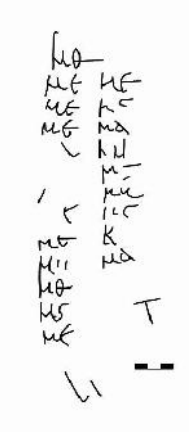
Tipoloji: Filistin Amphorası (?)

Tarihleme: M.S. 6.-7.yy

Bibliyografya: Arthur, 1989: s.86

Katalog No : 125

Ölçüleri : Graffiti Gen: 7.3 cm / Graffiti h: 7.9 cm /
Karakter Kal: 0.1 cm

Yazıları: Amphora omzunda, kulpların arasında graffiti yazı görülmektedir. Graffitide sadece tek harf '**A'** (Alfa) olduğu ya da ligatür biçimli (**AT / TA**) iki harfin yer aldığı düşünülmektedir. Graffiti tamdır.

Tipoloji: Saraçhane Tip 36 (benzeri ?)

Tarihleme: M.S. 7.-8 yy (?)

Bibliyografya: Hayes, 1992: s.68

Katalog No **:** 126

Ölçüleri **:** a) Graffiti Gen: 28.1 / Graffiti h: 3.95 cm

b) Graffiti Gen: 8.3 cm / Graffiti h: 5.4 cm

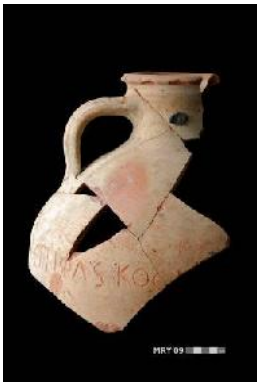
c) Mühür Ölç: 2.7x1.75 cm / Damga R: 1.6x1.5 cm

Yazıları: Amphoranın gövdesinde, kulbun bağlandığı yerin 9.7 cm aşağısında bir satır '**ΕΠΙΦΛΣΚΟC.**' (a) graffitisi bulunmaktadır. Yazının sonu amphora kırık olduğu için eksiktir. İlk graffitinin olduğu yönde, boyunda ise bir kurşun mühür (c) yer almaktadır. Mühre basılmış damga kısmen aşınmıştır. Boynun diğer tarafında ise ikinci graffiti (b) görülmektedir. İkinci graffiti de amphora kırık olduğu için anlaşılamamaktadır.

Tipoloji: Keay LIX (?)

Tarihleme: M.S. 4.-6. yy

Bibliyografya: Keay, 1984: s.300

a)

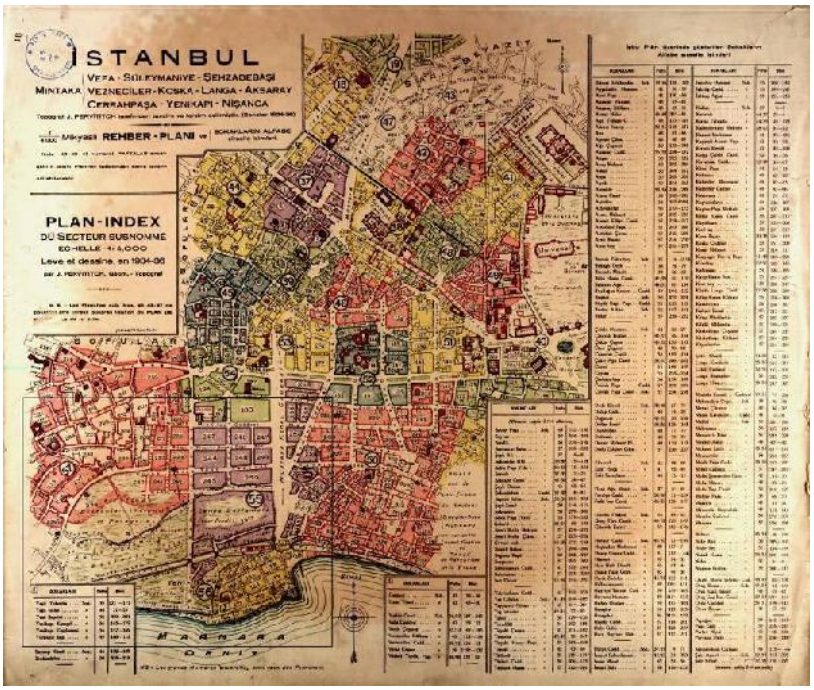
c)

b)

VIX. ŞEKİLLER

Resim 1 : Pervititich Haritası, Yenikapı bölümü

Resim 2: Pervititich Haritası, Yenikapı bölümü; detay

Resim 3: Nazmi Ziya'nın 1937 tarihli 'Langa Bostanında Sabah' adlı Tablosu

Resim 4: Byzantion Kenti'nin varoşlarının taslak çiziminde Eleutherios Limanı'na dökülen Lykos Deresi işaret ediliyor.

Resim 5: Constantinopolis'in (4-7. Yy) bazı anıtlar ve önemli yerlerin adlarıyla konumu.

Resim 6: Theodosios ve Constantinos Deniz Suru Kalıntıları

Constantinos Deniz Suru
Theodosios Deniz Suru

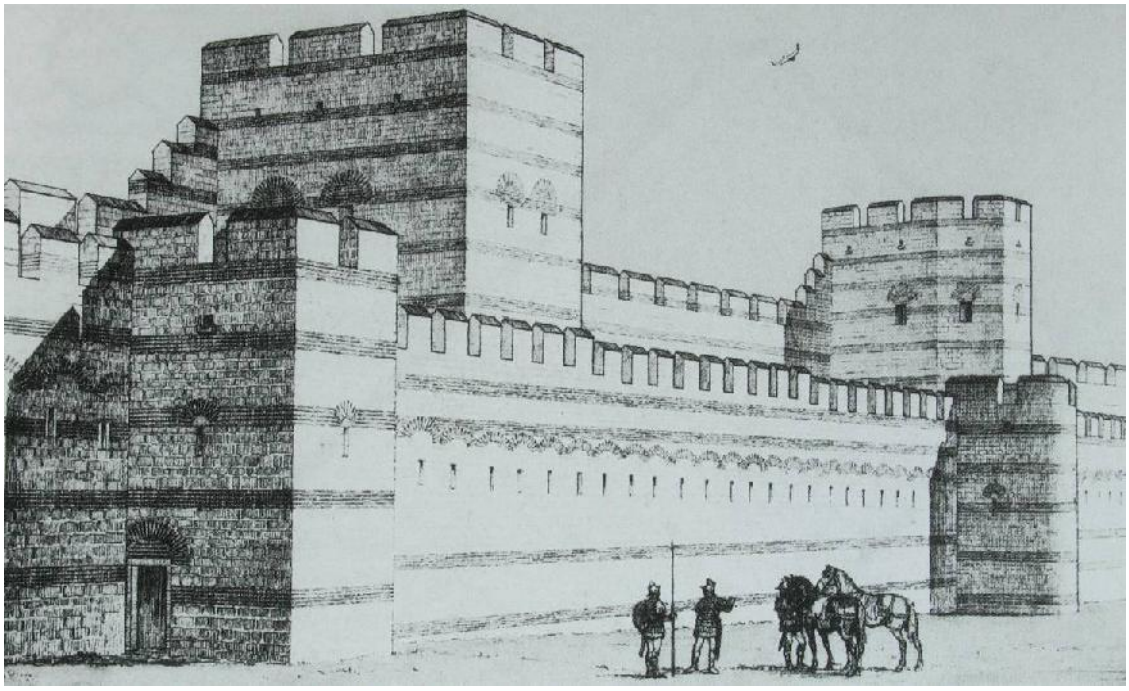
Resim 7: Theodosios Deniz Suru Kalıntısı (deniz yönünden)

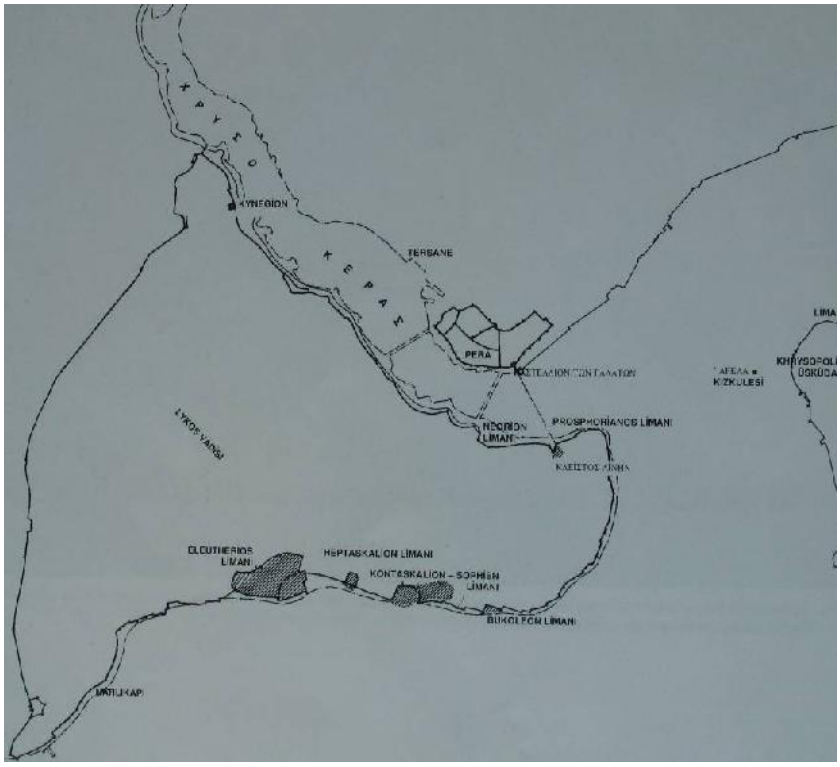
Resim 8: Theodosios Deniz Suru altından geçen Constantinos Deniz Suru Kalıntısı (deniz yönünden)

Resim 9: Theodosios Deniz Suru'ndan başlayan Rıhtım Blok Taşları

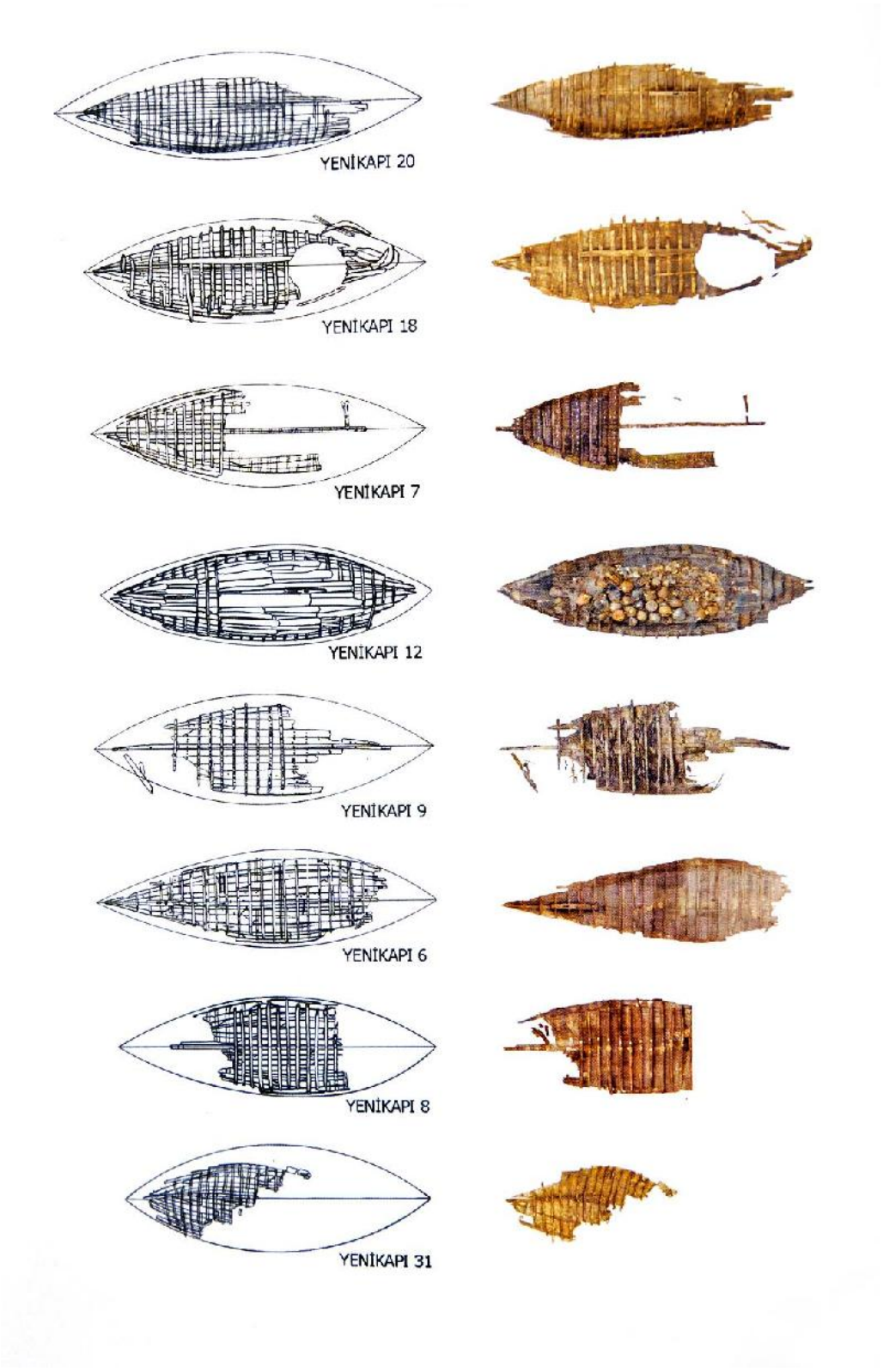
Resim 10: Kalenin iç ve dış duvarları arasındaki koridordan Theodosios Kara Surları'nın 47. ve 46. kulelerine bakış.

Resim 11: Constantinopolis'deki liman dağılımı

Resim 12: 15.yy sonlarında kentin görünümü (G.A.Vavassore)

Resim 13: Yenikapı Marmaray-Metro Kazılarında ele geçen batık örnekleri (9.-11.yy)

Resim 14: Bronz ve Kurşun Ağırlık

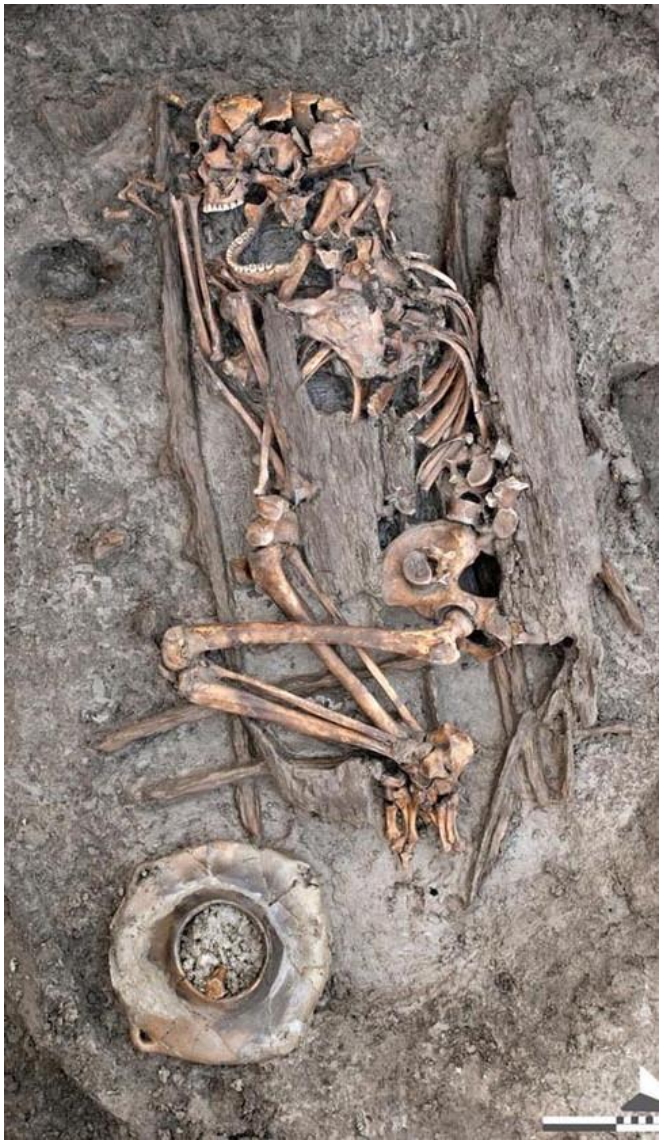
Resim 15: Bronz Terazi Aksamları

Resim 16: Ahşap Sarraf Terazisi (?)

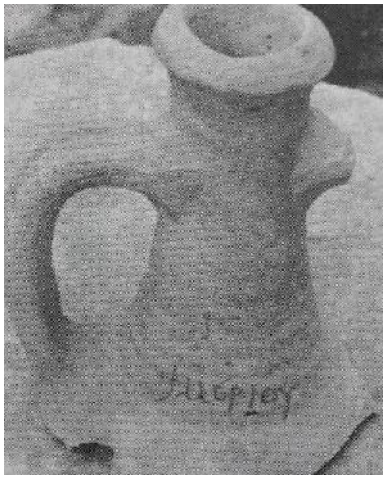
Resim 17: Ahşap Kaşık

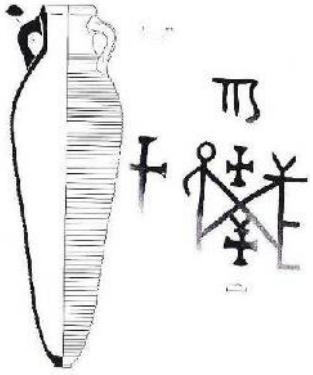
Resim 18: Neolitik Dönem, gömüt

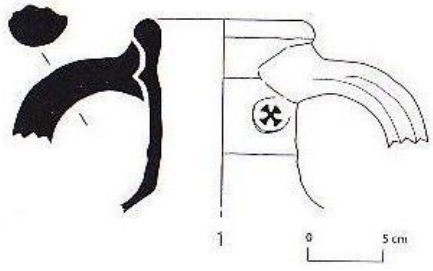
Resim 19: Üsküdar Marmaray Arkeolojik Kazı buluntusu

Resim 20: Pompeioupolis buluntusu dipintili amphora parçası

Resim 21: Aqaba'da (Ürdün) ele geçen amphorada yer alan dipinti monogram

Resim 22: Antinoopolis'de (Mısır) ele geçen damgalı Kuzmanov XIII Amphorası

Resim 23: Doğu Mısır buluntusu; kırılmış keramiğe yazılmış (?) bir ostracon (1.-3.yy)

Resim 24: Doğu Mısır buluntusu bir ostracon (1.-3.yy)

BİBLİYOGRAFYA

ABADİE-REYNAL, C.: 1999 "Les Amphores Romaines en mer Noire," **Production et Commerce des Amphores Anciennes en mer Noire, Turkey, 1994**, Paris, Provence University Press, s.255-264.

ALFEN, P.G.: 1996 "New Light on the 7th-century Yassi Ada Shipwreck: Capacities and Standard Sizes of LRA 1 Amphoras," **JRA, 9**, s.189-213.

ALPÖZEN, O., ÖZDAŞ, A.H.ve BERKAYA, B.: 1995 **Bodrum Sualtı Arkeoloji Müzesi Ticari Amphoraları**, Bodrum, Bodrum Sualtı Arkeoloji Müzesi Yayınları.

ARTHUR, P.: 1989 "Aspects of Byzantine Economy," **Recherches sur la Céramique Byzantine, BCH Supplément 18,** s.79-91.

1993 "Early Medieval Amphorae, the Duchy of Naples and the Food Supply of Rome," **BSR, 61**, s.231-244.

ASAL, R.: 2007 "İstanbul'un Ticareti ve Theodosius Limanı," **Gün Işığında İstanbul'un 8000 Yılı**, Marmaray, Metro ve Sultanahmet Kazıları, İstanbul, Vehbi Koç Vakfı Yayınevi, s.180-189.

2010 "Theodosius Limanı ve İstanbul'un Bizans Dönemi Deniz Ticareti," **İstanbul Arkeoloji Müzeleri, 1.Marmaray-Metro Kurtarma Kazıları**

Sempozyumu Bildirileri Kitabı 5-6 Mayıs 2008, İstanbul, İstanbul Arkeoloji Müzeleri, s.152-160.

AURİEMMA, R.: 2000 "Le Anfore del Relitto di Grado e il Loro Contenuto," **Mélanges de I'Ecole Française de Rome. Antiquité** 112, s.27-51.

Ed.A.KARAMANİ PEKİN 2007 Gün Işığında İstanbul'un 8000 Yılı, Marmaray, Metro ve Sultanahmet Kazıları Kataloğu, İstanbul, Vehbi Koç Vakfı Yayını.

BASS, C.F., F.H. DOORNİNCK: 1982 **Yassı Ada: A Seventh Century Shipwreck, C.1**, Texas, Texas A&M University Press.

BERGER, A.: 1993 "Theodosius Limanı," **Geçmişten Günümüze İstanbul Ansiklopedisi**, C.7, s.263.

BONİFAY, M.: 2005 "Observations sur la Typologie des Amphores Africaines de L'antiquité Tardive," **Late Roman Coarse Wares, Cooking Wares and Amphorae in the Mediterranean 1. BAR International Series, 1340**, Oxford, s. 451-472.

BUZOİANU, L.: 1999 "Types D'Amphores Hellénistiques Découverts à Callatis," **Production et Commerce des Amphores Anciennes en mer Noire, Turkey 1994**, Paris, Provence University Press, s.201-264.

CANKARDEŞ-ŞENOL, G.: 2006 **Klasik ve Hellenistik Dönem'de Mühürlü Amphora Üreten Merkezler ve Mühürleme Sistemleri**, İstanbul, Ege Yayınları.

CASEY, P.J.: 1996 "Justinian, the *limitanei*, and Arab-Byzantine relations in the 6th c.," **JRA**, 9, s.214-221.

CELA ESPİN, X, V. REVİLLA CALVO: 2005 "Contextos Cerámicos de los Siglos V a VII del Municipium de Ilvro (Materó, Barcelona)," **Late Roman Coarse Wares, Cooking Wares and Amphorae in the Mediterranean 1. BAR International Series, 1340**, Oxford, s.203-221.

CEROVA, Y., BONİFAY, M. ve CAPELLİ, C.: 2005 "Amphores épirotes à corps globulaire du VIe s. Découvertes à Byllis (Albanie)," **Late Roman Coarse Wares, Cooking Wares and Amphorae in the Mediterranean 1. BAR International Series, 1340**, s.537-546.

ÇAKIR, N.: 1995 "Kastamonu İli Taşköprü İlçesi Pompeipolis (Zımbıllıtepesi Höyüğü) 1993 Yılı Kurtarma Kazısı," **5.Müze Kurtarma Kazıları Semineri, 1994**, Ankara, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, s.39-65.

DECKER, M.: 2001 "Food for an Empire: Wine and Oil Production in North Syria," **Economy and Exchange in the East Mediterranean during Late Antiquity: Proceedings of a Conference at Somerville College, Oxford, 29th May 1999,** Oxford, Oxbow Books, s.69-86.

2004 "Export Wine Trade to West and East," **Byzantine Trade: 4th-12th Centruies**, s.239-252.

DENECKER, E., "Sealed Amphora Stoppers and Tradesmen in

K. VANDORPE: 2007 Greco-Romen Egypt: Archaeological, Papyrological and Inscriptional Evidence," **Babesch, Bulletin Antieke Beschaving**, 82/1, s.115-128.

DERDA, T.: 1992 "Inscriptions with the Formula on the Late Roman Amphorae," **ZPE,** 94, s.135-152.

DİCKİE, M.W.: 2003 **Magic and Magicians in the Greco-Romen World**, London-New York, Rothledge.

DOĞER, E.: 1991 **Antik Çağda Amphoralar**, İzmir, Sergi Yayınevi.

DOĞER, E.: 2004 **Antik Çağda Bağ ve Şarap**, İstanbul, İletişim Yayınları.

DOORNİNCK, F.H.: 1989 "The Cargo Amphoras on the 7th Century Yassı Ada and 11th Century Serçe Limanı Shipwrecks: Two Examples of Byzantine Amphoras as Transport Jars," **Recherches sur la Céramique Byzantine, BCH Supplément 18**, s.247-257.

EYİCE, S.: 1993 "Eleutherius Limanı," **Geçmişten Günümüze İstanbul Ansiklopedisi**, İstanbul, Türk Tarih Vakfı-Kültür Bakanlığı Yayınları, C.3, s.153.

EXPÓSİTO, J.A., D.B.CASASOLA: 2007 "Ánforas Orientales en el Extremo Occidente: Las Importaciones de LR 1 en el Sur de Hispania," **Late Roman Coarse Wares, Cooking Wares and Amphorae in the Mediterranean 2, BAR International Series, 1662,** s.119-132.

FOSSEY, J.M., D. KASSAB-TEZGÖR: 1999 "Quelques Inscriptions de Sinop," **Anatolia Antiqua**, 7, s.167-178.

GORDON, R.: 2003 "Roman Inscriptions 1995-2000," **JRS,** 93, s.212-294.

GÖKÇAY, M.: 2007 "Yenikapı Kazılarında Ortaya Çıkarılan Mimari Buluntular," **Gün ışığında İstanbul'un 8000 Yılı**, **Marmaray, Metro, Sultanahmet Kazıları**, İstanbul, Vehbi Koç Vakfı Yayını, s.166-179.

2010 "Yenikapı Ahşap Buluntularından Seçmeler," **İstanbul Arkeoloji Müzeleri, 1.Marmaray-Metro Kurtarma Kazıları Sempozyumu Bildirileri Kitabı 5-6 Mayıs 2008**, İstanbul, İstanbul Arkeoloji Müzeleri, s.135-152.

GRANT, M.: 1998 **Roma'dan Bizans'a**, (Çev.Z.Z.İlkgelen, 2000) b.2, İstanbul, Homer Kitabevi.

GÜNSENİN, N.: 1990 "Les Amphores Byzantines (Xe-XIIIe siècles) Typologie, Production, Circulation D'Après les Collections Turques," C.I-II, Université Paris I (Yayımlanmamış Doktora Tezi)

GYLLİUS, P.: 1490-1555 **İstanbul'un Tarihi Eserleri**, (Çev.E.Özbayoğlu,1997), İstanbul, Eren Yayıncılık.

HAYES, J.W.: 1992 **Excavations at Saraçhane in İstanbul: The Pottery**, C.II, Princeton, Princeton University Press.

IRİMİA, M.: 1968 "Cuptoarele Romano-Bizantine de ars Ceramică de la Oltina (Jud.Constanta)," **Pontica**, 1, s.379-408.

JÀRREGA DOMÌNGUEZ, R.: 2005 "Ànforas Tardorromanas Halladas en Las Recientes Excavaciones Estratigráficas Efectuadas en el Subsuelo de la Plaza Del Rey en Barcelona," **Late Roman Coarse Wares, Cooking Wares and Amphorae in the Mediterranean1. BAR International Series, 1340**, Oxford, s.151-163.

KARAGİORGOU, O.: 2004 "Mapping Trade by the Amphora," **Byzantine Trade: 4th-12th Centruies**, s.37-58.

KEAY, S.J.: 1984 "Late Roman Amphorae in the Western Mediterranean. A Typology and Economy Study: the Catalan Evidence," **BAR International Series**, 196, C.I-II, Oxford.

KIZILTAN, Z.: 2010 "Marmaray Metro Projeleri Kapsamında Yapılan, Yenikapı, Sirkeci ve Üsküdar Kazıları**," İstanbul Arkeoloji Müzeleri, 1.Marmaray-Metro Kurtarma Kazıları Sempozyumu Bildirileri Kitabı 5-6 Mayıs 2008**, İstanbul, İstanbul Arkeoloji Müzeleri, s.1-16.

KİNGSLEY, S.A.: 2001 'The Economic Impact of the Palestinian Wine Trade in Late Antiquity'. **Economy and Exchange in the East Mediterranean during Late Antiquity; Proceedings of a Conference at Somerville College, Oxford, 29th May, 1999**, Oxford, Oxbow Books, s.44-68.

KUZMANOV, G.: 1973 "Typologie et Chronologie des Amphores de la Haute Époque Byzantine," **Archeologija**, (Bulgarca) 15.1, s.14-21.

LAFLI, E.: 2006 "Güney Karadeniz Kıyılarında Hellenistik ve Roma Dönemleri Seramik Arkeolojisi: Araştırmaların Ulaştığı Nokta ve Genel Değerlendirmeler," **Karadeniz Araştırmaları Sempozyum Bildirileri, 16-17 Nisan Ankara,** s.169-189.

LİOU, B., RODRÍGUEZ-E., ALMEİDA: 2000 "Les Inscriptions Peintes des Amphores du Pecio Gadolfo (Almeria)," **Mélanges de I'Ecole Française de Rome. Antiquité (Roma)**, 112, 1, s.7-25.

MANACORDA, D., PANELLA, C: 1993 "Anfore," **JRA**, 6. s.55-64.

MARTİN-KİLCHER, S.: 2004 "Amphorae in the Roman West: Discussion and Research since 1989," **Transport Amphorae and Trade in the Mediterranean, Acts of the International Colloquium at the Danish Institute at Athens, September 26-29, 2002**, Aarhus, Aarhus University Press, s.263-272.

MİLLİNGEN, A.: 1998 **Constantinople**, (Çev.A.Gürçağlar, 2003), İstanbul, Homer Yayınevi.

MÓCSY, A.: 1964 "Der Name Flavius als Rangbezeichnung in der Spätantike," **AKTE: Des IV. Internationalen Kongresses für Griechische und Lateinische 1962**, Wien, s.256-263.

MÜLLER-WİENER, W.: 1994 **Bizans'tan Osmanlı'ya İstanbul Limanı**, (Çev.E.Özbek, 1998), 2.bs., Tübingen, Ernst WasmuthVerlag.

1977 **İstanbul'un Tarihsel Topografyası**, (Çev.Ü.Sayın, 2001), İstanbul, Yapı Kredi Yayınları.

OPAİT, A.: 1984 "Beobachtungen zur Entwicklung der Zwei Amphoratypen**," Studii şi Comunicări de Istorie Veche, Arheologie şi Numismatică**; **Peuce**, 9, s.311-327.

1987 "Anfore Romane de Mare Capacitate. Consideratii Tipologice," **Studii şi Cercetari de Istorie Veche şi Arheologie**, 38, s.245-258.

2004 The Eastern Mediterranean Amphorae in the Province of Scythia," **Transport Amphorae and Trade in the Mediterranean, Acts of the International Colloquium at the Danish Institute at Athens, September 26-29, 2002**, Aarhus, Aarhus University Press, s.293-308.

2007 "A Weighty Matter: Pontic Fish Amphorae," **The Black Sea in Antiquity, Regional and Interregional Economic Exchanges**. s.101-121.

ORTAYLI, İ.: 1993 "Langa," **Geçmişten Günümüze İstanbul Ansiklopedisi**, İstanbul, Türk Tarih Vakfı-Kültür Bakanlığı Yayınları, C.5, s.195-196.

PEACOCK, D.P.S., D.F. WİLLİAMS:1986 **Amphorae and the Roman Economy**. London-NewYork, Longman.

PİERİ, D.: 2005 "Le Commerce du vin Oriental à L'époque Byzantine (Ve-VIIe siécle)," Le Témoignage des Amphores en Gaule, **BAH**, 174, Paris.

2007 "Les Centres De Production D'Amphores En Mediterranée Orientale Durant L'Antiquité Tardive: Quelques Remarques," **Late Roman Coarse Wares and Amphorae in the Mediterranean: Archaeology and Archaeometry 2, BAR International Series, 1662**, C.2, Oxford, s.611-625.

PLİNİUS: **Naturalis Historia**, IV.- IX.

RADULESCU, A.: 1976 "Amfore Romane şi Romano-Bizantine din Scythia Minor," **Pontica, 9, Constanta, Muzeul De Arheologie Constanta**, s.99-114.

REYNOLDS, J, BEARD, M., DUNCAN-JONES, R. ve ROUECHÉ, C. 1981 "Roman Inscriptions 1976-1980," **JRS**, 71, s.121-143.

REYNOLDS, P.: 2005 "Levantine Amphorae from Cilicia to Gaza: a Typology and Analysis of Regional Production Trends from the 1st to 7th Centuries," **Late Roman Coarse Wares, Cooking Wares and Amphorae in the Mediterranean 1. BAR International Series, 1340**, Oxford, s.563-612.

RODRÍGUEZ-ALMEİDA, E.: 1993 "Graffiti e Produzione Anforaria Della Betica," **JRA, 6**. s.95-106.

RUSSU, I.I.: 1977 "Die Griechische und Latenische Schrift im Vorrömischen Dakien," **Epigraphica, 7**, s.33-50.

SAZANOV, A.: 1999 "Les Amphores «La 1 Carthage» Dans la Région de la Mer Noire," **Production et Commerce des Amphores Anciennes en mer Noire, Turkey, 1994**, Paris, Provence University Press, s.265-279.

SCORPAN, C.: 1975 "Ceramica Romano-Bizantina de la Sacidava," **Pontica, 8; Constanta, Muzeul de Arheologie, Constanta**, s.263-313.

SWAN, V.G.: 2002 "Dichin (Bulgaria) and the Supply of Amphorae to the Lower Danube in the Roman-Early Byzantine Period," **Transport Amphorae and Trade in the Mediterranean, Acts of the International Colloquium at the Danish Institute at Athens, September 26-29, 2002**, Aarhus, Aarhus University Press, s.371-382.

ŞENOL, A.K.: 2000 "İskenderiye Kazılarında Ele Geçen Amphoralar Işığında Kentin Roma Dönemi Şarap, Zeytinyağı, Salamura Balık ve Sos Ticareti," Ege Üniversitesi (Yayımlanmamış Doktora Tezi)

2003 **Marmaris Müzesi Ticari Amphoraları**. Ankara, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

WHİTEHOUSE, D.: 1985 "The Schola Praeconum II," **BSR, 53**, London, s.163-210.

WHİTTAKER, C.R., P. GARNSEY,: 1998 "Rural Life in the Later Roman Empire," **Cambridge Ancient History: The Late Empire, A.D. 337-425, Cambridge, Cambridge University Press,** C.13, s.277-311.

ZEEST, I.B.:1960 "Keramičeskaja tara Bospora," **Materialy i Issledovanija po Archeologii SSSR**, 83, (Ruşça), Moskva, Izdatel'stvo Akademii Nauk SSSR.

ZACOS, G., A.VEGLERY,: 1972 **Byzantine Lead Seals I**, Basel.